

1456

KUNNES RAKKAUS VÄLILTÄMME KUOLEE
Avioero eroseminaarilaisten silmin

Mia Sillman
Pro Gradu -tutkielma
Yhteiskuntatieteiden ja
filosofian laitos
Yhteiskuntapolitiikka
Kevät 1999

TIIVISTELMÄ

Kunnes rakkaus välitämme kuolee/ Mia Sillman. Ohjaaja: Marja Kaskisaari & Marjo Kuronen. Jyväskylän yliopisto/Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Yhteiskuntapolitiikka, maaliskuu 1999.

Tutkimus käsittelee parisuhteen päättymistä ja erityisesti sitä, miten siitä tehdään ymmärrettävä itselle ja muille. Lähestyessäni tästä näkökulmasta ero ilmiötä, tutkimuksen päätarkoituksiksi tulee tarkastella, millaisia eroa käsitteleviä kertomuksia haastateltavani tuottavat ja miten itseä ja elettyä elämää tehdään kertomusten kautta ymmärrettäväksi. Tarinoiden kautta yritän myös lisätä ymmärrystä siihen, mitä parisuhteelle oikein tapahtuu, miksi ne päättyvät.

Tutkimuksen teoreettisena lähtökohtana ovat aikamme yhteiskuntatieteilijöiden teoriat ja näkemykset ajastamme ja ihmisestä siinä. Posmoderni ajankuva korostaa individualisoitumiskehitystä, jossa ihmiset kamppailevat vastuun ja valintojen, vapauksien ja sidosten kanssa. Maailma on muuttunut riskinoton laskelmoinniksi ja hyödyn tavoitteluksi. Parisuhde ristiriitaiseksi onnen ja ahdistuksen lähteeksi. Ajankuvan mukaan ihmiset toisaalta etsivät parisuhteesta kiinnikettä epävarmaan elämään ja rakentavat jopa persoonallisuutensa sen kautta, toisaalta modernia ihmistä kiusaa jatkuva suhteen monitorointi ja epäily ja tämän tuloksena paremman suhteen tavoittelu. Itsekkyys ja hedonismi ovat ajan ihmisen ideologiaa. Siksi liitotkin kestävät vain niin kauan kunnes rakkaus niistä hiipuu.

Tutkimus toteutettiin puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Tutkimusta varten haastateltiin neljää miestä ja neljää naista, jotka kaikki olivat käyneet Jyväskylän kaupungin perheneuvolan eroseminaarin. Haastateltavat olivat kaikki perheellisiä ja heidän liittonsa olivat pitkiä. Iältään he olivat noin neljäkymmenen vaiheilla. Aineisto analysoitiin elämänkerrallisen ja etnometodologisen näkökulman kautta.

Tässä tutkimuksessa haastatellut ihmiset ovat onnistuneet tekemään eron ymmärrettäväksi itselleen ja tekevät parhaansa vakuuttaakseen myös kuulijan eron väistämättömyydestä. He luovat itsestään kuvaa perhekeskeisinä ihmisinä, jotka kamppailevat itsekkyiden ja epäitsekkyiden kanssa tavoitteenaan saavuttaa onnellinen elämä.

SISÄLLYSLUETTELO

TIIVISTELMÄ

JOHDANTO	1
1. TUTKIMUKSEN TARKOITUS	4
2. METODOLOGISET RATKAISUT	6
2.1. Tutkimuksen taustalla oleva ihmiskäsitys	6
2.2. Aineiston keräysmenetelmä	7
2.3. Haastateltavat	8
2.4. Aineiston analyysi	9
2.5. Parisuhde tutkimuksen kohteena	13
3. MODERNI ELÄMÄ	15
3.1. Moderni maailma	15
3.2. Moderni perhe	18
3.3. Moderni parisuhde	19
4. KAHDEKSAN PARISUHDETTA	23
4.1. Pekka	24
4.2. Tuomas	25
4.3. Matti	26
4.4. Maija	27
4.5. Juha	29
4.6. Anna	30
4.7. Kaija	31
4.8. Helena	32
4.9 Parisuhteen merkitys	34
5. ...JOIDEN ALKU JO HIUKAN TAKKUILI	37
5.1. Nuoruuden rakkautta	37
5.2. Ajautumista ja painostusta	38
5.3. Suhteen alussa esiintyneet hälytysmerkit	40
6. SITTEEN ALKOI MENNÄ PIELEEN	42

6.1. Suhteessa esiintyneet vaikeudet	43
6.2. Kommunikointivaikeudet	44
6.3. Negatiivinen palaute	47
6.4. Parisuhdeväkivalta	50
6.5. Läheisyyden puute	54
6.6. Suhteessa esiintyneet kehityskriisit	56
6.6.1. Sitoutuminen, lasten syntymät ja vaimon töihin paluu	56
6.7. Tilannekriisit	57
6.8. Huomaamattomat muutokset	60
6.9. Parisuhteen merkityksen muuttuminen	63
6.10. Toinen yritys	64
7. ...JONKA TULOKSENA TAJUSIN	65
7.1. ...että elämä ei voi jatkua näin	65
7.2. ...olimme liian erilaisia	66
7.3. ...tämän suhteen väsyttäneen minut täysin	68
8. ...ETTÄ EROKO AINOA VAIHTOEHTO	70
8.1. Aiemmat selviytymiskeinot	71
8.2. Mikä piti vielä suhteessa vaikeuksista huolimatta	74
8.3. Ero vaihtoehdoksi	75
8.3.1. Ensikerran ajatus erosta	75
8.3.2. Eron väistämättömyys	76
8.3.3. Valmistautumista	77
8.4. Päätös	78
8.4.1. Suunnitelmallisuus	80
8.5. Tavarat eri osoitteisiin	80
9. SILTI ELÄMÄ JATKUU	81
9.1. Vapautus sidoksesta	82
9.2. Itsensä löytäminen ja aikuiseksi kasvaminen	84
9.3. Parisuhteen merkitys eron jälkeen	85
9.4. Katse kohti tulevaisuutta	86
10. KUNNES RAKKAUS VÄLILTÄMME LOPPUU?	87
LÄHTEET	94

JOHDANTO

Me tutustumme toisiimme
kolme viikkoa,
rakastamme kolme kuukautta,
kinastelemme kolme vuotta.
Ja sitten lapset
taas aloittavat saman alusta.
-Hippolyte Taine-

Mitä parisuhteille oikein tapahtuu? Tänäkin kesänä olivat kirkot kautta kauniin Suomen niemen varattuja viimeiseen kesälauantaihin asti avioliiton rauhasan satamaan purjehtijoita varten. Saman aikaisesti lehdissä kirjoitettiin kesälomien laukaisevan perheissä pinnan alla kytevät ristiriidat ja juhannuksen olevan erityisen riskialtista aikaa kireyden puhkeamiselle väkivallanteoiksi (Länsiuusimaa 19.6.98). Onnesta säkenöivien hääparien hääkuvien vierellä saattoi olla lyhyt artikkeli aviovaimon törkeästä pahoinpitelystä. Yleisönpalstalla taas käytiin kiihkeää keskustelua oikeudesta rakkauteen, onneen ja tunteisiin sekä oikeudesta purkaa onneton avioliitto ja aloittaa uusi suhde (Keskisuomalainen 6-7/98).

Aiemmin avioliittoa pidettiin onnistuneena silloin kun se tuotti lapsia ja kesti kauan. Nyt siltä kaivataan onnellisuutta ja mahdollisuutta toteuttaa itseään. Tosin vieläkin on havaittavissa aviosuhteen glorifioimista avioliittovuosien lukumäärällä. Avioliittovuosien määrästä tulee ikään kuin pitkän liiton palkinto. Mitä enemmän vuosia sitä suurempaa palkintoa odotetaan. (Jallinoja 1997, 136) Harvan kärsivällisyys kuitenkin riittää. Avioerojen lisääntyminen on tulkittu vihjeeksi parisuhteeseen kohdistettujen odotusten kohoamisesta (Tolkki-Nikkonen, 1990, 16). Toisaalta on esitetty kysymys, ovatko parisuhteet ja avioliitot tulleet vähemmän tyydyttäväksi kuin ennen (Julkunen 1998). Avioero ei aina kuitenkaan merkitse kyllästymistä parisuhteeseen tai osoita perheideologian heikkenemistä, koska monet eronneet solmivat uuden parisuhteen ja perustavat uuden perheen (Tolkki-Nikkonen, 1990, 17).

Elämä tuntuu olevan muutoksessa. Ihmiset yrittävät hakea omaa elämänmuotoaan, onneaan yhtä kiihkeästi kuin identiteettiäänkin. Traditioiden ja modernin kamppailu ei enää ole teoreetikkojen esittämää kamppailua perinteiden murenemisestä uuden ajattelun jalkoihin vaan se näyttäytyy

ihmisten arkielämässä etsimisenä ja vaihtoehtojen kokeiluna ja varovaisen hyväksynnän etsimisenä.

Nykyajan modernista tai jopa postmodernista ihmisestä annetaan herkästi kylmän laskelmoiva, omaa etuaan häikäilemättömästi tavoittelevan itsekeskeisen henkilön kuva (Jallinoja:moderni elämä). Tämä henkilö on palannut vuosisatoja taaksepäin omien viettien ja halujen välittömässä toteutuksessa, mutta unohtanut ajan kuluessa opitun yhteisöllisen solidaarisuuden ja toisten kunnioituksen. Nyt hän elää toteuttaakseen ominta olemustaan, omia tarpeitaan ja halujaan, omilla ehdoillaan (Jallinoja 1991, 72-79).

Mikäli modernin elämän teorioiden katsotaan kuvaavan yksilöllisiä toimijoita, tällöin myös avioliitto perinteisessä merkityksessään vaikuttaisi mahdottomalta modernin ihmisen käsityskyvylle tai ajatusmaailmalle. Ihmiselle, joka on niin sotkeutunut omiin tarpeisiin ja toiveisiin siitä, mitä hän haluaa ja tarvitsee parisuhteelta, että toisen osapuolen ääni hukkuu tähän tunnemyrskyyn. Jokainen haluaa itselleen täydellisen kumppanin, mutta kukaan ei halua olla toisen täydellinen kumppani, toiveiden täyttäjä. Miten siis individualismin haltioissa oleva ihminen kykenisikään huomioimaan toisen tarpeita tai löytämään itselleen perinteistä "kunnes kuolema meidät erottaa" -kumppania itselleen kun ei itsekään ole täysin selvillä siitä mitä parisuhteeltaan tai elämältään haluaa. Perinteinen "myötä ja vastoinkäymisissä" -liitto vaikuttaisi siis olevan historian siipien havinaa.

Mitä tämä nykyajan moderni kaunis ja rohkea ihmistyyppi sitten odottaa parisuhteeltaan? Väitetään, että ihmiset eivät enää etsi kumppanikseen rehtiä, kunnollista ja työtä pelkäämätöntä elämäkumppania jakamaan arjen paineet, työt ja uuden sukupolven tuottamisen. Avioliitossa ei enää haluta purjehtia rauhalliseen satamaan vaan siinä etsitään toista vuoristokiipeilijää kumppaniksi Kili Manjarolle tai toista seikkailijaa maailman myrskyihin ja merille. Turvallisuus on vaihdettu seikkailuun ja jännitykseen ja kun tämä on ohitse, on aika kiittää kauniisti ja siirtyä kohti uusia seikkailuja, uuden kumppanin kera. Elämä on matkailua ja matkailu avartaa.

Raija Julkunen vertasi osuvasti nykyajan samassa avioliitossa pysymistä samassa työpaikassa pysymiseen. Tällöin arvostetaan turvallisuutta, riskittömyyttä, yhteisen omaisuuden karttumista, velvollisuutta toista kohtaan, yhteisten vuosien tuomaa tuttuutta ja kodikkuutta. Tämän tilalle on hänen

mukaansa kuitenkin työntynyt yksilöllistynyt elämisyhteiskunta, jossa hyveenä on löytää itsensä, olla uskollinen itselleen, hankkia elämyksiä, ottaa riskejä ja hakeutua uusiin alkuihin. (Julkunen, 1998) Näin laman jälkimainingeissa ihmiset kyllä pitävät tiukasti kiinni tutuista ja turvallisista työpaikoistaan, mutta saako avioliitto pitkäaikaisen työpanoksen arvoisena instituutiona väistyä parempien tarjousten ja houkutusten tieltä? Tai kenties ihmissuhdeviidakko kompensoi hyvinvointivaltion tarjoamaa turvallista ja ennakoitavaa elämää.

Missä sitten ovat nämä nykyajan kauniit ja rohkeat ihmistyypit? Ovatko he jokapäiväisen arjen keskeltä löytyviä sankareita, tavallisia perheen äitejä ja isiä? Tällaisiako ovat eronneet ihmiset ja näistä syistäkö parisuhteet eivät enää kestä. Lähtevätkö perheen äidit toteuttamaan itseään laskuvarjohyppykurssille ja etsivät uutta jännittävää kumppania benji-hyppyyn ja näin tuomaan jännitystä ja vaihtelua kodinhoitoon? Etsivätkö isät nuoruuden lähdeä kuntosalilta tai matkustavat Bangokiin tutustumaan idän eksotiikkaan löytääkseen paremman vaihtoehdon tasaiselle, ikävystyttävälle ja miehistä itsetuntoa alentavalle perhe-elämälle?

Teoriat ovat kuitenkin aina tehty yleisiksi. Teoria ei koskaan vastaa oikeaa elämää eikä kuvaa yksittäisten ihmisten todellisuutta. Tällöin teoriaa ei voi täysin todentaa yksinkertaisten ja suorien havaintojen avulla. Teoriat ovat abstrakteja ja symbolisia konstruktioita eivätkä aineiston kuvauksia tai induktiivisia yleistyksiä, jotka seuraavat havaintoja. Teoriat muodostavat laajemman viitekehyksen, jossa yleistykset esiintyvät laajempien periaatteiden erityistapauksina. Teorian ja yleistyksen välinen yhdysside on käsitteellinen eikä empiirinen. (Grönfors 1982, 151-152)

Tämän tutkimuksen avulla haen vastausta siihen, mitä parisuhteille tapahtuu ja miten ihmiset kertovat tapahtumista. Miten he tekevät tapahtumat itselle ymmärrettäviksi ja hyväksyttäviksi. Tarkastelun apuvälineenä käytän modernin teoriaa. Pystyykö modernin teoriolla selittämään yksittäisten ihmisten ratkaisuja parisuhteessa. Tutkimukseni edustaa laadullista tutkimusta ja se on toteutettu teemahaastatteluperiaatteella, jossa olen käyttänyt puolistrukturoitua haastattelulomaketta apunani. Haastateltavat olen tavoittanut Jyväskylän kaupungin perheneuvolan kautta, he kaikki ovat osallistuneet siellä järjestettävään eroseminaariin. Haastattelujen analyysissä tukeudun elämänkerrallisuuteen ja osittain myös etnometodologiaan.

1. TUTKIMUKSEN TARKOITUS

Huoli parisuhteiden katkeamisesta ja näin ketjureaktion tavoin myös perheen hajoamisesta on todellista. Se on myös aiheellista. Avioerotilastoja on jo pitkään seurattu huolestuneella silmällä. Vuonna 1995 Suomessa erosi 14 000 avioliiton onnelliseen, mutta ilmeisesti väärään satamaan purjehtinutta ihmistä. 70-luvulta asti ihmisten navigaatiotaidot ovat selvästi heikentyneet tällä elämän alueella ja tendenssi on tasaisesti jatkanut kasvuaan. Samanaikaisesti vapaa purjehdus ilman pestattua kipparia on kasvattanut suosiotaan avoliiton muodossa. (Suomen tilastollinen vuosikirja, 1996, 105) Suurten yhteiskuntateoreetikkojen kiinnittämä huomio ja huoli asian suhteen ei ole siis liioiteltua. Mielenkiintoisen ilmiön osoittaa Suomen tilastollisen vuosikirjan raportti 1996, jonka kertoo konkreettiset luvut 90-luvulla avioituneista ja eronneista suomalaisista.

vuosi	avioliittoja	avioeroja
1990	24 997	13 127
1991	24 732	12 820
1992	23 560	12 949
1993	24 660	12 753
1994	24 898	13 751
1995	23 737	14 025

(Suomen tilastollinen vuosikirja, 1996, 98-99, 103)

Prosentuaalisesti avioerojen lisääntyminen väestössä on myös huomion arvoinen asia. Vuonna 1988 solmituista liitoista 38% arvioitiin päätyvän eroon. Vain 7 vuotta myöhemmin, vuonna 1995, solmituista avioliitoista 49% arvioidaan päättyvän eroon. (Suomen tilastollinen vuosikirja 1996, 104) Vaikka suomalaiset ovat maantieteellisesti hiukan eristynyt kansa, ihmissuhteissaan he tilastojen mukaan näyttävät avartavan maailmaansa purjehtimalla useampaan satamaan. Tämä ilmiö onkin yksi tämän hetken puhutuimpia aiheita perheinstituution säilymisen kannalta. Se puhuttaa aina teoreetikoista huolestuneihin isoäiteihin.

Ilmiötä on tutkittu Suomessa huolestunein silmin varsinkin 70-80 luvulta asti, jolloin Irma Heydeman ja Tuula Koskenniemi (1971) kokosivat raportin siitä, miten Suomessa erotaan. Jouko Sihvo toi 1976 esille kirkon näkemyksen avioliitosta ja erosta sekä siihen liittyvistä käyttäytymismuodoista aina 40-luvun

lopulta lähtien. Pauline Koskelo (1979) taas tutki eroon johtaneita syitä vuosina 1930-1977. Mirja Tolkki-Nikkonen puolestaan (1985) toi esille perheen elämänkaaren ja sen kriisivaiheet. Lisäksi vuonna 1985 hän tutki opiskelijoiden suhtautumista ja kuvitelmia määräaikaisesta parisuhteesta. Vuotta myöhemmin hän vielä laajensi tutkimusta pyytämällä opiskelijoita kuvittelemaan elämää parisuhteessa, jossa arkielämää ei vietetä yhdessä. Lukuisia kirjoja on kirjoitettu erosta selviämiseksi sekä uusperheen vaikeuksista ja lasten selviämisestä erossa. Viimeaikainen mielenkiintoinen ja uuden perspektiivin ottava tutkimus on Riitta Jallinojan (1997) tutkimus siitä, miten julkisuuden henkilöt tuovat eronsa esille ja millaisia asioita he erostaan kertovat ja miten sitä selittävät. Myös Kaarina Määttä (1997) on antanut suuren panoksen parisuhteen tutkimukseen aina rakastumisesta parisuhteen säilymiseen asti.

Kaikki nämä tutkimukset antavat ero -ilmiölle ja parisuhteelle yhdet, omanlaisensa kasvot. Nyt yritän itse antaa ilmiölle vielä yhdet, erilaiset kasvot. Pysin elämäkerrallisen lähestymistavan avulla tuomaan esille, miten eron läpikäyneet ihmiset tekevät eron itselleen ymmärrettäväksi, sovittavat sen omaan elämään loogisena ja ehkä väistämättömänäkin ratkaisuna.

Pro Gradu työni aiheeksi valitsin parisuhteen ja sen, mitä parisuhteelle on tapahtumassa, koska aihe on ollut julkisuudessa kiihkeän keskustelun aiheena ja ihmisillä on suuri huoli perheinstituution säilymisestä. Saman aikaisesti rakkaus ja parisuhde vaikuttaa kokeneen renessanssin ajassamme. Televisiossa on parasta aikaa meneillään useampia keskustelu- ja viihdeohjelmia, jotka käsittelevät parisuhdetta ja rakkautta sekä sen satuttavalta että elämää rikastuttavalta kannalta. Lisäksi parisuhteen ympärillä tuntuu olevan myytti, joka tekee siitä jotakin mikä on ihmisen hallitsemattomissa. Parisuhdetta verhoaa kohtalonomaisuus. Asiat vain tapahtuvat tai ajautuvat tiettyyn suuntaan ilman että ihminen itse voi asiaan vaikuttaa. Ihmiset itse tuntuvat olevan voimattomia, hämmennyksissä ja huolissaan. (Jallinoja 1997, Määttä 1997, Ijäs 1984, 13) Yhteiskuntatieteilijät taas hakevat syytä ajan hengestämme, postmodernista elämäntavasta ja sen mukana muodostuneista arvoista ja elämäntavasta.

Parisuhde vaikuttaa siis melko problemaattiselta ajassamme. Toisaalta sen merkitys on korostunut ja sitä ihannoidaan, toisaalta se on muuttunut yhä monimutkaisemmaksi ja lyhytkestoisemmaksi.

Oman tutkimukseni tavoitteena on lisätä ymmärrystä siihen, mitä parisuhteelle tapahtuu ja miten ihmiset järkeistävät ja selittävät tapahtumia itselleen ja muille. Tämä on tutkimukseni päätarkoitus ja -kysymys. Löytääkseni vastauksen tähän kysymykseen täytyy minun tarkastella joitakin alakysymyksiä. Alakysymyksiä ovat, mitä haastateltavat kertovat parisuhteen merkitsevän heille, minkä he näkevät muuttaneen suhdetta ja mikä suhteessa muuttui. Minkälaisilla ongelmilla he selittävät suhteen päättymistä. Miten ja milloin ero tuli yhdeksi vaihtoehdoksi, millaisia vaihtoehtoja he näkivät itsellään olevan. Miten lopullinen päätös erosta tapahtui ja miten se tehdään ymmärrettäväksi ja oikeutetuksi itselle ja muille. Olen kiinnostunut myös fyysisen eron tapahtumisesta, yhteisestä kodista pois muutosta, miten suunnitelmallisesti tämä järjestetään ja miten sen ajankohdasta päätetään. Keskeisenä elementtinä on haastateltavien oma kerronta ja tulkinta tapahtumista. Haen vastausta myös kysymykseen miksi? Miksi suhde ajautui umpikujaan ja mitkä asiat siihen vaikuttivat. Tarinoiden kerronnan tulisi tuoda tämä esille.

Teoreettisen viitekehyksen, modernin teorian ja sen luoman ajankuvan on tarkoitus luoda pinta, jota vasten peilata haastateltavieni yksittäisiä ja todellisia ajan kertomuksia. Onko teoreettinen ajankuva löydettävissä arkielämästä, missä määrin ja millä elämän osa-alueilla.

2. METODOLOGISET RATKAISUT

Alusta asti oli selvää, että teen pro gradu työni aiheesta, jossa pääsen ihmisten ajatusmaailman, kokemusmaailman ja todellisten elämäntapahtumien kanssa kosketuksiin. Tutkimusmenetelmäksi muodostui väistämättä laadullinen ote, joka mahdollistaa ymmärryksen siitä, mitä kulissien takana ihmisten elämässä todella tapahtuu. Luontevin tapa toteuttaa tutkimus oli haastatella asiantuntijoita, tavallisia, parisuhteensa päättäneitä tai siitä luopumaan joutuneita ihmisiä.

2.1. Tutkimuksen taustalla oleva ihmiskäsitys

Tutkimukseni taustalla vaikuttaa kokemuksellinen ihmiskäsitys. Sen mukaan ihminen on intentionaalinen olento. Perusolemukseltaan hän on aktiivinen ja tietoinen toimia, joka asettaa itselleen päämääriä ja pyrkii toiminnallaan tietoisesti näitä kohti. Carl Rogers, joka edustaa fenomenologista

lähestymistapaa psykologiassa uskoo, että ihmisellä on luontaisena pyrkimyksenä suuntautua kohti kasvua, kypsyyttä ja positiivista muutosta. (Atkinson ym. 1993, 544-545) Itse haluaisin lisätä tähän elämäkokemusten vaikutuksen persoonallisuutta muovaavana ja toimintaan vaikuttavana tekijänä. Lisäksi ihmisellä on tarve jäsentää maailmaansa niin että hän kykenee suhteuttamaan omat kokemuksensa toisiinsa, antamaan niille merkityksiä ja tekemään johdonmukaisia päätöksiä näiden pohjalta. (Toskala 1994, 343)

Tämän käsityksen pohjalta pidän haastateltaviani harkintakykyisinä ihmisinä, jotka tietävät, mitä he elämältään haluavat ja mikä on heille parasta. Uskon heidän luontaiseen kykyyn ja tarpeeseen kehittyä ja pyrkiä kohti parempaa ja tyydyttävämpää elämää. Luotan myös heidän harkinta- ja elämän jäsentelykykyynsä kuten päätöksentekokykyynkin, jonka pohjalta he ovat ratkaisunsa tehneet koskien parisuhdetta ja koko elämäänsä. Tärkeänä pidän myös heidän elämäkokemuksiaan, jotka varmasti osaltaan selittävät heidän ratkaisujaan ja ajatuksiaan parisuhteesta. Tällä tarkoitan sitä, että uskon ihmisen olevan pitkälti oman elämänhistoriansa ja elämäkokemustensa tuote.

2.2. Aineiston keräysmenetelmä

Alasuutarin mukaan laadullinen tutkimus on kuin salapoliisin työtä, jossa arvoituksen ratkaiseminen on jännittävää ja haastavaa. Vihjeitä ja johtolankoja seuraamalla suunnistetaan kohti ratkaisua. Mitä enemmän vihjeitä kerää, sen varmemmin johtolangat vievät kohti ratkaisua. (Alasuutari 1995, 34-36)

Vihjeiden keräysmenetelmäksi valitsin teemahaastattelun, jossa käytin puolistrukturoitua kysymyslomaketta apunani. Puolistrukturoitu haastattelurunko mahdollisti mahdollisimman suuren johtolankajoukon hankkimisen. Minimoin unohduksen mahdollisuuden, mutta annoin lankakerän päät haastateltavan vietäväksi ulos labyrintista. En kuitenkaan tehnyt tiukkaa kysymysluetteloa tai järjestystä, jonka mukaan edetä vaan halusin asioiden tulevan luontevasti esille niissä merkitysyhteyksissä, joka niillä haastateltavalle oli. Näin ollen haastatteluissa en aina esittänyt samoja kysymyksiä enkä samassa järjestyksessä, mikäli sain haluamani tiedon muutoin. Lisäksi halusin edetä haastatteluissa myötäilemällä haastateltavaa ja etenemällä asioissa kuten hän koki olonsa turvalliseksi ja miellyttäväksi puhua niistä. (Holsten & Gubrium 1995, 10-14) Puolistrukturoitu haastattelu antoi myös liikkumavaraa kysymysten suhteen. Haastateltava sai mahdollisuuden kertoa aiheesta enemmän kuin

haastattelija on alunperin suunnitellut tai hän saattoi jopa tuoda esille kokonaan uusia aiheita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 201)

Haastattelussa oli tarkoitus löytää keskustelun kautta luonnollinen kerronta. Tukea haastateltavaa ja helpotta hänen kertomistaan omalla osallistumisella ja aktivoita hänen muistiaan kokonaisvaltaisemmin kuten keskustelussa, jolloin useampia puolia asiasta tulee tarkasteluun. (Holstein & Gubrium 1995, 10-14) Lisäksi haastattelijana saatoin varmistaa ymmärtäneeni asian oikein tai syventää aiheen käsittelyä lisäkysymysten avulla. Samalla haastateltava sai mahdollisuuden tarkentaa vastaustaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 201-202)

2.3. Haastateltavat

Haastateltavat tavoitin Jyväskylän kaupungin perheneuvolan kautta. Lähestyin kirjeitse kaiken kaikkiaan 35:tä perheneuvolan eroseminaarin käynyttä henkilöä, joista haastatteluun halukkaita pyydettiin ottamaan minuun yhteyttä. Kirje lähetettiin sattuman varaisesti 35:lle henkilölle, jotka olivat taustaltaan ja perhesuhteiltaan erilaisia. Heidän erostaan ja osallistumisestaan eroseminariin oli kulunut 1-5 vuotta. Eroseminaarin käyneet valitsin kohderyhmäkseni, koska siihen osallistuneet ovat joutuneet seminaareissa käsittelemään katkenneeseen parisuhteeseensa liittyviä tunteita, tapahtumia sekä miettimään miksi ja miten heidän suhteelleen kävi näin. Näin ollen he olivat jo työstäneet aihetta ja kykeneviä verbalisoimaan tunteitaan. "En tiedä" -vastaukset minimoituivat. Neljä miestä ja neljä naista ottivat yhteyttä minuun ja ilmoittivat suostumuksensa haastatteluun.

Haastateltavien suhteen vakioitiin ikä, joka oli neljäkymmenen vuoden molemminpuolin muutaman vuoden heitolla. Tämä siksi, että suurin osa perheneuvolan eroseminaaressa käyvistä ja eroavista ihmisistä sijoittuvat tähän ikään. Lisäksi tällöin heillä on sama historiallinen ja yhteiskunnallinen tausta, he ovat saman ajan ihmisiä ja ovat kokeneet parisuhteen ja sen katkeamisen samassa iässä. Tämä taas siksi, että eri aikakausina eläneillä ihmisillä saattaa olla erilainen käsitys parisuhteesta jo ajan kasvatushengen mukaisesti. (Plummer 1990, 1-8) Lisäksi ikä eron kohdatessa antaa oman leimansa kokemukselle. Kaksikymppinen kokee eron eri tavalla kuin viisikymppinen jo sen takia, että odotukset tulevaisuudelta ovat hyvinkin erilaiset. Muuten haastateltavat erosivat perhetaustaltaan, lapsimäärältään

sekä menneeltä että nykyiseltä siviilisäädyltään. Sosiaaliselta asemaltaan kaikkien voidaan sanoa olleen keskiluokkaisia. Perheneuvolan asiakkaat voidaankin määritellä pääasiassa keskiluokkaisiksi. Keskiluokan ihmisillä on tietoa ja kykyä hakea apua ongelmiinsa, mitä taas alempiluokkaisilla ei välttämättä ole. Keskustelu, johon perheneuvolan tarjoama apu perustuu, on myös hyvin keskiluokkainen tapa ratkoa ongelmia. Lisäksi perheneuvolan työntekijät itse edustavat keskiluokkaa, joten asiakkaiden on helppo samaistua heihin ja ottaa tarjottava apu vastaan. (Kiianmaa, 1998)

Haastateltavien motiivit osallistua tutkimukseeni vaihtelivat. Osa haastateltavista toi esille halunsa auttaa opiskelijaa ja tukea tutkimusta. Osa taas halusi tuoda esille kiitostaan perheneuvolan eroseminaarille ja osalla oli edelleen tarve puhua ja purkaa tuntemuksiaan erostaan. Haastateltavia oli kuitenkin tiedotettu siitä, että haastattelun tarkoituksena on puhtaasti tiedon keruu eikä terapialuontoinen istunto. Haastattelijana koin kuitenkin paineita ja odotuksia tähän suuntaan.

Haastattelut tapahtuivat pääosin perheneuvolan tiloissa, joka oli jo entuudestaan haastateltaville tuttu paikka. Kaksi haastattelusta tapahtui haastateltavien kotona näiden pyynnöstä ja yksi minun kotonani.

2.4. Aineiston analyysi

Tutkimusaineistoani lähestyn elämänkerrallisuuden ja etnometodologian kautta. Elämänkerrallisella lähestymistavalla voidaan viitata sekä siihen, mitä ja miten tietoisia kysymyksiä aineistolle esitetään että millaisiin kysymyksiin sen avulla pyritään vastaamaan. Koska eri tutkijoiden ongelmat ja aineistolle esittämät kysymykset poikkeavat toisistaan, ei ole mahdollista määrittää yhtä ja ainoaa oikeaa esitys tai lukutapaa. (Hyvärinen 1998, 311) Elämänkerrallisuutta voidaan pitää ilmaisumuotona, jonka kautta itseä ja elettyä elämää tehdään ymmärrettäväksi. Analyysin kohteena ovat silloin minää, sisäistä maailmaa koskevat kerronnan keinot. Tällöin on oleellista se, millainen maailma on kertojalle eikä niinkään se millainen kertoja itse on. (Komulainen 1998, 153)

Narratologisesta näkökulmasta analysointi yksiköksi asettuu elämänkerta kokonaisuudessaan. Elämänkerta on tällöin kertomus, jolla on alku, loppu ja tietty moraalinen tarkoite. Haastateltu jäsentyy elämänkerrassaan samanaikaisesti sekä kertomuksen tekijänä, kertojana että kerrottuna

päähenkilönä. (Komulainen 1998, 154) Kaikki nämä minän roolit voidaan ymmärtää myös tapana selittää ja tulkita elämän kulkua (Kaskisaari 1995, 98). Tästä näkökulmasta omaa aineistoani voi tarkastella esittämällä kysymyksen, millaisia eroa käsitteleviä kertomuksia haastateltavani tuottavat.

Elämäkerran kertoja ei kuitenkaan kerro tarinassaan pelkästään itsestään. Hän myös puhuttelee itseään ja kahdentuu näin puhujaksi, joka kuulee itsensä puhuvan. Haastateltava on samalla kertaa sekä kertoja että vastaanottaja, toinen. Kertoja puhuttelee itseään, keskustelee itsensä kanssa. (Komulainen 1998, 154, 171)

Vaikka parisuhteen loppumista ja avioeroa pidetään hyvin henkilökohtaisena ja yksityisenä asiana, eivät nämä tapahdu sosiaalisessa vakuudessa. Tällöin myöskään asian saamat merkitykset eivät ole pelkästään kertojan itsensä luomia vaan niillä on kollektiivinen vastineensa, jossa on mukana historia ja kulttuurinen ymmärtäminen. Huomion arvoista kertomusten osalta on myös se, että kertojille asetetaan kertomuksen suhteen myös sosiaalisia ja yhteiskuntasidonnaisia odotuksia. Ero mielletään sosiaalisesti hyväksyttäväksi kun asianomainen kertoo sen olleen stressaava ja vaikea. Ero on myös sosiaalinen ja yhteiskunnallinen kysymys, koska se antaa ymmärtää, että avioliitto instituutiossa saattaa olla ongelmia, miesten ja naisten välisissä suhteissa yleensä. (Reissman 1990, 5, 13)

Puhetilanteena elämäkerran on katsottu olevan yhteydessä kulttuuriseen muutokseen, jota on kuvattu yksilöitymisen ja modernisoitumisen käsittein. Kuitenkin elämäkertomuksen keskiössä on kertoja, joka ensisijaisesti elämäntilanteidensa kautta ilmaisee ja arvioi itseään ja vasta toissijaisesti häntä ympäröivää yhteiskuntaa. (Komulainen 1998, 154)

Reissmanin (1990, xi) mukaan kertojat rekonstruoivat pirstoutuneita minuuksiaan kertomalla elämäntarinaansa ja näin parantavat osia itsestään, joita voidaan koota vain narraation kautta. He rakentavat uusia merkitysstruktuureja korvatakseen ne, jotka ovat menettäneet eron kautta. Asiat saavat erilaisen painoarvon tai eri asiat tulevat merkityksellisiksi.

Elämäkertomuksissa kerrontaa ohjaa nykyhetken perspektiivi menneisyyteen. Menneisyys asettuu uudenlaiseen suhteeseen nykyisyyden ja tulevaisuuden kanssa. Kirsti Määttäsen mukaan tarinaansa kertomalla haastateltavat luovat eheyden ja jatkuvuuden tunnetta sekä itselleen että itsestään. Tällöin

haastateltava ei vain peilaa elämäänsä taaksepäin vaan jäsentää sisäistä maailmaansa suhteessa tulevaisuuteen. (Hyvärinen 1998, 331)

Käsityksien menneisyydestä taas voidaan ajatella olevan aina liikkeessä ja uudelleen muotoutumassa. Menneisyyden tapahtumia muistellaan ja käsitellään aina kerrontahetkestä käsin. Tällöin joka kerran muistellessamme menneisyyttä rakennamme sen uudelleen yhdistelemällä asioita. Eri kerroilla yhdisteleminen saattaa tapahtua eri tavoin ja antaa asialle eri vivahteisia merkityksiä. Näin ollen elämäkertomuksissa on kyse myös eletyn elämän, menneisyyden uudelleen jäsentämisestä ja tietyssä mielessä myös sen muuttamisesta sopivaksi nykyhetkeen ja tulevaisuuden tarpeisiin. Tämä ajatus nykyhetken näkökulmasta menneisyyteen kohdistaa huomion siihen, miten elettyä elämää rakennetaan. (Komulainen 1998, 155)

Elämäkerrallisuuden ohella tutkimuksen metodologiset lähtökohdat ovat osittain Harold Garfinkellin etnometodologiassa. Myös etnometodologit näkevät että käsityksemme todellisuudesta ei ole pysyvä. Asioiden luonne ja merkitys ei ole ennalta määrätty vaan heidän mukaansa se tuotetaan arkisen toiminnan kautta. (Peräkylä 1990, 15) Esimerkiksi tässä tutkimuksessa, jossa käsitelen parisuhteen päättymiseen johtanutta prosessia, suhteen päättymisen voi saada hyvin erilaisia merkityksiä eri ihmisillä. Se voi yhdelle merkitä kumppanin tai perheen menetystä, toiselle taloudellisen tilanteen heikkenemistä, kolmannelle muuttoa pois yhteisestä kodista ja neljännelle vapautumista alistavasta suhteesta. Minkä merkityksen asia kulloinkin saa riippuu oleellisesti myös henkilön osallisuudesta tapahtumiin. Sille, joka on eropäätöksen tekijä, merkitsee suhteen loppuminen aivan eri asioita kun sille, joka tulee suhteessa jätetyksi. Kaikki suhteelle annetut merkitykset ovat kuitenkin tosia, eikä toinen merkitys ole toista todempi (Peräkylä 1990, 15-16).

Alasuutarin (1993, 96) mukaan juuri kertomusten kautta välittyy modernille ajalle ominainen kokemus historiasta, ajallisista muutoksista. Myös modernin yksilön ajatusmaailmaan kuuluu olennaisesti käsitys muutoksesta ja yksilökohtaisesta ajallisesta kehityksestä. Tällöin voidaan puhua erityisestä biografisesta tietoisuudesta ja tavasta kokea asiat, joka näkyy Alasuutarin mukaan mm. siinä, että elämäntarinan kertominen on nimenomaan uuteen aikaan ja modernisaatioon liittyvä ilmiö.

Etnometodologian mukaan todellisuuden luonne tuotetaan arkisen toiminnan kautta. Puhe on hyvin keskeinen sosiaalisen todellisuuden toteuttamisen

muoto. Puhuminen on toimintaa. Asioiden kuvailu ja niistä kertominen ovat toimintaa. Puheeseen ei kuitenkaan suhtauduta niin, että se olisi ensisijaisesti heijastusta todellisuudesta, jonka ajatellaan olevan varsinaisesti puheen ulkopuolella, vaan pikemminkin todellisuutta tuottavana ja jäsentävänä aktiivisena toimintana. John Herritagen mukaan haastateltavat tuottavat ja uusintavat omalla puheellaan heitä ympäröivien olosuhteiden ymmärrettävyyttä itselleen. Etnometodologiassa ei siis olla kiinnostuneita siitä, mitä todella tapahtui tai onko tarina ja sen yksityiskohdat tosia vaan mitä edellytyksiä ja seurauksia kyseisen kuvauksen esittämisellä on todellisuuden toteuttamiselle. Sekä miten ihmiset tekevät todellisuutensa sellaiseksi kuin se on. (Peräkylä 1990, 16, 148-149) Oman tutkimukseni kohdalla kiinnitän huomiota siihen, miten haastateltavien kuvaukset ja jäsentely suhteen loppumisesta palvelevat tilannetta, jossa eronneet ihmiset ovat. Miten he jäsentävät tilannetta ja tuottavat omaa todellisuuttaan.

Koska asioiden luonne ja merkitys tuotetaan toiminnan, puheen kautta, etnometodologia näkee, että tulkinta tilanteesta saavutetaan vasta kun tilanne on käsillä, tilanteeseen osallistuvien ihmisten toiminnan kautta. Tällöin kuvaukset ovat sidoksissa tilanteeseen, jossa ne kerrotaan. (Peräkylä 1990, 145-149) Oman tutkimukseni osalta on siis syytä huomioida, että kertomukset kerrotaan tilanteessa, joissa haastateltavien suhteet ovat jo päättyneet, he ovat kakki eronneita. Kuvaukset saattaisivat olla erilaisia, mikäli ne kerrotaisiin tilanteessa, jossa ero on vasta mietintäasteella tai on päätetty vielä yrittää jatkaa suhdetta. Yksinkertaistaen: kuvaamalla maailmaa, ihmiset tekevät siitä kuvauksensa kaltaisen (Peräkylä 1990, 149). Ja näin myös itselleen ymmärrettävän.

Etnometodologia siis luottaa ihmisen ajatteluun ja uskoo hänen käyttäytymisensä tarkoituksenmukaisuuteen. Jokainen on oikeutettu ja yhtä arvokas selitysten ja sisältöjen antaja. Juuri yksilön antamalla yleistyksillä on sijaa ja arvoa. Elämää taas on rationaalista jäsentää sosiaalisten prosessien ja rakenteiden kautta. (Grönfors 1982, 22-23)

Kaiken tulkinnankin jälkeen on hyvä muistaa Kari Palosen muistutus aineiston tulkinnanvarasuudesta ja tyhjentämättömyydestä. hänen mukaansa jokainen tulkinta on kiistettävissä, sille voidaan esittää vastaväitteitä ja vaihtoehtoja. Näin ollen mikään tulkinta ei anna ilmiöstä tyhjentävää käsitystä. (Hyvärinen 1998, 335)

2.5. Parisuhde tutkimuksen kohteena

Parisuhde ei ole yksiulotteinen, johdonmukainen tai ehyt kokonaisuus, jota yhden selkeän tarinan avulla pystyisi hahmottamaan. Ei edes useamman tarinan avulla. Parisuhdetta ei pysty myöskään tyhjentämään kysymyksistä tai antamaan sille vastausta yhden teorian avulla. Siksi yritänkin tarttua sen moninaisuuteen.

Parisuhde kietoutuu osana elämää niin paikallisiin, kulttuurisiin kuin yhteiskunnallisiin ehtoihin, jotka omalta osaltaan säätelevät sitä. Se on historian ja aikansa kuvaus (Plummer 1990, 14). Vaikka parisuhde ja sen päätyminen ovat tutkimuksen kohteena ihmisen subjektiivinen kokemus, yksilön kokemushistoria ei kuitenkaan ole vain hänen omaansa vaan aina osa yhteiskunnallista muutosta.

Haastatteluaineiston olen rajannut kattamaan vain yhden haastateltavien parisuhteista. Kuitenkin rikkaimmillaan tarina kattaa monivaiheiset kokemukset aina suhteen alkua ajoista lasten syntymien ja työhistorian kautta eroon ja elämän muuttumiseen sekä uusien suuntaviivojen löytymiseen. Aineisto pitää sisällään moniulotteisen kokemus-, tapahtuma- ja merkitysaineiston.

Myöskään parisuhteen katkeaminen ei pidä sisällään vain parisuhdetta vaikka rajaankin aineistoni käytön siihen. Parisuhde on sidoksissa moniin elämän alueisiin ja tämä tuo aineistoksi koko elämän. Elämä taas näyttäytyy erilaisena eri näkökulmista eikä sitä koskaan pysty tuomaan esille koko ulottuvuudessaan. Pyrin valottamaan elämää siltä osin kuin se rakentaa, muokkaa ja luo merkityksiä parisuhteelle.

Lähtökohtana tutkimuksen toteuttamisessa on standpoint asetelma, jolloin tarkoitukseni on tuoda esille elämänkulku ensisijaisesti ja erityisesti haastateltavien omalta kannalta. Yritän valottaa keski-ikäisen, eron läpikäyneen ihmisen itsensä muodostamia kuvakulmia ja asetelmia elämästä ja parisuhteesta. Elämäntarinat ovat aina yksilöllisiä, kahta samanlaista ei ole (Plummer 1990, 13). Tällöin haastateltava itse on myös ainoa mahdollinen asiantuntija oman elämänsä suhteen. Henkilön oma tulkinta ja kokemus asiasta on keskeinen, sillä hän luo päätelmiä tilanteestaan, reagoi sen mukaan ja luo oman todellisuutensa tätä kautta (Plummer 1990, 13-14). Näin ollen

haastateltavat kertovat oman totuutensa ja tuovat esille siitä tärkeäksi kokemansa asiat. Kukaan ulkopuolinen ei voi todistaa tarinaa oikeaksi tai vääräksi. Tässä kohtaa luotan Denzinin (1989) ohjeeseen: "usko mitä sinulle kerrotaan." Tutkimuksen validius perustuu tähän.

Haastateltavat ovat monisärmäisiä, moniäänisiä ja ristiriitaisiakin, samoin on heidän elämänsä todellisuus. He sisäistävät itseensä myös ulkopuolisen maailman heijastuksia, asenteita ja arvoja. Parisuhde on myös etenevä prosessi, joka tuo jatkuvasti esille uusia ulottuvuuksia itsestään. Näin ollen se saattaa myös saada erilaiset kasvot eri kerrontakertoina tai siitä painotetaan eri asioita. (Pohjola 1994, 20-28)

Koska elämää tarkastellaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa prosessina (Holstein & Gubrium 1995, 1-8) ja parisuhde on prosessi eikä staattinen tila (Ijäs 1984, 13), esitän aluksi tiivistetysti jokaisen haastateltavani tarinan kokonaisuudessaan. Tavoitteenani ei kuitenkaan ole luoda yhtenäistä elämänkulun tarinaa vaan nostaa ilmiöstä esille sen keskeisiä teemoja. Tarinoiden esittäminen tiivistetysti on tarkoitettu lukijalle, jotta hänen olisi helpompi yhdistää ja luoda merkityksiä myöhemmin käyttämistäni lainauksista ja esille nostamistani teemoista suhteessa koko tarinaan. Tutkimukseni ei voi tuoda näkyväksi parisuhteita ja haastateltavieni elämää yhtenä tarinana, joka kattaisi kaiken. Sen avulla pyrin valoittamaan tarinoiden erilaisia kuvakulmia. Parisuhteen esille tuominen teemojen kautta tietenkin jättää aina jotakin hämärään ja jopa kokonaan pois sekä yksipuolistaa tarinoita, mutta tämä olkoon minun valintani ja rajanvetoni tutkimuksen tekijänä.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa aineistosta ei myöskään tehdä päätelmiä yleistettävyyden kannalta. Kuitenkin yksityistä tapausta tutkimalla on tavoitteena tuoda esille ilmiöstä se, mikä siinä on merkittävää ja mikä toistuu tarkasteltaessa sitä yleisemmällä tasolla. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 181-182) Elämän yleistäminen on silti vaikeaa. Annan siis äänen kahdeksalle rakkaudelle, kahdeksalle kuolemalle ja kahdeksalle uudestisyntymiselle.

Jotta lukijan on mahdollista suhteuttaa kertomukset ajankuvaan, kuvaan postmodernista elämästä, on ennen yksityisten ihmisten todellisia kertomuksia ajastamme syytä tehdä katsaus aikamme yhteiskuntatieteilijöiden näkemykseen siitä.

3. MODERNI ELÄMÄ

Parisuhteen muuttuminen ja avioerojen normalisoituminen nähdään osana modernisoituvaa yhteiskuntaa ja postmodernia kehitystä. Aluksi on siis tarkoituksenmukaista tarkastella millainen on postmoderni yhteiskuntamme, jonka myllerryksessä parisuhde on muotoutunut sellaiseksi kuin sen väitetään olevan. Seuraavaksi tarkastelen modernin teoriaa kolmesta näkökulmasta, aluksi yleisenä teoriana ajastamme, sen jälkeen perheen näkökulmasta ja lopuksi parisuhteen kannalta.

3.1. Moderni maailma

Modernista elämästä, ajattelutavasta ja yksilöstä puhuttaessa lienee tarpeellista selvittää modernin käsitettä. Moderni elämä ja sen aiheuttama ristiaallokko ei ole yksinomaan tämän vuosikymmenen ilmiö, vaikkakin huoli ihmisten elämäntavasta onkin noussut erityisesti pintaan vuosituhannen lopun lähestyessä.

Riitta Jallinoja katsoo modernisoitumisprosessin olleen kolmevaiheinen. Se alkoi jo 1950 -luvulta kehitysvaiheella, jota luonnehti rationaalisuus. Rationaalisuus taas loi pohjan yksilöllisyydelle. Tällöin järki ja tieto mursivat perinteiden pakkovallan kahleet ja asettuivat toimintaa ohjaaviksi voimiksi. Edelleen kuitenkin työllä oli keskeinen sija päätettäessä, mikä tekee ihmisestä modernin. Suuret organisaatiot taas ovat modernisuuden edistäjiä. Ihmiset alkoivat arvostaa tehokkuutta ja suunnitelmallisuutta. Menestys alettiin nähdä henkilökohtaisesta panostuksesta riippuvaisena. Modernisoituminen alkoi ulottua myös perheeseen, jonka muutosta alkoi hallita emansipaatiota korostava tasa-arvo perheenjäsenten kesken sekä modernisaation periaatetta korostava suunnitelmallisuus perhesuunnittelun muodossa. (Jallinoja 1991, 51-58)

Rationaalisuus kuitenkin vielä pohjasi vanhaan traditionaalisuuteen, josta oli päästävä eroon. Niinpä irtiotoksi tulee toinen modernin vaihe: 60-luvun vapaamielisyys. Tällöin kaikki kielletty oli tehtävä sallituksi, jotta ihmiset voisivat elää vapaasti. Vapaamielisyys edustaa ihmisen vapautta jostakin ja sen rinnalle tullut hedonistisuus taas vapautta johonkin. Avioliitto nähtiin vapautta säätelevänä ja siten ei toivottavana. Avioliiton lentäessä ikkunasta ulos, sisään toivotettiin avoliitto, esiaviolliset suhteet, avioero, vapaaehtoinen lapsettomuus

sekä avioliiton ulkopuoliset sukupuolisuhteet. Myös abortti ja homoseksuaalisuus saivat hyväksynnän. Yksilön katsottiin olevan täysin vapaa vasta kun kaikki ei-avioliittoon perustuvat perhe- ja sukupuolielämän muodot olivat tulleet luvallisiksi. (Jallinoja 1991, 63-69)

Kuitenkin jotakin katosi vapaamielisyydessä. Se jokin oli "minä". Minän kiihkeä etsintä aloitettiin modernin kolmannessa vaiheessa 70 -luvulla hedonistisen itsensä toteuttamisen kautta. Vapaamielinen suhtautuminen valjastettiin kyvyksi nähdä vaihtoehdot itselle mahdollisina toimintamuotoina. Sisäisistä aistimuksista tuli ainoita tienviitoittajia. Vain ne varmistavat yksilöllisyyden ja ovat aidosti omia. Hedonistinen ihminen alkoi myös hakeutua tilanteisiin, jotka tuottavat vahvoja elämyksiä. Sitoutuminen kestää kuitenkin vain niin kauan kun asia pystyy tuottamaan elämyksiä. Jo 70- luvun yksilön vaarana oli siis jatkuva, loputon uuden etsiminen. Kaikki uusi voi olla traditionaalista huomenna. (Jallinoja 1991, 72-79)

Mielenkiintoista on kuitenkin, että tämän modernisoitumisprosessin jälkeen 80-luvulle tultaessa vain pieni osa ihmisistä oli lopulta moderneja. Traditionaalisuuden katsottiin edelleen olevan yhtä yleistä kuin modernisten ajatustenkin. Itse asiassa suurin osa ihmisistä luokiteltiin sekaryhmään, jossa heidän päänsä olivat modernissa pilvissä, mutta jalat vakaasti perinteisissä traditioissa. Perheen katsottiin pitävän pintansa modernissa elämässä. Salliva suhtautuminen vaihtoehtoisiin perhe- ja seksuaalielämän muotoihin ei silti merkinnyt niiden suosimista. (Jallinoja 1991, 206-207, Salavuo 1994, 25-26) Kuitenkin on todettu että, nykyisin jo yli puolet väestöstä elää perinteisestä ydinperheestä poikkeavassa yhteisössä. Tällä tarkoitetaan lähinnä yksinhuoltaja ja uusperheitä. (Tolkki-Nikkonen 1990, 8-9) Jotain siis tapahtui vielä moderninkin jälkeen. Tulisiko perhe kyseenalaistaa kuten hyvinvointivaltio kyseenalaistetaan (Pierson 1991) postmodernissa maailmassa ja ajassa.

Pitkö perhe sittenkään pintaansa? Modernisoitumisprosessi ei kuitenkaan loppunut 80-luvulle. Lähestymistavasta riippuen myöhäismoderni yhteiskunta kuvataan joko teollisen yhteiskunnan jälkeisenä uutena ja parempana elämisen muotona tai pahoinvoivana yhteiskuntana, jonka taustalla on teollistuneen hyvinvointiyhteiskunnan kriisi (Lähteenmaa & Siurala 1991, 7). Prosessi otti vain uuden muodon. Emme saaneet huokaista helpotuksesta perheen vakaan aseman puolesta ja ummistaa silmiämme vuosituhannen vaihteeseen asti, jolloin asian voisi ottaa uudelleen arvioitavaksi.

Menneen kehityksen tarkastelun sijaista on aika siirtyä tämän vuosikymmenen tarkasteluun teoreetikkojen suurennuslasien avulla. Juuret on silti tärkeä tietää. Sitä paremmin ymmärrämme kasvustoa.

Koska ihminen on sidoksissa aikaansa ja ympäristöönsä on oleellista tarkastella aluksi, millaiseen maailmaan olemme siis tulleet tämän kehityksen tuloksena. Kirjassaan Riskiyhteiskunnan vastamyrryt Beck (1990, 97-98, 116-120) maalaa kriittisiä ja pelottaviakin näkymiä. Näitä näkymiä hallitsevat organisoitu vastuuvapaus, jossa nykYTEknologian vaaroja vähätellään riskeiksi, ne hävitetään vertailemalla ja ne normalisoidaan epätodennäköisiksi. Mikä tänään on sietämätöntä on huomenna normaalia. Todennäköisyyslaskelmien peittäessä olemme kuitenkin neuvottomia ja keinottomia suojautumaan vaaratekijöiltä. Meitä uhkaa siis itse luotu mahdollisuus itsensä tuhoamiseen.

Tätä kehitystä vasten on mielenkiintoista tarkastella yksilön selviytymistä näiden uhkakuvien täyttämässä maailmassa. Sekä Beck ja Beck-Gernsheim (1995, 176) että Giddens (1992, 197) näkevät modernisaation kasvattaneen elämän epävarmuutta. Aikaisempi luottamus asiantuntijoihin horjuu näiden ollessa kykenemättömiä ratkomaan epävarmuustekijöitä ja osallistuessa jopa luomaan uutta epävarmuutta teknisillä keksinnöillään. Ihmiset alkavat etsiä varmuutta sieltä missä se vielä on löydettävissä. Jostakin, jonka pystyy vielä itse hallitsemaan ja jonka riskitekijät ovat itsensä hallussa. Yksityiselämä nousee arvoon arvaamattomaan.

Jallinoja kuitenkin kritisoi ajatusta, jonka mukaan ihmiset etsivät varmuutta yksityiselämästä kun elämä julkisella alueella on tullut epävarmaksi. Hänen mukaansa viittaukset modernisaatioon ovat epätarkkoja ja modernisaation vaikutukset yksinkertaistetaan väittämällä elämän muuttuneen persoonattomaksi ja epävarmaksi pohtimatta lainkaan missä asioissa elämälle on näin käynyt. Yleisesti ottaen elämän ei voida sanoa tulleen epävarmemmaksi vaan itse asiassa huomattavasti varmemmaksi hyvinvointiyhteiskunnan kehityksen myötä. Väite sisältää myös ajatuksen, että yksityiselämä olisi pysynyt vakaana ulkomaailman muuttuessa. Avioerotilastot kuitenkin puhuvat toista kieltä nimenomaan yksityiselämän epävakaudesta ja epävarmuudesta. Tämän vuoksi tuntuukin ristiriitaiselta valita yksityiselämä elämän kiinnekehäksi. (Jallinoja 1997, 91-92)

Baumankin näkee ettei perhe-elämä ja parisuhde suinkaan ole säästynyt ajan myrskyiltä ja muodostunut turvalliseksi satamaksi. Elämän ollessa hektistä ja

jatkuvien muutosten alaista ihminen ei enää ehdi kiintyä mihinkään. Ei edes toisiin ihmisiin. Elämä koostuu erilaisista näytöksistä, eri näyttämöillä. Näyttämön valot voivat sammua yllättäen ja näytös päättyä. Ei ole käsikirjoitusta jota seurata. Ei kristallipalloa, josta katsoa huomista. Elämästä muodostuu hyväksytyä kaaosta. Hyväksytään buddhistinen ajatus ettei mikään ole pysyvää. Ajatus koskee parisuhdetta siinä missä työpaikkaa, asuntoa tai autoakin. Kaikella on käyttöaikansa. (Bauman 1996, 182-186)

3.2. Moderni perhe

Beck korostaa yksilöllistymistendenssin ristiriitaisuutta suhteessa perinteiseen perheyhteisyyteen. Kun perheen asema luonnollisena osana elämänkulkua järkkyy eikä sitä voida enää pitää itsestäänselvytenä, tulee siitä epävarma sijoitus. Sijoitus, joka on jatkuvien pohdintojen ja valintojen kohteena. Elämää leimaa myös epätietoisuus itselle sopivimmasta elämänmuodosta. Siksi ihmiset kokeilevatkin erilaisia ratkaisuja yksinelämistä ja yhdessä elämistä vaihdellen eri elämäntilanteiden ja omien tarpeiden mukaan. Elämän osa-alueet, jotka perinteisesti yhdistettiin avioliitossa esiintyviksi, kuten seksuaalisuus, vanhemmuus ja toimeentulo, eivät enää välttämättä kuulu ydinperheen sisälle tai vaadi sitä toteutuakseen. Elämän yhteydet ovat moninaistuneet. (Beck 1991, 109-115) Nykyperheen voisi sanoa olevan liikkuvassa tilassa ja yhteiskunnan institutionalisoitumiskehityksen kautta osa perheen sisäisistä tehtävistä kuten kasvatus ja sosiaaliturva ovat pikkuhiljaa siirtyneet sen ulkopuolelle. (Marin 1994, 17-18)

Yksilöllistymistä voidaan katsoa myös toisesta näkökulmasta. Näkökulmasta, joka ei perustu valintaan. Samalla kun ihmiset vaativat mahdollisuutta irrottautua perinteiden kahleista ja laajentaa itsensä toteuttamista eri elämän alueille, johti se traditionaalisten yhteisöjen hajoamiseen. Yhteisöjen hajoamisen myötä katosi niiden tuoma ja ylläpitämä turvallisuuden tunne. Tämä osaltaan ajaa ihmiset hakemaan uuden tyyppisiä sitoumuksia. Näin ollen voidaan ajatella ettei yksilöityminen aina välttämättä perustu ihmisten valintoihin vaan heidät on pakotettu yksilöitymään ja elämään ajan hengen mukaisesti. (Beck 1995, 29)

Ihmisten väitetään yksilöityneen myös perheen sisällä. Perheen jäsenillä on vain vähän yhteistä elämää. (Sipilä 1989, 125) Modernin elämän pirstaleisuus osaltaan ajaa perheenjäseniä toisistaan erilleen. Aiemmin säätyläisperusteiset

avioliitot hitsasivat ihmiset yhteen, nykyään puolisoiden eriytyneet urat ja kaikkien perheenjäsenten eriytyneet harrastukset murtavat yhteisyyttä. Urasuuntautunut yhteiskunta pakottaa puoliset toimimaan erillisinä yksilöinä. (Beck 1995, 30) "Meidän" pärjääminen on muuttunut "minän" menestymiseksi. Myös vastuu molemmista, "meistä" ja "minästä", on yksin "minun".

Postmodernia perhettä voi lähestyä myös individualistisen perhemallin kautta. (Jallinoja 1984, 55-57) Individualistinen perhemalli on lähes täydellinen vastakohta perhekeskeiselle, familistiselle perhemallille. Sen mukaan ihminen rakastuu useita kertoja elämässään, koska rakastuminen tuottaa hänelle mielihyvää. Ja mielihyvän tavoittelu taas on keskeisessä asemassa ihmisen kokemus- ja arvomaailmassa. Toiset näistä rakastumisista johtavat avioliittoon, toiset taas eivät. Individualistisessa perheessä lapsiluku pysyy todennäköisesti pienenä, sillä lapset rajoittavat yksilöllistä vapautta. Vapaus onkin perhemallin avainsana. Ihmisellä on oikeus etsiä ja tehdä yksilöllisiä ratkaisuja. Näiden ratkaisujen ei tarvitse tukea perheen yhtenäisyyttä. Onhan ihmisellä paljon muitakin kiinnostuksen kohteita kuin perhe. Keskeisenä ajatuksena on parisuhteen ja perheyhteyden ylläpito niin kauan kuin se tyydyttää yksilön tarpeita ja siinä vallitsee hyvä henki. Väkisin näitä yhteyksiä ei tule pitää yllä.

Individualistin ajattelu ei kuitenkaan varsinaisesti ole postmodernin ajan ilmiö vaan se on ollut esillä jo 1800-luvulta lähtien, Suomen se saavutti vasta 1900-luvulla. Tämä johtui sen liittymisestä johonkin aikakauden radikaaliliikkeeseen, joita Suomessa ei ollut ajatukselle tuulta antamassa. 1920-luvulla Tulenkantajat korostivat ensimmäistä kertaa avoimesti henkilökohtaisen nautinnon merkitystä ja halusivat vapauttaa ihmiset vanhoista kahleista seuraamaan omaa mielihyvää. Tällöin he esittivät ajatuksen toveriliitosta, joka muistuttaa paljon tämän päivän avoliittoa. Liitto ajateltiinkin lapsettomaksi avioliiton esivaiheeksi. Tärkeää siinä oli suhteen purettavuus. Liiton tuli olla purettavissa milloin vain. (Jallinoja 1985, 27-28)

3.3. Moderni parisuhde

Individualistinen ajattelu tuli Suomessa julkisuuteen näkyvästi 60-luvulla. Tällöin miehen ja naisen välisen suhteen ainoaksi hyväksyttäväksi perustaksi tuli tunneside, rakkaus. (Jallinoja 1985, 27-28) Romanttisen rakkauden idea ei myöskään ole tämän päivän tuote vaan se on eri kulttuureissa ja eri aikakausina saanut osakseen erilaista arvostusta. (Ijäs 1984, 32) Länsimainen

rakkauskäsitys on hyvin individualistinen (Jokinen 1991, 57) ja pohjaa romanttisen rakkauden ideaan. Useissa Euroopan ulkopuolisissa kulttuureissa ajatellaan kuitenkin toisin, avioliitto nähdään niin tärkeänä ettei sitä tulisi rakentaa epävarmojen tunteiden varaan. Näin ollen voisi myös ajatella romanttisen rakkauden ideologian olevan länsimaisen rakkauden kohtalokas vihollinen. (Ijäs 1984, 32)

Romanttisen rakkauden kullatut ja pölyttyneet kannet ovat kuitenkin saaneet sisälleen hiukan modernisoidun version rakkaustarinasta. Moderni nuoripari ei enää joudu voittamaan tielleen asetettuja esteitä tiellään ikuiseen onneen. Sen sijaan heitä koetellaan lukuisilla muilla suhteilla, joista heidän on osattava valita "se oikea". Moderniksi koitokseksi voisi myös lukea epätietoisuuden siitä, voisiko sittenkin löytyä vielä oikeampi elämänkumppani. (Jallinoja 1991, 138) Tämän lisäksi tarina enää harvoin loppuu sanoihin ..."ja niin he elivät elämänsä loppuun asti onnellisina."

Silti romanttinen rakkaus ei ole menettänyt hohtoaan. Päinvastoin. Parisuhteesta ja rakkaudesta on tullut elinehto. Samalla siitä on tullut vaikeimmin hallittavia asioita elämässä. Valinnan vapaus on tuonut valinnan vaikeuden. Identiteetti ja henkinen tasapaino ovat riippuvaisia tai ainakin vahvasti sidoksissa parisuhteen onnellisuuteen. Ja rakkauteen. (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 49)

Moderni vapaus ja valintojen viidakko avaavat koko maailman yksilön eteen. Ihmiset ovat vapaita tekemään itsenäisiä valintoja, mutta toisaalta paineet oikeiden valintojen tekoon saattavat ahdistaa. Vääristä valinnoista saa luoda syyttävän katseen vain peiliin. Tilanne sekä rohkaisee että pakottaa yhä voimakkaampaan yksilöitymiseen. (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 1-7)

Modernissa maailmassa rakkaus ja identiteetti ovat kietoutuneet toisiinsa. Oman identiteetin peiliksi tarvitaan läheinen ihmissuhde. Parisuhde on vastaus oman identiteetin etsinnälle. Kumppani taas on vastine omille puutteille. Hän on minän täydentäjä, joka tekee minästä kokonaisen, antaa elämälle turvaa ja pohjaa. Beck nimittääkin rakkautta aikamme uskonnoksi. Se saa meidät tuntemaan olomme turvalliseksi ja elinvoimaiseksi. Se on tapa kohdata toinen - ja itsensä. Yksilöitymisen paradoksi onkin siinä, että mitä yksilöllisemmiksi ja itsenäisemmiksi tulemme, sitä epätoivoisemmin etsimme sukulaissielua karkoittamaan yksilöllisyyden tuoman yksinäisyyden. (Beck & Beck-Gernsheim 1995, 1-7, 48-51, 168-178)

Ihmiset hakevat siis kadotettua yhteisyyden tunnetta rakkaussuhteesta. Suhteeseen panostetaan kyllä paljon, mutta sen katkeamista, epäonnistumista ja hylätyksi tulemisen tunnetta pelätään niin paljon että pelot saavat ihmiset kuitenkin pidättyväisiksi ja varovaisiksi. Parisuhteen merkityksen kohoamisen elämässä voisi ajatella vahvistavan suhdetta, mutta Baumanin mukaan tässä piilee ansa. Ihmiset eivät kuitenkaan enää uskalla sitoutua toisiinsa. (Bauman 1993, 107)

Ratkaisuksi läheisyyden kaipuun ja itsenäisyyden ristiriitaan yksilö on oppinut kehittämään eräänlaisen kohtaamattomuuden taidon. Tällöin yksilö on oppinut tuottamaan itselleen vaihtuvia, hetkellisiä identiteettejä. Parisuhteen katketessa identiteetti on vaihdettava tai jälleenrakennettava kuten muissakin elämän vaihtuvissa tilanteissa. (Bauman 1996, 182-184)

Giddens taas tuo esille täysin eri näkemyksen postmodernin ihmisen kyvystä sitoutua ja kiintyä toisiin ihmisiin. Hänen mukaansa tuttujen toimintatapojen ja kiinnikkeiden puuttuessa ihmisellä on vaarana kiinnittyä mihin tahansa. Tämän hän näkee puolustusreaktiona minän hämärtymiselle. (Giddens 1992, 58) Peele kuvaa samaa asiaa teoriallaan "love as an addiction", jossa hän näkee riippuvuuden rakkaudesta tai kumppanista pakona tai ahdistuksen suojausmekanismina. (Määttä 1997, 18) Kiinnittymisestä voi tulla addiktio ja addiktion kohteena voivat yhtä hyvin olla ruoka, huumeet kuin ihmissuhteetkin. Vaihtuvat suhteet voivat muodostua tavaksi kokea itsensä täysillä eläväksi ja olemassa olevaksi. Asialla on myös negatiivinen sävyensä, suhteet voivat olla tapa kokea valtaa, kontrollia ja elämän hallintaa. (Giddens 1992, 58)

Giddens on luonut myös kokonaan uuden termin nykyaikaiselle parisuhteelle. Hän nimittää sitä puhtaaksi suhteeksi. Puhtaalla suhteella hän tarkoittaa suhdetta, jossa romanttinen rakkaus on suhteen päämotiivi. Suhteella ei ole ulkoisia pakotteita. Suhde ei siis perustu tai kiinnity sosiaalisen tai taloudellisen elämän ehtoihin. Sen koossapitävä voima on henkilökohtainen sitoutuminen ja suhde jatkuu niin kauan kun se tuottaa riittävästi emotionaalista tyydytystä. Suhteen elinikä on siis kiinni yksilöiden päätöksestä olla siinä. Tällöin taas suhteen keskeiseksi elementiksi muodostuu refleksiivisyys, suhteen jatkuva monitorointi. Osapuolet tarkkailevat itseään ja kumppaniaan arvioidakseen omaa ja toisen sitoutumista sekä heidän välillään vallitsevaa rakkaudentilaa. (Giddens 1991, 88-89)

Giddensin puhdas suhde ei kuitenkaan ole tämän ajan tai hänen keksintönsä vaan jo 1800-luvulla vapaan rakkauden liikkeen aktivistit korostivat ihmisen ehdotonta oikeutta päättää itse rakkaussuhteistaan täysin vapaasti. Heidän mukaansa rakkaussuhdetta ei saanut säädellä yhteiskunnallisesti, koska rakkaus ei ole siten säänneltävissä. Sitä ei voi sopeuttaa sääntöihin ja määräyksiin. Rakkaus on aitoa rakkautta vain ollessaan täysin vapaata. Ihmisten tulee saada rakastaa ketä ikinä he haluavat ja niin pitkään kuin he haluavat. Ainoana ohjenuoranaan rakkaus toiseen. Kun rakkaus loppuu on suhdekin tiensä päässä. (Jallinoja 1997, 142)

Jallinoja huomauttaa oman tutkimuksensa (1997, 138-139) pohjalta kuitenkin, että vaikka hänen aineistossaan ihmisten puhe oli puhtaan suhteen puhetta, jossa he elävät päivä kerrallaan, silti ihmisten ihanteena ja toiveena on pitkä ja kestävä suhde. He haluavat uskoa tunteen riittävän takaaman suhteen jatkuvuuden. Ikaikaisen rakkaussuhteen vetovoima ei siis ole laimentunut.

Vaikka puhdas suhde muistuttaa romanttisen rakkauden ideaa, eroavat ne kuitenkin toisistaan. Romanttinen rakkaus on jotakin, joka tekee elämästä täydellisemmän. Se on saavutettavissa vain avioliiton kautta ja se on jotakin maallista suurempaa ja ikuista. Tosin se vaatii itsetutkiskelua ja tiedostamista, jotta pitkäaikainen suhde mahdollistuu. (Giddens 1992, 46) Puhdas suhde taas perustuu tarpeeseen ja haluun ylläpitää suhdetta sen itsensä vuoksi. Suhde on sekä emotionaalisesti että seksuaalisesti tasa-arvoinen ja se jatkuu niin kauan kun se tyydyttää molempien osapuolten tarpeita. Jatkuva monitorointi ja oman identiteetin muokkaaminen taas kyseenalaistavat suhteen ja elämäntilanteen. (Giddens 1992, 58)

Intiimisyys on puhtaan suhteen ydin. Suhteen kesto riippuu molemmipuolisesta luottamuksesta -ja osapuolten itsetunnosta. Samanaikaisesti intiimiyden rinnalla osapuolten on sallittava toisilleen täydellinen vapaus, koska itsekin vaativat sitä. Tämä saattaa tuottaa vaikeuksia identiteetin rakentuessa vuorovaikutuksessa kumppaniin. Vuorovaikutus saattaa saada aikaan riippuvuutta eikä suhteesta aina osata irrottautua vaikka se huomattaisiin onnettomaksi. Tämä johtuu siitä että ihminen tarvitsee toista säilyttääkseen ontologisen turvallisuuden tunteensa. Mitä riippuvaisempi oma turvallisuuden tunne on toisesta ja mitä hauraampi minuus on, sitä enemmän toista tarvitsee. Tällöin perusturvallisuuden lähde on toiseen sulautunut identiteetti. Tällaista suhdetta, jossa ollaan kiinni kumppanissa tottumuksesta, vaikka suhde olisi enemmän onneton kuin onnellinen, Giddens kutsuu

"jähmettyneeksi suhteeksi". (Giddens 1992, 88-90) Tolkki-Nikkonen (1990, 78-79) on antanut samalle suhdemuodolle nimen "olosuhde". Tällainen suhde myöskin romuttaa puhtaan suhteen keskeisen idean, vapaan tahdon. Kun suhteesta tulee liian läheinen ja riippuvuutta aiheuttava, ei kumppania pysty enää kunnioittamaan eikä hänen voi katsoa omaavan vapaata tahtoa. Tällöin myöskään rakkaus ei ole enää vapaaehtoisuuteen perustuvaa. (Bauman 1993, 94-95)

4. KAHDEKSAN PARISUHDETTA

Seuraavassa esittelen kahdeksan haastateltavaani ja heidän tarinansa parisuhteen kulusta ja tapahtumista. Kertomukset on konstruoitu haastattelun perusteella. Kerron jokaisen tarinan erikseen ja kokonaisuudessaan, koska parisuhde on prosessi ja sen ymmärtäminen vaatii kokonaisuuden hahmottamista. Lisäksi näin annan lukijalle mahdollisuuden yhdistää myöhemmin teemoissa käyttämiäni lainauksia haastateltavien kertomukseen ja laajempaan kokonaisuuteen.

Tarinoissa, kuten myöhemmissäkin tarinoiden käsittelyosioissa, on lukijan syytä muistaa, että tarina kerrotaan tilanteessa, jossa kertoja on jo luopunut suhteesta. Tällöin hän yrittää jäsentää ja konstruoida parisuhteen loppumisen sekä kuulijalle että itselleen ymmärrettäväksi. Psykoanalyttisen tradition mukaan muistojen työstäminen on jatkuva prosessi. Muistoja työstetään jokaisessa elämän vaiheessa uudelleen ja uudelleen, jotta kertoja saa ne integroitua elämänsä kulkuun sopiviksi. Tapahtumien merkitykset eivät ole staattisia. Merkityksiä muokataan kontekstin mukaan. Sama tapahtuma voi saada erilaisen merkityksen riippuen kontekstissa, jossa se kerrotaan. (Riessman 1990, 13)

Lisäksi tarinat kerrotaan haastattelutilanteessa, jossa käsitellään nimenomaa eroon johtanutta prosessia kumppanien välillä. Näin ollen ne käsittelevät pääosin kumppanien keskinäistä suhdetta jättäen mm. lasten aseman kertomusten marginaaliin. Tarina voisi olla hyvin erilainen, jos se kerrottaisiin esim. sosiaaliviranomaiselle lasten huoltokiistan yhteydessä. Lisäksi korostan, että tarinat ovat tutkijan konstruoimia. Tämä väistämättä jättää tarinoista joitakin osia vähemmälle huomiolle ja korostaa toisia. Asioita voisi myös jäsentää toisin ja toisesta näkökulmasta.

Pekka

Pekan avioliitto kesti 13 vuotta. Liitosta hänellä on kaksi lasta. Vaimoonsa hän tutustui opiskeluaikana ja seurusteli tämän kanssa kolme vuotta ennen avioitumista. Pekka oli 21-vuotias mennessään naimisiin. Itse hän kuvaa suhteen etenemistä hyvin keskiluokkaiseksi ja tulkitsee heidän suhdettaan keskiluokkaisen unelman toteuttamisena, jolloin tavataan opiskelun merkeissä, muutetaan pian yhteen, valmistutaan, mennään naimisiin ja vuoden päästä saadaan ensimmäinen lapsi.

Ensimmäiset vaikeudet tulivat vaimon palattua äitiyslomaltaan töihin ja kertoessaan ihastuksestaan työtoveriinsa. Tämän tuloksena Pekka huomasi ettei seksuaalisuus heidän suhteessaan toiminut hänen toivomallaan tavalla ja hän koki oikeudekseen tulla huomatuksi haluamallaan tavalla. Tämän jälkeen puoliset päätyivät sopimukseen, jonka mukaan molemmilla oli lupa hakea haluamaansa huomiota muualta kuin parisuhteesta. Pekka kertoo käyttäneensä tätä lupaa sumeilematta hyväkseen. Tunteet puolisoa kohtaan hävisivät pikkuhiljaa ja hän rakastui toiseen ihmiseen. Kotona kuitenkin elettiin perhe-elämää näennäisesti kuten ennenkin.

Pariskunta päätti kuitenkin yrittää vielä kerran yhdessä ja lopettaa muut suhteet. Tämän ratkaisun vahvistamiseksi he ostivat omakotitalon. Riitaa tuli kuitenkin kotitöiden tekemisestä ja luottamus puolisoon oli menetetty. Avioliiton ulkopuoliset suhteet jatkuivat. Pekka tarinaa siivittävät pitkin matkaa erilaiset "tajuamiset", joissa hän arvioi tyytymättömyyttään parisuhteeseensa ja elämäänsä sekä yhteensopimattomuuttaan puolisonsa kanssa. Näiden "tajuamisten" myötä pohdinta erosta ja suhteen lopettamisesta kypsyvät kohti ratkaisua.

Pekka alkoi ottamaan selvää avioerosta. Hän jutteli eronneen ystävänsä kanssa, tiedustellakseen henkistä prosessia, kävi asiantuntijoiden juttusilla perheneuvolassa ja otti selvää juridisista seikoista. Hän alkoi hakea vuokra-asuntoa. Varsinainen lähtö tapahtui puolison harkitsemattomasta lausahduksesta, jonka tuloksena Pekka totesi, että "olipa hyvä että otit puheeksi ettei mun tarvinnut sitä sanoa". Puoliso ei ottanut asiaa todesta ja yritti perua puhettaan, toivoen asioiden palaavan entiselleen. Lopulta helpottuneena ratkaisusta pitkään jatkuneeseen tuskalliseen tilanteeseen pariskunta päätti erota. Tämän jälkeen jaettiin tavarat, tehtiin elatussopimukset

ja ajateltiin eroamisen olleen helppoa. Ennen Pekan muuttua kotoa pari vietti kuinkin "kuherrusviikon". Talo myytiin. Vielä tällöin kuitenkin käytiin katsomassa yhteistä asuntoa. Vaimo ei ollut käsittänyt Pekan todella haluavan erota vielä "kuherrusviikonkin" jälkeen. Pariskunta muutti kuitenkin erilleen ja vasta vuoden kuluttua Pekka laittoi eropaperit vireille. Tällöin vaimo hurjistui ja "käänsi kelkkansa lopullisesti häntä vastaan". Ero astui voimaan vuosi sitten, suhde lapsiin on Pekalle nyt tärkein, vaimon kanssa he ovat puhe väleissä. Tämän hetkistä olotilaa Pekka kuvaa "kelluskeluksi" ja odotteluksi, hän ei halua ryhtyä mihinkään vakavampaan vielä, vaikka hänellä on jo uusi parisuhde elämässään. Hän on tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä. Tulevaisuuteen hän suhtautuu myönteisesti ja uskoo vielä perustavansa uuden perheen.

Tuomas

Tuomaksen liitto kesti kymmenen vuotta. Hän eli koko suhteen ajan avoliitossa, kihloihin hän meni vaimon alkaessa odottaa toista lasta. Tuomaksella on kaksi lasta tästä suhteesta ja yksi edellisestä pitkästä suhteestaan. Tuomas kuvaa suhdetta niin, että aluksi hän ei ollut juurikaan kotona ja silloinkin kun oli niin puolet ajasta humalassa. Vaimo (Tuomas kutsuu kumppaniaan vaimoksi, vaikka he eivät olleet avioliitossa) kantoi tällöin vastuuta perheestä. Sitten Tuomas alkoi suuntautua perheeseen ja vaimo alkoi käydä ulkona ystävättärensä kanssa ja tulla kotiin humalassa, jos tuli lainkaan.

Tuomaksen puhe parisuhteen vaikeuksista keskittyy paljon vaimon tekemisiin ja menemisiin. Tuomas on matkatöissä ja joutuu sen takia olemaan paljon poissa kotoa. Hän viettää kuitenkin paljon vapaa ajastaan lastensa kanssa ja nämä ovat puheessa hänelle hyvin tärkeitä. Vaikeudet alkavat siitä kun vaimolle tulee "menokausi" ja tämä lähtee toistuvasti, monta kertaa viikossa ystävättärensä kanssa tanssimaan. Alkoholi on vahvasti mukana kuvioissa ja lopulta myös ulkopuoliset suhteet. Tuomaksen mukaan vaimo ei pidä kiinni heidän sopimuksistaan, tämä jättää tulematta kotiin tai tulee vasta seuraavana päivänä edelleen täydessä humalassa. Tuomas joutuu jäämään töistä pois, koska ei halua jättää lapsia yksin kotiin tietämättä milloin vaimo tulee. Ulkopuolisten suhteiden myötä vaimo saa sukupuolitaudin, joka vaikeuttaa yhteiselämää ja asioiden taaksejättämistä silloinkin kun sovinto on tehty.

Tuomaksen ja vaimon kommunikointi toimii kuitenkin lähes koko suhteen ajan, puhumalla he saavat asiat selvitettyä. Vaimolla on tapana myös kirjoittaa

Tuomakselle tuntemuksistaan ja pyydellä anteeksi käytöstään. Kirjoituksissa hän miettii, miksi aiheuttaa mielipahaa perheelle, vaikka ei sitä tahtoisi. Varsinainen eron pohtiminen lähtee Tuomaksella käyntiin juuri näistä kirjoituksista, kun hän huomaa, että vaimo on jo vuosia kirjoittanut samoja asioita eikä käyttäytyminen kuitenkaan ole muuttunut siitä miksikään. Tuomas tuskastui tilanteen muuttumattomuuteen, epävarmuuteen, luottamuksen puutteeseen ja päätti eroavansa. Vaimon kanssa sovittiin asiasta ja päätettiin odottaa kunnes vaimo saa asunnon. Sitä ennen kuitenkin kotiin tuli puhelu mieheltä, jonka kanssa vaimolla oli suhde. Asiasta tuli niin iso riita, että vaimo pakkasi tavaransa ja lähti. Hän tuli kuinkin muutaman päivän kuluttua takaisin täydessä humalassa ja oli sammua sängylle. Silloin Tuomas "heitti hänet pihalle".

Tuomakselle oli itsestään selvää, että hän jää lasten kanssa ja lapset halusivat jäädä hänen kanssaan. Vieläkin hän sanoo kaipaavansa puolisoaan, mutta toteaa elämän nyt olevan parempaa hänelle ja lapsille. Tuomas kokee saaneensa tukea ystävilta, joita hänellä on paljon. Vihan hän sanoo haihtuneen, katkeruuden ja ikävän vielä pysyneen. Tulevaisuuteen hän suhtautuu myönteisesti, tosin uuden kumppanin suhteen hän on varauksellinen: "Mistä löytyy se nainen, taso on tällä hetkellä tuolla jossain taivaissa. Sen pitää olla todella.. tai ei se oo muuta kun et rakastuu."

Matti

Matti eli avioliitossaan 20 ja puoli vuotta. Liitosta syntyi kaksi lasta. Hän kuvaa liiton lähtökohtia erikoisiksi, koska hänen isänsä oli juuri kuollut, hänellä oli samanaikaisesti puhjennut reuma ja hän koki elämänsä olleet sekaisin. Tässä elämän vaiheessa oli tarve saada joku ihminen lähelle. "Sitte siinä vaiheessa tuli vahinko, oli tyttö tulossa ja se oli lainausmerkeissä pakkoavioliitto."

Matti kuvaa itseään ja puolisoaan hyvin erityyppisiksi luonteiksi. Hän itse on hyvin romanttinen ja herkkä ihminen, joka kaipaisi läheisyyttä, hellyyden osoituksia ja yhdessä oloa. Vaimoa hän taas kuvaa hyvin tekeväksi ja osaavaksi käytännön ihmiseksi. Suurin ristiriita heidän suhteessaan aiheutuikin tästä asetelmasta. Suhde muodostui kilpailuareenaksi lastenkasvatuksen suhteen kuin kaiken muunkin. Mattin mukaan vaimo halusi aina tietävämpi ja osaavampi, kaikki tehtiin hänen mukaansa. Ainainen tekeminen rasitti Mattia, hän olisi joskus halunnut nauttia vain yhdessä olost. Lisäksi hän sai jatkuvasti negatiivista palautetta tekemisistään ja koki tämän ansiosta riittämättömyyttä.

Matin hellyyden osoitukset torjuttiin. Hän yritti täyttää vaimonsa vaatimuksia, puhua heidän parisuhteestaan, mutta koki ettei tavoittanut vaimoaan. Toinen asia, joka suhteessa rasitti Mattia, oli vaimon päättämättömyys. Kaikki suunnitelmien teko yhteisistä asioista oli vaikeaa. Matti nimeää tätä yhteistyökyvyttömyydeksi. Lisäksi vaimo suhtautui negatiivisesti Matin omiin harrastuksiin ja pyrki estämään Mattia nauttimasta edes niistä.

Eroajatuksen kypsyminen alkoi kolme-neljä vuotta ennen varsinaista eroa. Lapset pitivät Matin suhteessa. Hän halusi odottaa, että nuorimmainenkin saisi kirjoituksensa ohitse eikä vanhempien ero vaikuttaisi niihin. Erosta Matti jutteli hyvän työkaverinsa ja siskonsa kanssa ja sai tukea ajatukselleen erota. Vaimolle hän puhui asiasta suhteen loppuvaiheessa. Vaimo käski Mattia hankkimaan eropaperit virastosta kun tämä oli lautamiehenä siellä. Hän hankki paperit ja lähettikin ne, mutta hetken kuluttua ne tulivat takaisin, koska niistä puuttui jokin tieto. Matti arvelee vaimon tahallaan jättäneen täyttämättä jonkin kohdan lähinnä kokeenasiitä, että meneekö hän niin pitkälle, että lähettää paperit vielä uudestaan. Matti lähetti paperit. Samana syksynä hän osallistui eroseminaariin selvitelläkseen tuntemuksiaan ja saadakseen tukea päätökselleen. Vaimon kanssa sovittiin, että seminaarin jälkeen keskustellaan vielä suhteesta vakavasti. Ennen seminaarin loppua vaimo kuitenkin löysi itselleen "ihmisen, joka on terapeutti hänelle".

Kevään tullessa ja ystävän tarjotessa mökkiään lainaksi, Matti meni sinne miettimään asioita ja lopulta pakkasi tavaransa, jätti lapun pöydälle ja muutti ystävän mökille kunnes sai hankittua itselleen oman asunnon. Huoli lapsista ja suhteesta heihin painoi edelleen Matin mieltä.

Nyt Matti elää uudessa suhteessa omien sanojensa mukaan tasapainoista elämää. Hän on tyytyväinen ratkaisuunsa vaikkakin suhde lapseen on kärsinyt siitä.

Maija

Maijan liitto kesti kymmenkunta vuotta ja liitosta syntyi yksi lapsi. Kertomuksessaan Maija keskittyy lähinnä vaikeuksien kuvaamiseen, jotka liittyvät miehen väkivaltaisuuteen ja alkoholin käyttöön. Merkkejä miehen maltin menetyksistä Maija havaitsi jo ennen avioliittoja, mutta varsinaista väkivaltaa ei vielä ennen avioliittoa suhteessa esiintynyt.

Miestään Maija kuvaa sairaalloisen mustasukkaiseksi. Maijan mukaan mies epäili häntä kaikesta mahdollisesta, ajatteli mm. että hän pukeutuu ja laittaa itseään muita miehiä varten. Mies saattoi suuttua pienistä asioista kuten, jos Maija ei ollut muistanut laittaa juustoa ruokapöytään, mies tulkitsi tämän tahalliseksi hänen huomioitta jättämiseksi. Myös tilanteet, joissa mies katsoi Maijan keskustelleen liiksi jonkun toisen ihmisen kanssa ja jättäneen hänet liian vähälle huomiolle, saattoivat johtaa väkivallanpurkaukseen. Väkivalta ei ollut rajua lyöntiä vaan se saattoi olla vain yksi lyönti "tai piti kurkusta kiinni, mutta ei tehny mitään."

Maija ja hänen miehensä yrittivät pitkään saada lasta ja kun se lopulta onnistui, ajatteli Maija kaiken olevan vihdoinkin kunnossa. Lapsi vei kuitenkin aivan liian paljon Maijan aikaa ja mies koki tulleen laiminlyödyksi. "Kaiken sen tyttäreni hoitamisen ja kodin hoitamisen jälkeen mun olisi pitänyt olla kiinnostunut hänestä ja jaksaa seurustella hänen kanssaan. Mutta enhän mä jaksanut, olin siinä vaiheessa jo ihan kypsä sänkyyn." Sukupuolielämään Maijan oli suostuttava miehen ehdoilla välttääkseen riidat, maltin menetykset ja mahdollisen fyysisen pahoinpitelyn.

Maija ei voinut puhua asiasta kenellekään. "Eihän työpaikalla voi sanoa, että kuuluu, mulla oli eilen aivan kauhea ilta, mun mies kävi mun kimppuun." Asioista ei puhuttu keskenään. Aluksi mies pyyteli anteeksi, lopulta hän ei enää edes muistanut, mitä oli tapahtunut ja väitti ettei sellaista ollut sattunutkaan. "Kotiviinibuumin" alettua ongelmat lisääntyivät. Apua haettiin kerran perheneuvolasta, mutta mies koki, että häntä syyllistettiin siellä, eikä halunnut jatkaa käyntejä. Maija tunsikin häpeää koska joutui peittelemään miehen jälkiä ja tekoja.

Maija pysyi liitossaan omin sanojensa mukaan niin kauan kuin hänellä oli tunteita miestänsä kohtaan. Kun tunteet loppuivat, oli helppo lähteä. Lisäksi Maija sanoo saaneensa kasvatuksen, jonka mukaan tällaisissa asioissa ei kovin helposti periksi anneta. Kukaan hänen suvussaan ei ole eronnut. Niinpä Maija vain sovitteli, jousti ja peitteli miehensä jälkiä, kunnes tunteet lopulta kuolivat. Vapauttavana hän koki myös miehen liiton ulkopuolisen suhteen. Tämän ansioista Maija koki nyt olevansa vapaa lähtemään, kun miehellä olisi joku, joka pitää hänestä huolta.

Muutto yhteisestä kodista tapahtui mieheltä salassa. Maija osti itselleen asunnon, jotta hän pysyisi päätöksessään eikä palaisi niin helposti miehensä luo kuten oli kerran aiemmin tehnyt miehen vakuutteluiden ja anteeksipyyntöjen tuloksena. Maijan mies uhkasi tehdä rikosilmoituksen siitä, että tämä oli muuttanut tyttären kanssa pois kotoa ja aikoi haastaa Maijan äidin ja siskon oikeuteen siitä, että nämä olivat auttaneet muutossa.

Edelleenkin Maijan mies terrorisoi häntä soittelemalla yöllä. Maija ei uskalla olla vastaamatta, koska mies on kerran murtautunut sisälle hänen jätettyä vastaamatta tämän soittoihin. Lisäksi he tapaavat lähes päivittäin eikä Maija ole tehnyt selkeää pesäeroa. Virallinen ero ei ole vireillä eikä Maijalla ole kiirettä asian kanssa. Maija oli kuitenkin helpottunut eropäätöksen synnyttyä ja kokee elämänsä paremmaksi nyt. Uudesta suhteesta Maija ei haaveile vaikka ei ajatusta täysin torjukaan.

Juha

Juha on haastateltavistani ainoa, joka ei ole saanut itse tehdä eropäätöstä vaan hän on suhteessaan jätetty osapuoli. Juhan liitto kesti kahdeksan vuotta ja siinä syntyi kaksi lasta. Juha kuvaa itseään hyvin perhesuuntautuneeksi ihmiseksi, jolle perhe-elämä on tärkeää. Ero on ollut hänelle vaikea erityisesti lasten menetyksen takia.

Juhan mukaan ongelmat alkoivat ensimmäisen lapsen syntymän jälkeen kun vaimolle alkoivat ystävättäret tulemaan tärkeiksi. Vaimo tuntui tyytymättömältä yhteiselämään ja vaikka Juha koitti puhua asioista, hän ei kokenut saavansa vaimolta selitystä tyytymättömyyteen. Tehdäkseen vaimonsa tyytyväiseksi Juha kertoo yrittäneensä tehdä kaiken, mitä tämä pyysi. Hän rakensi kaksi taloa perheelle ja yritti hankkia vaimolle kaiken, mitä tämä pyysi. Juhan mukaan vaimo halusi elää "leveää elämää". Mikään ei kuitenkaan riittänyt vaimolle ja Juha koki riittämättömyyttä ja arvonannon puutetta.

Eron tultua ensi kertaa pintaan Juha sai "puhuttua vaimonsa yli". Hän soitti perheneuvolaankin hakeakseen apua, mutta ei kesälomien takia saanut aikaa ja kun aika olisi lopulta saatu, oli se jo liian myöhäistä. Juhan mukaan vaimo vain kyllästyi heidän yhteiselämään ja kertoo itse olleensa lopussa kärttyisä, koska häntä vaivasi puhumattomuus suhteessa. Tämän hän arvelee osaksi vaikuttaneen vaimon eronpäätöksen syntyyn. Juha arvioi myös ettei heillä olisi

lasten kotoa lähdön jälkeen enää ollut mitään yhteistä, joten viimeistään silloin ero olisi tullut. Hän ei kuitenkaan odottanut sen tapahtuvan vielä.

Juha on katkera erosta. Hän sanoo itsetunnon menneen siinä lopullisesti. Tukea hän ei kokenut saavansa mistään, kaikki kaverit menivät hänen mukaansa vaimon puolelle. Erosta häntä auttoi selviytymään tansseissa käyminen, ihmisten kanssa juttelu, eroseminaari sekä vanhojen ystävien yhteydenotot. Tulevaisuuden suhteen Juha on kuitenkin optimistinen, hän uskoo vielä löytävänsä sopivan ihmisen itselleen. Nyt hän ainakin tietää, millainen tämän henkilön pitää olla. Suhde lapsiin on säilynyt hyvänä ja se on Juhalle pääasia.

Anna

Anna on eronnut viisi vuotta sitten. Hänen liittonsa kesti 19 ja puoli vuotta. liitosta on viisi lasta, joista kolme on jo muuttanut pois kotoa. Alunperinkin Anna ajatteli suhdetta ei niinkään rakkauteen perustuvaksi vaan sopimukseen perustuvaksi. Tällöin mies sitoutui hankkimaan lapset hänen kanssaan. Suhteen piti olla yhteistyö ja avunantosopimus, jolta Anna odotti toveruutta ja kaveruutta, joka jatkuisi vielä keinutuoli-ikään saakka.

Ongelmat alkoivat miehen otettua yhtäkkiä kakki raha-asiat haltuunsa. Omaa rahaa Annalla ei saanut olla lainkaan, mies antoi hänelle talousrahaa. Jos jotakin piti hankkia, siitä kerrottiin miehelle ja hän antoi tähän tarkoitukseen tarvittavan summan. Varsinaiset vaikeudet alkoivat kuitenkin vasta kun mies kielsi Annaa palaamasta töihin äitiyslomaltaan. Mies oli ehdoton kiellossaan. Anna koki menettäneensä itsenäisyytensä. Viikkojen keskustelu Annan työhön paluusta aiheutti suhteeseen suuren särön. Siihen loppuivat yhteiset puuhastelut, suunnistaminen ja marjastaminen.

Mies muutti työnsä takia viikoiksi toiselle paikkakunnalle eikä Anna aluksi huomannut miehen lisääntyntä päihteiden käyttöä. Jonkin ajan kuluttua se oli kuitenkin havaittavissa hänen sekavassa käyttäytymisessään. Anna alkoi pelkäämään miestä, joka öisin kilisteli leipäveitsiä keittiössä, katosi metsää lääkkeiden yliannostuksen ottaneena ja viilteli ranteitaan. Anna valvoi yöt sukat jalassa ja lähtövalmiina.

Ajatus erosta alkoi kypsyä. Anna alkoi ottaa asioista selvää, taloudellinen vastuu ja raha-asioiden hoito huoletti häntä. Miehellä oli ollut liiton ulkopuolinen suhde, mutta Annan mukaan "se meni hänen ohitse kiireisen arjen alla". Mies joutui psykiatriselle osastolle hoitoon pitkäksi aikaa. Jo sitä ennen Anna muistelee kertoneensa miehelleen halustaan erota, tämä ei ottanut kantaa asiaan. Kuitenkin palattuaan sairaalasta tämä oli hankkinut itselleen toisen asunnon. Muutaman kerran mies soitti ovikelloa, oli sekaisin, käveli vain sisälle ja haki omia tavaroitaan. Omaisuudesta ei tullut riitaa ennenkuin nyt viisi vuotta jälkikäteen.

Tukea Anna koki saavansa tiedosta, jota hän sai oikeuksistaan poliisilta ja oikeusviranomaisilta. Sukulaiset ja läheiset olivat hämmästyneitä erosta. Heitä oli pidetty suurena onnellisena perheenä, olihan mieskin arvostetussa asemassa. Eron jälkeen Anna sanoo kokeneensa vapautta. Hän pelkäsi miehen kosta, mutta tiedon saanti ja asuntoasian selviäminen niin, että Anna lapsineen sai jäädä taloon, loivat turvallisuutta.

Anna ei halua analysoida suhdetta, sitä mitä siinä tapahtui. Hän sanoo olevansa fatalisti, uskoo kaikkien hänen elämässä olleiden asioiden kuuluvan siihen ja niillä kaikilla olevan merkityksensä, erollakin. Tulevaisuudessa hän toivoisi löytävänsä samanhenkisen ihmisen, jonka kanssa voisi kokea henkisesti lepäävänsä. Jos sellaista ei ole kuitenkaan varattu hänen elämäänsä, on hän valmis elämään näinkin.

Kaija

Kaijan liitto kesti 21 vuotta. Liitosta on kaksi aikuista lasta. Suhteen alun Kaija kokee nyt olleen turvan hakemista. Suhteessa hän ei koe olleen läheisyyttä, ennemminkin hän kertoo pelänneensä ja vierastaneensa miestänsä.

Ennen avioliittoa Kaija huomasi miehessään joitakin äkkipikaisia piirteitä kuten astioiden heittelyn, mutta käsiksi tämä kävi häneen vasta toisen lapsen syntymän jälkeen. Vaikeudet ilmenivät niin, että mies oli mustasukkainen lasten Kaijalta hakemasta ja saamasta läheisyydestä. Hän muutti eri huoneeseen asumaan ja alkoi keräämään sinne kaikenlaisia lehtiä niin, että pian huone oli niin täynnä lehtiä ettei siellä ei mahtunut liikkumaan. Kaija ei saanut koskea mihinkään, mitään ei saanut siirtää eikä heittää pois. Lattiat sai pestä ja tiskata,

keittiö oli täynnä purkkeja ja tyhjiä paketteja, mutta mitään ei saanut heittää pois.

Kaija koki suhteen vankilaksi, mies eli omaa elämäänsä, vietti paljon aikaa äitinsä luona, Kaija oli yksin kotona ja kantoi vastuuta perheestä. Kaija olisi toivonut apua kotitöissä, mutta sitä mies ei antanut. Jo toisen lapsen ollessa muutaman kuukauden ikäinen Kaija alkoi hautomaan eroa eli viisitoista vuotta sitten. Silloin hän ei kuitenkaan tiennyt mitään turvakodeista ja koki lähdön vaikeana. Kerran miehen heitettyä hänen vaatteensa rappukäytävään hän meni turvakotiin, mutta palasi miehensä luo tämän "ollessa niin avuton ja hätääntynyt". Mies teki jopa tilaa huoneeseensa, jotta Kaija mahtui patjoineen sen lattialle. Elämä palasi kuitenkin takaisin samoille raiteilleen, "sanomalehtiä alkoi olemaan kattoon asti".

Päätöksestään erota Kaija kertoo, että "joku ääni sanoi hänelle et lähe vaan". Hän koki, että hänen täytyy nähdä pärjäävänsä yksin. Muutosta hän ei kertonut miehelleen, pakkasi lasten tärkeimpiä tavaroita muovipusseihin, tilasi naapurista muuttoauton ja muutti. Mies auttoi tavaroiden kantamisessa.

Tukea Kaija koki saavansa naapureilta, ystäviä hänellä ei ollut. Ratkaisuunsa hän on nyt tyytyväinen, mutta kertoo pitkän aikaa murehtineensa ja itkeneensä sitä, miten hänen miehensä nyt pärjää ilman häntä.

Helena

Helena erosi kahdeksan vuotta sitten. Sitä ennen hän oli asumuserossa kolmevuotta, yritti suhdetta uudelleen vielä puoli vuotta ja erosi vuonna -90 lopullisesti. Liitto kesti 19 ja puoli vuotta ja siitä on kaksi lähes aikuista lasta.

Helena käsittelee tarinaansa paljon nuoruuden näkökulmasta. Rakastuminen Heikkiin oli "sellaista lapsen, nuoren rakastumista". Tavatessaan Heikin Helena oli 16-vuotias ja naimisiin mennessään 19-vuotias. Helena korostaa olleensa hyvin odottavalla kannalla avioliittonsa suhteen. Nuoruudesta johtuen hän odotti elämän tuovan paljon uusia ja mukavia asioita tullessaan, "kaikki oli vielä niin alussa". Parisuhteestaan puhuessaan hän korostaa useasti ettei hänellä silloin ollut vertailupohjaa siitä, millainen suhteen kuuluisi olla.

Heikissä oli jo suhteen alkuajoista lähtien Helenan mukaan huomattavissa levottomuutta, masentuneisuutta ja päihteiden väärinkäyttöä. Helena halusi kuitenkin auttaa Heikkiä ja kertoi heillä vaikeuksista huolimatta olevan "niin ihanaa yhdessä". Kansanopistosta valmistumisen jälkeen Helena löytää oman alansa ja alkaa opiskella sitä, Heikki ei oikein tunnu löytävän paikkaansa. Heikki tuskastuu tähän ja purkaa turhautumistaan päihteiden käyttöön. Väkivalta tulee mukaan. Helena ahdistuu ja alkaa pelkäämään Heikkiä, mutta ymmärtää Heikin "taiteellisen ja herkän luonteen" sekä "kriisin itsensä kanssa ja pahan olon". Heikille on myös liiton ulkopuolisia suhteita, jotka Helena pystyy unohtamaan Heikin anteeksipyytelyjen jälkeen.

Elämää hallitsee Heikin alkoholinkäyttö, ryypyputket ja katoamiset, Heikin liiton ulkopuoliset suhteet ja Helenan jatkuva varuillaan olo, jännittäminen ja pelko väkivallanpurkauksesta. Helena opiskelee ja käy työssä saavuttaen lopulta itselleen hyvän koulutuksen ja ammatillisen aseman. Heikillä on useita työ- ja harjoittelupaikkoja, joiden takia he muuttavat ympäri Suomea, mutta yhtään niistä Heikki ei pysty pitämään vakavan alkoholiongelman vuoksi. Lapsen syntymän ajateltiin rauhoittavan Heikkiä, mutta niin ei kuitenkaan käynyt. Helena kantaa vastuuta perheestä. Tämä välittyy tapahtumien kautta, puheessaan hän ei tuo sitä esille. Helena haluaa yrittää auttaa ja ymmärtää Heikkiä ja hän jaksaa uskoa yhteiseen tulevaisuuteen.

Lopulta Helena alkaa väsymään. Taloudellinen turvattomuus Heikin menettäessä jokaisen työpaikkansa alkoholin takia sekä myös pelko fyysisestä turvallisuudesta saa Helenan lähtemään ensimmäisen kerran vanhempiensa luokse. Hän joutuu tekemään tämän salaa, koska "Heikki on niin kiinni heissä ettei päästäisi heitä lähtemään". Heikki kuitenkin löytää heidät muutaman päivän kuluttua ja he päättävät taas yrittää uudelleen. Heikki suostuu aloittamaan a-klinikka käynnit. Lopulta he palaavat yhteiseen kotiin, jossa heidän apunaan käy "sosiaalikuraattori". Tilanne palaa kuitenkin nopeasti vanhoihin uomiinsa. Sosiaalikuraattori kuitenkin järjestää Heikille puolen vuoden hoitojakson Järvenpään sosiaalisairaalaan, jonne koko perhe seuraa Heikin tueksi.

Sairaalajakson jälkeen Heikille tarjotaan hyvää työpaikkaa Keski-Suomesta, mutta Heikki ei taaskaan pysty pitämään työpaikkaansa vaan ratkeaa juomaan. Helena alkaa miettiä ettei elämä voi jatkua näin, hän on yrittänyt jo kaikkea mahdollista, eikä mikään paranna heidän yhteiseloaan. Helena päättää hakeutua Helsinkiin lisäkoulutukseen ja tulee hyväksytyksi kouluun. Heikki

vastustaa muuttoa, mutta Helena saa houkutelua hänet mukaansa. Heikin aggressiivisuus kasvaa kuitenkin niin vakavaksi, että se uhkaa hänen ja lasten henkeä. Helena alkaa suunnitella yhteisestä asunnosta pois muuttua ja joutuukin lähtemään ennen suunniteltua aikaa Heikin väkivaltaisuuden takia. Turvakodista käsin hän suorittaa opiskelunsa päätökseen.

Helena sopi Heikin kanssa, että Heikin on oltava vähintään vuosi selvänä, jotta he voisivat vielä palata yhteen. Heikki oli vuoden juomatta ja he päättivät yrittää vielä uudestaan, koska Helena "tykkäsi vielä Heikistä". Yhteisesti sovittiin kuitenkin, että nyt se olisi kerrasta poikki, jos Heikki alkaisi juomaan. Niin kävi ja Helena vaihdatti seuraavana aamuna lukot ja laittoi eron vireille.

Helena on tyytyväinen päätökseensä. Voimaa hän on saanut ystäväistä ja siitä, että on kaiken tämän keskelläkin kouluttanut itseään ja saanut hyvän tutkinnon ja työ. Helenalla on uusi parisuhde ja hän kokee olevansa tyytyväinen elämäänsä tällä hetkellä.

4.9. Parisuhteen merkitys

Jokainen tarina parisuhteesta on siis omanlaisensa. Kuitenkin yhteisiäkin tekijöitä tarinoista löytyy runsaasti. Jotta lukija saisi vielä paremman kuvan haastateltavistani, käsittelen tässä yhteydessä parisuhteen merkitystä haastateltavilleni. Se, miten kertoja käsittelee eroon liittyviä asioita ja millaisen merkityksen ne saavat hänen elämässään, riippuu siitä, millaisen painoarvon hän antoi asioille, joista hän eron myötä joutui luopumaan. Mitä merkittävimpiä asiat, joista kertoja joutui luopumaan, olivat hänelle, sitä suurempi tarve hänellä on jäsentää ne itselleen ymmärrettävään muotoon. Tarve löytää syy ja ymmärtää tapahtumien logiikka kasvaa asian ollessa merkityksellinen.

Parisuhteen merkitystä kertojalle on tärkeää tarkastella myös siksi, että sen merkittävyys vaikuttaa siihen, miten paljon parisuhteen eteen ollaan valmiita tekemään töitä tai miten helposti siitä luovutaan. Parisuhteen merkityksen kautta yksilö arvioi oman suhteensa merkitystä ja se vaikuttaa luopumisen vaikeuteen ja vaihtoehtojen miettimiseen. Mikäli henkilö on hyvin perhesuuntautunut, hän todennäköisesti miettii yksinelämisen vaihtoehtoa tarkemmin kuin ei-perhesuuntautunut henkilö. Todennäköisesti hän myös näkee enemmän vaivaa pitääkseen parisuhteensa koossa ja perheensä yhdessä. Parisuhteen muuttuessa myös sen merkitys muuttuu. Jos suhde

muuttuu yksilölle epätydyttäväksi, todennäköisesti myös suhteen merkitys hänelle vähenee. Merkitys voi muuttua myös iän ja kehityksen mukanaan tuomien tarpeiden mukana. Parikymppinen ei välttämättä koe elämästään vielä puuttuvan mitään mikäli hänellä ei ole vakiintunutta parisuhdetta tai perhettä, mutta nelikymppinen voi jo näin kokea. (Kianmaa 1998a)

Haastateltavistani kaikki toivat esille hyvin perinteistä familistista perhekäsitystä ja antoivat ymmärtää parisuhteen ja perheen merkitsevän paljon heille ja molempien olevan keskeisessä asemassa heidän elämässään.

"Mitä yleensä parisuhde merkitsee sulle?"

"Kyllä perhe on kaiken a ja o. Sen avulla jaksaa. Mut se saa kestämään muut elämän paineet. Jos se ei oo kunnossa niin sitte se heijastuu kaikkeen muuhunki eli nekään ei sitte toimi. Ajatukset on kumminki sitte siinä että mikä siellä kotona mättää."

(Tuomas)

Tuomaksen vastauksesta käy ilmi parisuhteen ja perheen kietoutuminen toisiinsa. Haastateltavat eivät aina erottele elämässään parisuhdetta ja perhettä. Ne ovat kuin paketti, jossa toinen on kiinteässä yhteydessä toiseen. Erityisesti miesten puheessa tämä tulee esille, sillä kun perheessä parisuhde katkeaa, tarkoittaa se monien miesten kohdalla ei vain kumppanista luopumista vaan myös lapsista ja perheen menettämistä. Tuomaksen kohdalla näin ei kuitenkaan ollut, sillä eron jälkeen hän jäi lasten kanssa.

Parisuhteen merkitystä Annalle on mielenkiintoista tarkastella sikäli, että hän on haastateltavista ainoa, joka ei määrittele rakkautta suhteen kulmakiveksi. Parisuhde on hänelle tahto asia. Keskeistä on sitoutuminen siihen.

"Minusta sillä rakkaudella ei ole niin merkitystä, halusin perheen ja lapset ja mieheni sitoutui ne kanssani hankkimaan."

(Anna)

Annalle parisuhde merkitsi yhteistyö ja avunantosopimusta, jossa mies sitoutui hankkimaan lapset hänen kanssaan. Parisuhteen merkitys kietoutui myös vastuun ja taloudellisten huolien jakamiseen. Hän odotti suhteelta kumppanuutta, joka jatkuisi vanhuuteen asti. Parisuhde olisi hänelle ensisijalla elämässä, mutta vain jos suhde olisi toimiva. "Kotieläintä ja miestä en enää

passattavakseni ota." Anna painottaa ettei enää koskaan suostu elämään huonossa tai alistavassa suhteessa.

Myös Hämäläinen (1987, 41) tuo esille näkemyksen ettei parisuhdetta voi rakentaa tunteiden varaan. Tunteet väljähtyvät, muuttuvat ja ovat välillä kokonaan poissa. Kestävämpi rakennusmateriaali suhteelle on näin ollen ihmisen tahto. Tahto on sitä, että haluaa yrittää silloinkin kun siltä välttämättä tunnu.

Oleellista suhteessa, jonka ajatellaan perustuvan tahtoon, on tällöin sitoutuminen ja päätös pysyä yhdessä. Jallinoja (1997, 135) tuo omassa aineistossaan esille samanlaista puhetta. Hänen aineistossaan pariskunta on yhä kolmenkymmenen avioliittovuoden jälkeen sitä mieltä, että se pysytäänkö yhdessä vai ei, on päätös. Tällöin parisuhteen nähdään olevan täysin asianomaisten itsensä harteilla. Tämä, jos mikä, on individualista puhetta.

Mikäli parisuhde ja sen jatkuvuus nähdään päätöksenä ja valintana, "yhdessä olo perustuu joka päivä vapaaehtoiseen valintaan" (Jallinoja 1997, 135), ja tämä on individualistista puhetta moderneimmillaan, on se ristiriidassa modernia yksilöä vaivaavan kohtalon uskon kanssa. Kohtalo halutaan nähdä elämäntapaa ohjaavana voimana ja siihen uskomisen on modernia siinä mielessä, että siitä voi saada syyn selittämään sitä, mitä ihmisen elämässä tapahtuu. Toisaalta moderni yksilö haluaa korostaa omaa valinnan vapautta, tietoisuutta päätöksenteossa ja elämän hallintaa. (Jallinoja 1997, 120-123) Moderni yksilö haluaa ottaa haltuunsa molemmat, kohtalon ja valinnanvapauden.

Tämä kohtalon ja valinnanvapauden ristiriita tulee esille juuri Annan puheessa. Hän pitää parisuhdetta tahto asiana, jonka säilyminen on kiinni päätöksestä, valinnasta. Toisaalta hän sanoo haastattelun lopuksi olevansa fatalisti ja uskovansa, että tietyt asiat on tarkoitettu tapahtuvaksi hänen elämässään, eron ollessa varmasti yksi niistä.

Seuraavaksi lähden tarkastelemaan yksityiskohtaisemmin, miten parisuhteet lähtivät liikkeelle, miten ne etenivät ja mitä vaikeuksia niissä kohdattiin.

5. ...JOIDEN ALKU JO HIUKAN TAKKUILI.

Avioliiton onnistumiseen kuuluu paljon enemmän kuin se, että löytää oikean henkilön; siihen kuuluu myös se, että on itse oikea henkilö.

-Dale Carnigie-

5.1. Nuoruuden rakkautta

Suhteen alulla on oleellinen merkitys suhteen perustan luomisessa. Mikäli pariskunta on kokenut rakastumisen voimakkaana, on se myöhemmissä vastoinkäymisissä heille voimavara, joka voi auttaa läpi vaikeiden aikojen. Mikäli pariskunta taas kokee etteivät he koskaan ole toisiaan rakastaneetkaan, on suhteesta myös helpompi luopua. (Kiiänmaa 1998a)

Haastateltavistani Matti, Helena ja Maija ilmaisivat olleensa rakastuneita suhteen alussa. Helena ja Maija selittävät rakastumistaan nuoruudella.

"Oliko se (miehen tapaaminen) suuri tapahtuma sun elämässä, voimakas rakastuminen?"

"Kyllä, semmonen lapsen, nuoren, olin 16 kun tavattiin, täytin 19 just kun mentiin naimisiin."

(Helena)

"Oli voimakas tunne, silloin oli niin nuori. Kai sitä ajatteli, että se on se oikea ihminen, oli vaan niin nuori eikä sitten kuitenkaan tuntenut niin hyvin."

(Maija)

Myöhemmin nuoruutta käytetään eräällä tavalla puolustuksena ja selityksenä epäonnistuneesta suhteesta. Nuoruuden haaveita ja odotuksia pidetään nyt epärealistisina ja ne selitetään johtuneen kokemuksen puutteesta ja tietämättömydestä.

"Kun oli nuori eikä kokenut vielä sellaista kielteistä eikä ollu vertailupohjaa. Odotti vaan että ihanaa saa perustaa perheen ja äitinä olo sitten jossain vaiheessa oli mulle tärkeää, olin vielä niin nuori siinä vaiheessa."

(Helena)

Matti selittää rakastumistaan henkilökohtaisella kriisillä, jolla hän tarkoittaa sairastumistaan reumaan. Rakastuminen saattaaakin palvella kriisin hävittämistä elämästä. Kun elämä on kriisissä, on ihmisellä tarve löytää siihen kiinnekohta poistamaan epävarmuus ja tyhjiys. Toinen ihminen ja rakastuminen ovat yksi ratkaisu kriisin karkottamiseen. Samalla ihmisellä on tarve vahvistaa itseään, tuntee itsensä hyväksi ja rakastamisen arvoiseksi. Rakkaus on myös vastaus itsetunnon kohottamiseen. Rakastuminen on kuitenkin kriisinratkaisukeinona yritys löytää oikotie onneen. se saattaa olla vain keino tilapäisesti siirtää ongelmia ja omaa tyytymättömyyttä. (Juntumaa 1984, 61-65)

Kaija kuvasi suhteen alkua turvan hakemisena ja Anna järkipäisenä, tahtoon perustuvana ratkaisuna. Juha kohdalla tulkintaa rakastumisesta on vaikea tehdä, sillä hän selittää suhteen katkeamista sillä, etteivät he olleet tarpeeksi rakastuneita, mutta on silti ollut hyvin sitoutunut suhteeseen ja loukattu tultuaan jätetyksi.

Kaiken kaikkiaan voisi päätellä, että vain kolme kahdeksasta haastateltavasta koki olleensa todella rakastuneita puolisoonsa. Tämä horjuttaa romanttisen rakkauden ideaa ja paikkaa todellisessa elämässä. Se ei myöskään puolla puhtaan suhteen esiintymistä todellisuudessa. Molemmissa suhteen perustana on voimakas tunne. Puhtaan suhteen idean (Giddens 1991, 88-89) mukaan suhteesta luovutaan kun tämä voimakas tunne loppuu. Kuitenkin viisi haastateltavistani ajattelee jälkikäteen lähteneensä ja sitoutuneensa suhteeseen, jossa ei alunperinkään ole ollut tätä voimakasta tunnetta. Olisiko mahdollista, että suhteen näkeminen jälkikäteen suuren rakkauteen pohjaamattomana, antaa yhden selityksen kertojalle itselleen sen epäonnistumisesta? Lisäksi tällöin se sisältää lupauksen siitä, että jokin toinen suhde voi onnistua, mikäli siinä koetaan tarpeeksi voimakasta rakkautta.

5.2. Ajautumista ja painostusta

Tuomas ja Pekka antoivat ymmärtää suhteen olleen jonkinlaista ajautumista. Pekka kertoo asioiden vain edenneen siihen pisteeseen, että lopulta menttiin naimisiin. Hän näkee jälkikäteen ajautuneensa suhteessaan eteenpäin ilman omaa tietoista tahtoaan tai suunnitelmallisuutta. Tuomas antaa myös ymmärtää suhteen edenneen ilman suunnitelmallisuutta, tahtoa tai varsinaista sitoutumista niin, että suhteeseen syntyi lapsi ja sen johdosta kihlauduttiin.

"No sitten Heikki sano että mennäänkö kihloihin. Hän oli tavallaan viemässä mua, mä en ollu valmis siihen vielä, mutta hän oli käskevä: nyt mennään!"

(Helena)

Moni haastateltavistani koki painostusta suhteen eteenpäin viemiseksi kumppaninsa taholta. Helenan kertoman mukaan hän itse ei kokenut tarvetta mennä vielä kihloihin eikä myöskään ollut siihen valmis, mutta kumppanin painostuksesta suostui kuitenkin tähän.

"Sitte siinä vaiheessa tuli vahinko, oli tyttö tulossa ja oli niinku lainausmerkeissä pakkoavioliitto."

(Matti)

Matti ei varsinaisesti kokenut painostusta kumppanin taholta viralliseen sitoutumiseen, avioliittoon, vaan näkee olosuhteiden sinetöineen heidän suhteensa. Vaikka Matin lausahdus pakkoavioliitosta saattaa kontestista irroitettuna kuulostaa ahdistavalta, Matti kuitenkin kertoi siitä pilke silmäkulmassa. Aiemmin hän oli myös maininnut olleensa hyvin rakastunut lapsensa äitiin eikä lapsen yllättävä odottaminen ja sitä seurannut avioliitto näin ollen ollut sanan varsinaisessa merkityksessä pakkoavioliitto.

"Oltiin oltu muutama viikko yhdessä kun mä näin semmosen puoli painostuksen hänen taholta muuttaa mun luo asumaan...Kihloihin mentiin kun hän alko odottaa tyttöä. Hän halus kihloihin. Mulle ei se, jos mä lupaan olla jonkun kans niin mä olen ilmanki (kihlautumista)."

(Tuomas)

Tuomaksen kommentti suhteen etenemisestä tukee näkemystä, jonka mukaan aviosuhde olisi muuttumassa puhtaan suhteen kaltaiseksi. Tällöin yksilöt eivät tarvitse avioliiton vahvistusta liitolleen. Suhteen koossa pitäväksi voimaksi riittää keskinäinen tunne tai halu pysyä yhdessä. puhe on puhtaan suhteen puhetta, mutta ihanteena on nytkin pysyvä suhde. Tuomaksen suhde edustaa haastatteluaineistossa ainoana puhdasta suhdetta sen varsinaisessa merkityksessä juuri siksi ettei se tarvinnut tuekseen institutionaalista vahvistusta, avioliittoa. Suhteen voi katsoa pysyneen koossa juuri niin kauan kuin asianomaiset ovat sitä halunneet ilman instituution koossapitävää ja pitkittävää vaikutusta. (Jallinoja 1997, 138-139)

Matin ja Tuomaksen kertomukset tuovat iän merkityksen esille toisella tavalla. Kun Helena ja Maija näkivät nuoren iän ja kokemuksen puutteen olleen syynä sitoutumiseen epäonnistuvaan suhteeseen, perustelevat Matti ja Tuomas sitoutumistaan jo karttuneella iällä.

"Mä olin sitte iältäni jo, mitä mä olin 27-28, että sekin siinä omalla laillaan...että jotain täytyi elämässä tapahtua."

(Matti)

Matin puheesta on tulkittavissa yksilön paineet seurata yhteiskunnan luomaa elämäntien polkua. Kolmeakymmentä vuotta lähestyvä ikä nähdään yleisesti perheen perustamisikänä länsimaisissa hyvinvointivaltioissa.

"Se meni vaan (suhde eteni). Ja kai sekin et mä olin kolmekymmentä kun tyttöä alettiin odottaa. Mut on kuitenkin kasvatettu niin et mies kantaa vastuun näissä perheen asioissa ja mä oon aina ollu semmonen perhekeskeinen ihminen."

(Tuomas)

Ikäpuheessa, jossa iällä perustellaan sitoutumisen ajankohtaisuutta, sekoittuvat puhe perheestä ja parisuhteesta. Parisuhdetta ja perhettä ei enää erotella toisistaan. Kun ikä alkaa lähestyä kolmeakymmentä ei puhuta enää parisuhteen tärkeydestä vaan perheen tärkeydestä. Parisuhde ja perhe aletaan tällöin nähdä pakettina.

5.3. Suhteen alussa esiintyneet hälytysmerkit

Mielenkiintoista kertomuksissa suhteiden alkutaipaleesta on myös se, että jokainen haastateltava tuo nyt, suhteen päätyttyä, siitä esille epäilyjään tai asioita, joita olisi pitänyt tulkita varoitusmerkkeinä suhteen tulevasta epäonnistumisesta.

Pekka kertoo miettineensä heti avioitumisen jälkeen ratkaisuaan seuraavasti:

"Niin siinä vaiheessa kun mentiin naimisiin niin sitä rupes miettimään et ei hitto, onks tää nyt sittenkään sitä. Et sitten et hetkinen, olis sitä vielä voinu vähä aikaa katella."

(Pekka)

Tuomas taas kertoo aavistaneensa jo suhteen alussa, ettei suhteesta tulisi lopun elämää kestävä ja ettei tämä kumppani olisi oikea hänen rinnalleen.

"Miksette te sitte kumminkaan mennet naimisiin?"

"Kai se oli kumminki se ettei se ollu sitte kuitenkaan ihmisenä se, jonka mä halusin vierelleni."

"Oliiko sulla jonkinlainen epävarmuus?"

"Oli joo, koko aika. Ite ajattelin koko ajan et ei tää oo lopun elämää, ei tää voi kestää lopun elämää."

(Tuomas)

Yllättävä kommentti häistä tulee Matilta. Tämä murtaa perinteistä käsitystä, jonka mukaan häät ovat merkityksellinen tapahtuma erityisesti ja lähes yksinomaan morsiammelle.

"Siis se ensimmäinen lähtö (suhteelle) oli ihan hyvä, mut sitte jo häätilanne, mä olisin halunnut että olis pidetty kunnon häät, mutta siinä tuli jo merkkejä hänen voimakkaasta tahdosta että sitten vietettiin ne vaan pappilassa. Se meni vähän salaa ja romanttisena ihmisenä olisin tietysti halunu viettää ne vähän toisentyyppisesti."

(Matti)

Naiset, joiden tarinoista tulee jatkossa esille hallitsevana elementtinä perheväkivalta, miettivät kertomuksissaan varoitusmerkkejä, joista heidän olisi jo alusta alkaen pitänyt aavistaa ja osata varoa suhteen saamaa väkivaltaista luonnetta jatkossa.

"Alkuvaiheessa ei hän niitä muita miehiä ajatellut, mutta kyllä hän menetti malttinsa jo pari kertaa ennen kun me mentiin edes naimisiin."

(Maija)

Maijansuhteessa väkivalta kietoutui myöhemmin mustasukkaisuuteen. Suhteen alkua kuvatessaan hän etsii siitä merkkejä, jotka olisivat ennustaneet kumppanin myöhempää mustasukkaisuutta ja omistamisen halua. Näiden varoitusmerkkien epäselvyyden tai puuttumisen kautta saatetaan etsiä itselle selitystä siitä, miksi ja miten joutui suhteeseen, jota hallitsi perheväkivalta.

Helena taas etsi jälkikäteen varoitusmerkkejä kumppaninsa luonteesta. Hän toteaa useaan otteeseen huomanneensa kumppanissaan piirteitä, jotka

myöhemmän yhteiselön aikana vain vahvistuivat. Heti perään hän tuo esille vilpittöntyä haluaan auttaa tätä ja uskoaan siihen, että kumppanin henkilökohtainen tunnemaailma tasapainottuu ajan kanssa.

"Vaikka jo seurusteluaikana huomasin, että hän tuskaantu ja väsy, ei oikeen löytäny mikä on hänen tulevaisuutensa, mihin ammattiin hän tähtäsi, se saattoi sitten ottaa viinaa ja helpottaa sillä pahaa oloa"

(Helena)

Kaikki haastateltavani toivat siis esille asioita, joiden mukaan suhteessa oli jokin vialla jo alusta asti. Kuitenkin he sitoutuivat suhteeseen alkuepäilyistä huolimatta. Mikäli suhde jatkuisi vielä, voisi olla, että kertomukset suhteen alkutaipaleesta olisivat toisenlaisia, sillä täytyihän suhteessa olla jotakin hyvääkin, koska sitä jatkettiin. Ehkä näiden negatiivisten asioiden esille tuonti palvelee kertojalle jotakin tehtävää. Ehkä näiden kautta he osaksi konstruoivat tarinaansa itselle ja kuulijalle ymmärrettäväksi.

6. SITTEN ALKOI MENNÄ PIELEEN

Rakkaus on yhtä ongelmaton kuin kulkuneuvo.

Ongelmaisista ovat vain

kuljettaja, matkustajat ja tiet.

-Frans Kafka-

Kriisit kuuluvat olennaisena osana parisuhteeseen ja sen kehitykseen. Ihmisillä saattaa kuitenkin olla väärä kuva "onnellisesta elämästä". Tällainen kuva sisältää vääristyneen odotuksen siitä ettei onnelliseen elämään kuulu kriisejä. Kun ensimmäinen vakava kriisi, vastoinkäyminen tulee, saatetaan ajatella, että ollaan menty väärän henkilön kanssa naimisiin. (Hämäläinen 1987, 54)

Kriisiin sisältyy kohtalonomainen negatiivinen sävy. Se voidaan kuitenkin nähdä myös myönteisenä muutosmahdollisuutena, jolla on armollinen ja elämää uudistava merkitys. (Ijäs 1884, 14-15) Haastateltavieni kohdalla kriisien voidaan ajatella olleen kohtalokkaita, seurasihan niitä päätös luopua suhteesta. Samanaikaisesti nämä kriisit voidaan nähdä elämää uudistavina, sillä luopuessaan vanhasta suhteestaan avasivat he oven uudelle elämälle.

6.1. Suhteissa esiintyneet vaikeudet

Ihmisten ei ole yleensä vaikeata kuvata parisuhteessa esille tulleita ongelmia. Sen sijaan vaikeinta on kohdata muutoksen pelko ja vastustus. ((Ijäs 1984, 13) Haastateltavani pystyivät hyvin tuomaan esille oman käsityksensä ongelmista suhteessaan. Kukaan ei kokenut suhteen loppuvan ilman syytä. Ongelmat olivat suhteen loppumisen syy. Ne kietoutuivat toisiinsa isompina ja pienempinä ongelmina muodostaen lopulta sellaisen ongelmavyöhdin, jota ei enää pystytty purkamaan.

Haastateltavani määrittelevät vaikeuksien liittyvän pääasiassa puolison liiton ulkopuolisiin suhteisiin, luottamuksen puutteeseen, arvostuksen puutteeseen, kumppanin väkivaltaan ja alkoholinkäyttöön sekä kumppanin kontrolli- ja hallintapyrkimyksiin. Erityisesti naisten tarinoissa väkivalta ja alkoholin käyttö suhteen keskeisinä ongelmina korostuvat.

Hoppen (1981, 149) mukaan avioliittojen epäonnistumisen voi jaotella karkeasti kahteen pääsyhyyn. Ensimmäinen syy on se etteivät kumppanit todellakaan sovi yhteen. Heidän toiveensa ja tavoitteensa elämältä ovat erilaiset ja yhteensopimattomat eivätkä heidän tarpeensa parisuhteelta kohtaa toisiaan. (vrt. Tuomas ja Pekka) Toisenkin syyn taustalla on parin yhteensopimattomuus, mutta se ei johdu suuresta erilaisuudesta vaan puutteesta osata kohdata, huomata ja ymmärtää toista ja vastaavasti ilmaista itseään toiselle. (vrt. Matti, Juha) Jälkimmäisessä suhteesta luovutaan oman tai puolison kykenemättömyyden vuoksi. Haastatteluaiheistossani esiintyi molempia Hoppen kuvailemia vaikeuksia ja syitä suhteen loppumiselle erityisesti miesten keskuudesta. Aineiston naisia on vaikea sijoittaa tälle dimensiolle, sillä heidän tapauksissa kyse oli tuhoavasta käyttäytymisestä puolison taholta eikä niinkään eriävistä tavoitteista, toiveista tai osaamattomuudesta kohdata toisen tarpeet.

Tolstoi kirjoittaa Anna Karenina romaanissaan: "Kaikki onnelliset perheet ovat toistensa kaltaisia, jokainen onneton perhe on onneton omalla tavallaan." Nummenmaan (1995, 363-365) mukaan onnettomista perheistä voidaan kuitenkin löytää ainakin yksi yhteinen piirre; perheissä on jokin emotionaalinen järjestelmä mennyt vikaan, jolloin ongelmasta tulee perheen päähuomion kohde. Monesti tämä vikaan mennyt osajärjestelmä on parisuhde.

Nummenmaa lainaa Gottmanin (1994) erittelyä, jonka mukaan parisuhteessa on havaittavissa neljä perusoiretta. Ensimmäisestä oireesta hän käyttää

nimitystä "apokalyptinen ratsastaja". Tällä hän tarkoittaa toisen aviopuolison jatkuvaa arvostelua, arkisesti ilmaistuna nalkutusta. Toisessa vaiheessa alkaa esiintyä vahingoittamaan pyrkiviä halveksuvia huomautuksia. Seuraavassa vaiheessa siirrytään defensiivisyyteen ja viimeisenä tuhon sanansaattajana rakennetaan ehdoton kivinen muuri puolisoitten välille. Nämä neljä perusoiretta tulivat esille myös omassa aineistossani.

6.2. Kommunikointivaikeudet

Gottmanin esittämät neljä parisuhteen perusoiretta liittyvät kaikki kiinteästi kommunikoinnin vaikeuksiin. Kommunikointi on keskeinen väline, jonka avulla suhdetta ylläpidetään ja hoidetaan tai, jonka avulla se tuhoetaan. Läheinen vuorovaikutus mahdollistaa eroottisen läheisyyden lisäksi yhteisyyden kaikilla muillakin tunne-elämän osa-alueilla. Vastavuoroisuus, jolle kommunikaatio perustuu, on kumppanuuden kulmakiviä. Siihen kuuluu halu antaa ja kyky vastaanottaa. (Ijäs 1984, 26-27) Kommunikaatiovaikeudet taas ovat suhteen kompastuskiviä, jotka tulevat matkanvarrella varsinaisten ongelmien selvittelyä vaikeuttamaan. Ne saattavat kuitenkin lopulta muodostua itse ongelman ytimeksi.

Parisuhteen perusongelmana oleva toimimaton vuorovaikutus näkyy arjessa osaamattomuutena ilmaista itseään ja tunteita, kuulla ja ymmärtää toisen viestit. Hämäläisen (1987, 16) mukaan toimimattoman vuorovaikutuksen takana on vääristyneitä myyttejä, asenteita ja odotuksia, jotka tulevat vanhempien malleista ja lapsuuden kodeista. Jo siellä on opittu tiettyihin roolipeleihin, joista ei ole ulospääsyä. Tällöin suhteesta tulee sisänlämpivä ja molemmat puoliset kärsivät pahasta yksinäisyydestä.

Haastatteluaineistoni jokaisessa parisuhteessa tuli esille kommunikaatio-ongelmia kumppanien kesken. Ongelmat olivat nimenomaan kumppanien välisiä sillä parisuhteen ongelmista useimmat haastateltavat kykenivät puhumaan jollekin ulkopuoliselle, ystävälle tai viranomaiselle. Keskinäisistä kommunikointi vaikeuksista kerrotaan mm. seuraavasti.

"Se mejän puhuminen oli sitä et kun mä olin eri mieltä, se (vaimo) alko hyökittää ja haukkumaan ja sen kans oli turha puhua, koska hän sitte taas ei kestä yhtään arvostelua. Hänen kanssa on ihan turha puhua, olla eri mieltä tai sanoa...Ei me pystytty puhumaan. Jos mä alotin keskustelun niin hän alko

neuvomaan mitä mun piti tehdä, piti luentoa, mutta hän ei pystynyt kuuntelemaan. Se kuunteleminenki olisi oleellinen ja tärkeä asia."

(Matti)

Matti kuvaa Gottmanin neljättä parisuhteen perusoirevaihetta, jossa kommunikaatiossa on siirrytty defenssiivisyyteen. Matti syyttää vaimoaan kuuntelemisen puutteesta, keskustelukyvyyttömyydestä ja kyvyttömyydestä ottaa vastaan palautetta. Samalla hän kuitenkin myös itse rakensi muuria heidän välilleen turhautumalla kommunikaation toimimattomuuteen ja antamalla periksi.

Juhan suhteessa kommunikaatio ongelmana oli sen täydellinen tyrehtyminen. Ihmisillä on monia keinoja ilmaista tyytymättömyyttään, suuttumustaan tai loukkaantumistaan. Yksi keino on toisen ulos sulkeminen omasta maailmasta.

"Meillä ainakin se meni niin lukkoon se tilanne. Meillä oli ongelmana se ettei pystytty keskustelemaan asioista. Ja sit vaimo oli niin lukkotilanteessa et sillä ei kuulemma ollu mitään sanomista mulle...Elettiin mykkäkoulua. Mä en oo semmonen mykkäkouluihmine, mua se otti hirveesti päähän."

(Juha)

Puhumattomuus on mahtavaa puhetta: en katso sinua sen arvoiseksi että puhuisin sinulle. Se sisältää voimakasta syyttelyä, vihamielisyyttä, loukkaantumista ja toisen rankaisemista. Se on vallankäyttöä ja sen purkaminen saattaa olla vaikeaa, sillä se tuntuisi arvovaltatappiolta. Kumpikaan osapuoli ei halua olla se "heikko" osapuoli, joka ottaa ensimmäisen askeleen toista kohti. (Ijäs 1984, 50-51)

Hämäläinen kutsuu mökötystä, erityisesti silloin kun se on vakiintunut toimintamalli suhteessa, aviokipsiksi. Tällöin suhteessa on epämääräinen pahanolontunne, jota ei pystytä purkamaan edes riidalla. Aina tilannetta ei edes haluta purkaa, sillä mökötyks takaa turvallisen etäisyyden, jolloin ei tarvitse tulla kumppania lähelle. Aviokipsiin kuitenkin ajaudutaan, siihen ei tietoisesti pyritä, mutta siitä on vaikea päästä ulos. (Hämäläinen 1987, 37)

Yllättävää haastatteluissa oli se, että kertomuksissaan miehet ottivat puhumisen tärkeyden esille ja kertomukset henkivät miesten tarvetta ja toiveita kommunikaation lisäämiselle ja parantamiselle. Naisten kertomuksissa kommunikaatio ei saanut vastaavaa painoarvoa, mikä on mielenkiintoista sikäli

että verbaali kanssakäymisen usein mielletään naisten tavaksi ratkoa ongelmia. Toisaalta naiset tuovat puheessaan esille puhumattomuuden olleen eduksi heille suhteessa tai sen kieltämisen puolison taholta. Mielenkiintoista on aineistoni tuottama vastakkainasettelu, jossa miehet toivovat puolison kommunikoivan heidän kanssaan enemmän ja aineistoni naiset ovat havainneet vaikenemisen olevan kultaa, joskus heitä on jopa kielletty kommunikoimasta.

Kaijan suhteessa ongelmia ei käsitelty, niistä puhuminen kiellettiin. Mies piti yksinoikeutenaan määrittellä, mikä asia on ongelma. Tällöin myös hän oli se, joka sai ottaa asian esille.

"Ei oikeastaan puhuttu (ongelmista). Se oli semmonen meidän perheen virtahepo, että sitä oltiin vaan. Ei saanut puhua, varsinkaan minä."

(Kaija)

Maijan kertomus tuo esille väkivallasta vaikenemisen, vaikeuden puhua väkivallasta jopa puolisoitten kesken. Lopulta näistä väkivallan purkautumis tapauksista tulee niin tavanomaisia ettei niitä ole enää tarve anteeksipyydellä tai edes muistaa.

"Jälkeenpäin asioista (väkivallasta) ei puhuttu. Hän ei suostunut puhumaan niistä ollenkaan. Ja mitä kauemmin sitä kesti niin sitten hän ei lopulta enää muistanut."

(Maija)

Helena tuo tarinassaan esille, miten kantapään kautta opi vaikenemisen olevan kultaa. Se saattaa säästää yhdeltä hammaslääkäri käynniltä. Helena tuo esille myös turhautumisen kommunikoinnin tuloksettomuuteen.

"Mun piti olla sillai et se ei kestäny jos mä rupesin ratkuttua sille. Et ei saa sanoa mitään. Mä olin sitte hiljaa. Huomasin et ei se (puhuminen) kannata. Varmaan olis käyny väkivaltaseks, mut mä huomasin ettei se kannata, mitä se hyödyttää."

(Helena)

6.3. Negatiivinen palaute

Byrnen ja Murnenin (1988) rakkauden säilymistä koskeva teoria näkee myönteisen palautteen runsauden ja negatiivisen palautteen vähyyden tärkeimpänä parisuhteen ylläpitämisen keinona. Suhteen alkuvaiheessa tapahtuva suhteen syventyminen perustuu pitkälti juuri positiiviseen palautteeseen. Sen avulla ilmaistaan keskinäistä välittämistä ja sitoutumista. Kun jatkuessaan suhde tuo näennäisen turvallisuuden tunteen, miellyttävillä asioilla on taipumus harventua ja negatiiviset ilmaukset korvaavat myönteiset ilmaisut. Myös nonverbaaliin kanssakäyntiin (katsekontakti, fyysinen läheisyys) ei kiinnitetä entisen kaltaista huomiota. (Määttä 1997, 29-31)

Haastatteluaineistossa negatiivisen palautteen saaminen puolison taholta tuli keskeisesti esille. Se oli yksi muutostekijä suhteessa. Miesten puheesta tulee esille heidän kokemuksensa siitä, että puoliso asettaa heille kovia vaatimuksia, mutta he eivät koe saavansa arvostusta tekemisistään ja perheen hyväksi toimimisesta. Tästä seuraa riittämättömyyden ja turhautumisen tunteita. Seuraavassa joitakin esimerkkejä negatiivisesta palautteesta miesten puheessa.

"Mä sain aika paljon sitä negatiivista palautetta että mä en ikinä tee mitään, mä en siivoo ja tätä nalkutusta, mutta mä hoidin kolmensadan neliön omakotitaloa ja kahta autoa. Mun mielest se mulle riitti."

(Pekka)

Pekan mukaan häneen kohdistettiin liian suuria odotuksia ja häneltä vaadittiin liikaa. Hänen mukaansa puoliso ei myöskään nähnyt ja arvostanut asioita, joita hän omalta osaltaan teki perheen hyväksi.

"Se oli semmosta että meillä oli niinko liian vähä rahaa käytössä. Siihen hän oli tyytymätön. Mä kävin töissä ja sit kävin viel illallaki töissä. Kaks omakotitaloa rakensin sinä aikana ja niille ei lasketa sitte mitään arvoa niille mun tekemisille."

(Juha)

Myös Juha antaa ymmärtää ettei puoliso arvostanut hänen tekemisiään eikä hän saanut suhteessa ansaitsemaansa positiivista palautetta. Puolisosta annetaan rahanahne kuva, jolle ei mikään riittänyt ja joka vain vaati ja vaati kumppaniaan tarjoamaan perheelle paremman elintason ja hienommat kulussit.

"Hiljalleen siitä kasvo sellanen syyllistämisen kierre ja se mikä tuli aina oli, että teki sitten miten vaan niin aina teki jotain väärin. jopa arvostelu siitä, että pitääks aina käydä hiihtämässä, että hyvin itsekästä ja jopa se, että mä touhusin lasten kanssa. Paljon tein asioita, jopa naapurit sano et huilaa välillä, mutta mikään ei ollu kylliksi."

(Matti)

Matinkin suhteessa negatiivinen palaute kietoutuu tekemiseen. Negatiivinen palaute ei kuitenkaan rajoitu vain perheen hyväksi tehtäviin yhteisiin asioihin vaan Matti saa negatiivista palautetta palautetta myös hoitaessaan omaa terveyttään ja kuntoaan. Matin mukaan kumppani näki tämän omasta hyvinvoinnista huolehtimisen turhana, vähätteli hänelle tärkeää asiaa ja halusi pilata häneltä ilon kokea tyydytystä ja elämäniloa.

Riessman (1990, 56-57) on omassa tutkimuksessaan avioeroa käsittelevästä puheesta saanut samanlaisia tuloksia. Hänenkin aineistossaan miehet tuovat esille vaimojensa painostusta ja vaatimuksia osallistua kotitöihin ja perheen hyväksi tehtäviin asioihin. Riessman tulkitsee tämän vaimojen vallankäytöksi, jonka avulla he pyrkivät kontrolloimaan miestensä käyttäytymistä kotona. Usein kuitenkin vaimot epäonnistuvat tässä. Tällöin kodista tulee taistelutanner, jolla taistellaan siitä kuka tekee mitäkin.

Toisin kuin Riessmanin (1990, 51-56) tutkimuksessa omassa tutkimuksessani naiset eivät tuoneet esille miesten puheen kaltaista kotitöihin liittyvää arvostuksen puutetta. Aineistoni naiset olivat joko hyväksyneet perinteisen naisen roolin kodin asioista huolehtijana tai eivät kyseenalaistaneet sitä alunperinkään.

Naisten kohdalla negatiivinen palaute kietoutui osaksi mustasukkaisuuden verhoon. Maijan mies oli mustasukkainen kaikesta mitä Maija teki. Mies koki Maijan pukeutuvan ja laittautuvan muita miehiä varten, hän jutteli liikaa jonkun toisen kanssa tai ei muuten huomionnut miestänsä tämän haluamalla tavalla. Lisäksi mies vähätteli väkivaltaisuuksiaan ja sanoi Maijan liioittelevan ongelmaa sekä häpäisseen perheen tämän hakiessa ulkopuolista apua.

Annan mies ei antanut Annan palata töihin lasten syntymän jälkeen. Asiasta keskusteltiin, mutta mies uskoi vakaasti, että jos Anna kävelee ovesta ulos, lähtee hän varmasti jonkun miehen matkaan. Keskustelun jälkeen Anna koki miehen suhtautumisen muuttuneen häneen hyvin kielteiseksi. Annan käytyä

ensimmäisellä etelän matkallaan, mies antoi hänen ymmärtää tehneensä suuren vääryyden ja hänen olevan yleinen nainen tämän jälkeen.

Miesten negatiivinen suhtautuminen vaimon työssäkäyntiin on Riessmanin (1990, 54-55) mukaan ymmärrettävää, koska se ei palvele miesten intressejään. Naisten työssäkäyntihän lisää heidän itsenäisyyttään ja valtaa perheen asioissa. Näin se lisää myös avioeron riskiä. Lisäksi palkkatyö kodin ulkopuolella saattaa vähentää naisten kiinnostusta ja osallistumista kotitöihin ja vastaavasti lisätä painetta miehen osallistumiseen. Vaikka naisten työssäkäynti helpottaa miesten painetta perheen ainoana elättäjänä, se myös vähentää heidän valtaansa perheen päätöksen tekijöinä. Joillekin vaimon työssäkäynti saattaa merkitä epäonnistumista perheen elättäjänä. Miehet saattavat kokea myös, että naisten työssäkäynti vie liiaksi aikaa heidän ensisijaisesta tehtävästään, perheestä ja parisuhteesta huolehtimisesta.

Negatiivinen suhtautuminen vaimon työssäkäyntiin voi liittyä myös menettämisen pelkoon ja pelkoon liiton ulkopuolisista suhteista kuten Annan puheesta käy ilmi. Riessmanin (1990, 54) mukaan miehet ajattelevat yhdeksi avioliiton päättymisen syyksi naisten työn mukaan tulleet todelliset tai kuvitteelliset seksuaaliset suhteet.

Helenan mies antoi negatiivisen palautteen enemmän fyysisenä kuin verbaalisena palautteena. Helena sai kirjaimellisesti kokea nahoissaan, mikäli osoitti liikaa huomiota miehen mielestä sopimattomalle taholle. Kaijan mies osoitti mustasukkaisuutta jopa Kaijan antaessa huomioita heidän yhteiselle lapselleen.

Jotkut miehet haluavat olla vaimonsa ainoita huomion kohteita ja vastustavat vaimon huomion jakamista jopa lasten kanssa. Mies haluaa kodin olevan lepopaikka työltä. Lapset, sukulaiset ja ystävät selvästi vähentävät mahdollisuutta kokea koti tällaiseksi rauhan ja hiljaisuuden paikaksi. Lisäksi lapset syrjäyttävät helposti parisuhteen ensisijaisuuden elämässä ja kykenevät milloin vain viemään vaimon huomion itselleen. Tällöin mies joutuu toiselle sijalle, jakamaan vaimon ja usein vielä tyytymään siihen aikaan, joka vaimolta jää hänelle lastenhoidon jälkeen. Niinpä hän kokee joutuvansa kilpailemaan saadakseen tarpeeksi huomiota kotona. Miesten mukaan kodin pitäisi olla nimenomaan heidän lepopaikkansa. He ovat tehneet työtä sen eteen, joten heidän ei kuuluisi joutua jakamaan sitä. (Riessman 1990, 41)

Naisten kohdalla negatiivinen palaute kietoutuu osaksi mustasukkaisuuteen. Mustasukkaisuuden takana on tarve hallita ja kontrolloida puolisoa. Riessmanin (1990, 39) aineisto tuo omaani selvemmin esille naisten kokeman omistussuhteen, jolloin he kokivat miesten hallinnan, kontrollin ja mustasukkaisuuden kautta korostavansa omistussuhdettaan vaimoonsa. Vaimo on heidän ja yksin heidän. Miesten puhe lasten ja ystävien häiritsevästä vaikutuksesta parisuhteeseen sekä pelot vaimon ulkopuolisesta suhteesta mikäli tämä irrottautuu kodin yhteydestä, tukivat aineistossa naisten kokemuksia. Omassa aineistossani sama hallinta suhde on tulee esille samojen asioiden yhteydessä, mutta kummatkaan, eivät naiset eivätkä miehet, nimeä sitä. Naiset eivät sano ääneen, että kokivat miehen omistaneen heidät eivätkä miehet, että vaimon ystävät tai lapset veivät liiksi huomiota tältä. Silti molemmat asiat tulevat esille kerronnan välityksellä tapahtumien kautta.

Naisten kokema negatiivinen palaute on aineistossani ollut fyysisellä sanomalla tehostettua. Naiset eivät kuitenkaan puhu negatiivisesta palautteesta tai väkivallasta vaan he ikäänkuin vain kertovat tapahtumista. Palaute on luettavissa tapahtumista. Naiset kyllä puolusteleivat omaa osallistumistaan tapahtumien kulkuun sillä, että väkivalta oli odottamatonta ja arvaamatonta. He eivät pystyneet ymmärtämään, vaikuttamaan tai ennakoimaan puolisonsa ärsyyntymistä. Miehet taas ovat ymmärtäneet puolisonsa palautteen, mutta kokevat sen epäoikeudenmukaisena ja puolustautuvat tuomalla esille asioita joita he tekivät perheen hyväksi. Miehiin kohdistunut negatiivinen palaute onkin keskittynyt haastateltavieni kohdalla heidän tekemisiinsä, naisiin kohdistunut negatiivinen palaute taas heidän tapaansa olla (pukeutuminen, sosiaalinen kanssakäyminen, itsensä toteuttaminen työn kautta).

Tarkoitukseni ei ole vähätellä parisuhdeväkivaltaa käsittelemällä sitä niin lievän otsikon kuin negatiivinen palaute alla vaan sen käsittely paikaksi muodostui tämä siitä syystä, etteivät väkivallan teot olleet irrallisia vaan niihin liittyi aina negatiivinen viesti kohteelle. Väkivalta esiintyi sanojen jatkeena tai niiden täydentäjänä. Koska parisuhdeväkivalta tulee aineistossani niin voimakkaasti esille, on sitä syytä tarkastella hieman syvemmin.

6.4. Parisuhdeväkivalta

Parisuhdeväkivalta on voimakkaasti sukupuolistunutta. Tietoon tulevissa parisuhdeväkivalta tapauksissa 90%:ssa väkivallan tekijänä on mies ja

kohteena nainen. Yhä enenevässä määrin vakavien pahoinpitelyjen takana on kumppani. Näin ollen koti on väkivaltarikoksen uhriksi joutumisen kannalta vaarallisin paikka naisille. Miehillä se taas on epätodennäköisin paikka joutua väkivallan uhriksi. (Husso 1994, 130)

Parisuhdeväkivalta on jatkuva, toistuva ja lisääntyvä väkivallan muoto. Siinä ei ole kyse vihasta vaan vallasta ja kontrollista. Väkivaltakertojen on tapana tihetä ja vakavoitua eikä parisuhdeväkivalta lopu itsestään, ilman että siihen puututaan. Väkivalta on opittu käyttäytymisen muoto. Oppiminen on voinut tapahtua mallin, vahvistamisen tai kokemuksen kautta. Se ei johdu sairaudesta, perintötekijöistä, päihteistä, stressistä, uhrin käytöksestä eikä ihmissuhdeongelmista. Väkivalta on aina harkittua ja kohdistettua. Pahoinpitelijä toimii usein pariskunnan ollessa kahdestaan, silloin kuin uhrin ei välittömästi tarvitse mennä kodin ulkopuolelle vaan hänellä on aikaa korjata ruhjeita. Lisäksi pahoinpitelijä vahingoittaa uhria usein sellaisiin paikkoihin, jotka ovat vaikeasti muiden havaittavissa. (Children`s Administration Training Academy 1997)

Parisuhdeväkivaltaa voidaan selittää useasta eri näkökulmasta, pääperiaatteet ovat kuitenkin kaikissa samat. Yksi väkivallan tarkastelumalli on väkivallan kehä (The cycle of violence). Mallin mukaan parisuhteessa eletään väkivallan kehässä, jossa on kolme vaihetta. Ensimmäisen vaiheen aikana jännitys ja paineet kasvavat parisuhteessa. Pahoinpitelijän vihamielisyys ja kireys kasvavat, pahoinpidelty yrittää joustaa ja myötäillä. Toisessa vaiheessa jännitys purkautuu väkivaltana. Tällöin pahoinpidelty helposti syyllistää itsensä siitä ettei ole osannut käyttäytyä niin että väkivalta olisi ollut vältettävissä. Pahoinpitelijä usein myös syyttää uhriaan tapahtuvasta. Kolmas vaihe on rauhallinen vaihe, jännitys on purkaantunut. Pahoinpitelijä saattaa kieltää tapahtuneen väkivallan vetoamalla esim. humalatilaa, jolloin häntä ei saa ärsyttää eikä hän silloin ole vastuussa teoistaan. Kolmas vaihe sisältää myös katumusta, anteeksipyyntöjä ja hyvittelyä. Pikku hiljaa jännitys alkaa taas kasvaa ja kehä toistaa itseään. (Children`s Administration Academy 1997)

Husson (1994, 131) mukaan naiseen kohdistuvan väkivallan sosiaalinen, historiallinen ja kulttuurinen kytkeä ovat aiheuttaneet sen, että naisten pahoinpitely mielletään marginaaliseksi ja oikeutetuksikin ilmiöksi. Hänen mukaansa yhteiskunnassa vallitsee ns. miessolidarisuus, jolloin miestä kohtaan tunnetaan myötätuntoa. Hänen väkivaltainen käytöksensä tehdään oikeutetuksi etsimällä syytä sille yhteiskunnasta tai onnettomasta lapsuudesta.

Miesten väkivaltaista käyttäytymistä selitetään stressillä, kontrollin menetyksellä, alkoholilla tai naisten nalkutuksella. Omassa aineistossani naiset olivat niin sisäistäneet tämän ajatusmallin, että jopa itse selittelivät miehensä väkivallan purkauksia stressillä tai taiteilija luonteella.

Anne Campbell (1993) on tulkinnut naisten ja miesten antamia erilaisia merkityksiä väkivallalle. Hänen mukaansa miehet ymmärtävät väkivallan usein kontrollin ja hallinnan keinoksi, itsetunnon ja vallan lisääjänä kun taas naiset ymmärtävät väkivallan itsekontrollin peittämisiksi. Lisäksi vihan ja aggression ilmaukset ovat usein kiellettyjä naisilta kun taas miehille ne ovat vapaan ilmaisun aluetta. Sukupuolet eivät kuitenkaan eroa vihan intensiivisyydessä vaan ovat oppineet ilmaisemaan ja kontrolloimaan sitä eri tavoin. Myös kertomuksissaan miehet ja naiset painottavat eri asioita väkivallasta. Naiset kertovat kokeneensa väkivallan pelottavaksi, hajottavaksi, uhkaavaksi ja vakavaksi kun taas miehet usein vähättelevät sekä väkivallan määrää että laatua tai kieltävät sen läsnäolon kokonaan. (Husso 1997,89-90) Tämä tuli selvästi esille Mirjan kertomuksessa.

Parisuhdeväkivallassa nainen nähdään usein passiivisena ja kykenemättömänä. Herää kysymys, miksei hän lähde suhteesta. Ymmärtääkseen parisuhdeväkivallan dynamiikkaa lienee syytä tarkastella kahta käsitettä, väkivallan verkkoa ja normalisoitumisprosessia. Husson (1997, 95-96) aineistossa naiset puhuivat toistuvasti henkisestä tuskasta ja kärsimyksestä, jota he jälkikäteen nimittivät "verkossa olemiseksi". Tällöin henkisen ja fyysisen kivun tunteet ovat kietoutuneet osaksi osapuolten olemassaoloa. Häpeä, syyllisyys, pelko, masennus, eristyisyys ja omien tunteiden epäily ovat kaikki kietoutuneet toisiinsa. Niitä on vaikea eritellä ja erotella toisistaan. Ne muodostavat henkisen väkivallan verkon, josta uhrin on vaikea irrottautua. Siihen ei saa etäisyyttä, koska se on kietoutunut uhrin olemukseen ja olemassaoloon. Väkivallan verkossa eläminen horjuttaa henkistä tasapainoa. Pahoinpidellyn käsitys itsestä, parisuhteesta ja omista kokemuksista ja niiden todenperäisyydestä kyseenalaistuu.

Eva Lundgren taas näkee parisuhdeväkivallan normalisoitumisprosessina, jossa väkivallasta tulee ajan myötä hyväksyttävä ja normaali osa pahoinpidellyn naisen elämää. Aluksi naisen on vaikea oivaltaa ja hyväksyä sitä, että on joutunut tilanteeseen, jossa sama ihminen sekä pahoinpitelee että hoivaa häntä tämän jälkeen. Näin pahoinpitelijä nujertaa ja sitoo uhrinsa "kylmä-kuuma"

kohtelulla itseensä. Pahoinpidelty tulee uskolliseksi ja riippuvaiseksi hänestä. (Husso 1994, 134-135)

Pahoinpidellyn on usein vaikea ymmärtää pahoinpitelijäänsä. Hän etsii syytä tämän käytökselle ja kun selitystä sille ei löydy, kääntää hän lopulta katseensa itseensä. Nainen syyttää usein itseään siitä, että on jollakin tapaa epäonnistunut tuodessaan esille miehensä väkivaltaisuuden sen sijaan, että olisi onnistunut pitämään tämän piilossa, poissa suhteesta (Barret & McIntoch ,56). Mikäli syy pahoinpitelyille onkin pahoinpidellyssä, yrittää hän ratkaista ongelman muuttamalla itseään. Oman käytöksen ja olemisen muuttamiseen löytyy kaksi syytä; aluksi tavoitteena on väkivallan lopettaminen, lopulta kun tämä ei onnistu tavoitteeksi tulee tilanteesta ja tilanteessa selviäminen. (Husso 1994, 136)

Peittely ja vaikeneminen ovat olennainen osa prosessia. Pahoinpidellyt naiset usein häpeävät miehen käytöstä ja omaa alistumista. Heidän itsetuntonsa rippeet säilyvät vain jos muut eivät saa tietää, miten he sallivat itseään kohdeltavan. Peittely johtaa usein eristäytymiseen, joilloin taas häviää mahdollisuus vertailla ja jakaa kokemuksia muiden kanssa. Paineet ja epätoivo lisääntyvät. Lisäksi eristymisen johdosta sosiaalinen ja tunnepitoinen riippuvuus pahoinpitelijästä lisääntyy. (Husso 1994, 136-137) Eristäytyminen ja todellisen perhetilanteen peittely tulee esille myös oman aineistoni naisten kertomuksissa. Häpeä liittyy yhtä paljon puolison häpeämiseen kuin oman alistumisen häpeämiseen. Se on myös oman arviointikyvyn pettämisen häpeämistä, kuin naisen olisi pitänyt osata ennakoida miehensä tuleva väkivaltaisuus ja osata välttää tällaista kumppania.

Väkivallan kohteena olleet naiset usein odottavat, että "aika on kypsä lähtemiselle". Tällaista on väkivaltaa kokemattoman ihmisen vaikea ymmärtää. Oikean ajankohdan odottaminen voidaan tulkita myös psyyken suojaimekanismiksi tilanteessa, joka on liian tuskallinen ja raskas kohdattavaksi. Odottaminen voi olla tärkeä voimien keräämisen hetki. Valmistautuminen irrottautumiseen, suureen askeleeseen. (Husso 1997, 101)

Syytä siihen, miksi pahoinpideltyjen naisten on niin vaikeaa lähteä suhteistaan voi etsiä myös laajemmalla, kulttuurisesta perimästä. Avioliitto on perinteisesti merkinnyt moraalista sopimusta, jossa nainen ottaa omissa valinnoissaan huomioon myös niiden seuraukset ja vaikutuksen muihin perheenjäseniin. (Husso 1997, 93) Tämä syvälle iskostunut käsitys näkyy myös omassa

aineistossani, jossa naiset miettivät miehen pärjäämistä, mikäli he tämän jättävät.

6.5. Läheisyyden puute

Nonverbaalisten viestien, lähinnä koskemisen ja lähellä olemisen, muuttuminen tulee esille erityisesti esille miesten puheessa. Naisten puheessa fyysinen läheisyys tulee esille ainoastaan pakkona osallistua sukupuolielämään (Maija) muuten sitä tai sen puutetta ei tuoda esille.

Aineistoni miehet yllättävät jälleen kerran tuomalla esille läheisyyden kaipuutaan. Hyvinä hetkinä parisuhteessa he usein kuvaavat hetkiä, joihin liittyy fyysistä läheisyyttä. Jokainen heistä kokee tullessa jollakin tavalla myös loukatuksi tällä aralla fyysisen läheisyyden alueella. Tuomaksen kohdalla kolmannen osapuolen ilmaantuminen suhteeseen vaikutti pariskunnan keskinäistä intiimiyttä ja kumppania loukkaavasti.

Matti kertoi useissa asiayhteyksissä kaipaavansa kumppanin läheisyyttä, yhdessä oloa ja toisen huomioimista pienillä asioilla. Hän koki omassa suhteessaan tullessa torjutuksi ja joutui näin tukahduttamaan omat hellyyden tarpeensa.

"Sanotaan et jos toinen tulee lähelle ja ottaa kainaloon niin siinä tulee näpeille, sanotaan et mee siitä, mä olen tekemässä jotakin...Semmonen olotila siinä suhteessa et on kiva mennä, olla lähellä niin se hiljalleen hävis."

(Matti)

Läheisyyden kadottua suhteesta kumppanin poissaolo alkaa tuntua hyvältä ja paremmalta vaihtoehdolta kuin yhdessäolo.

"Mä pitkään nautin siitä kun hän kävi viikonloppukursseilla ja me saatiin olla kolmestaan lasten kanssa."

"Nautittiin siitä kun saatiin olla erossa. Hyvin paljon olin lasten kanssa mökillä."

(Pekka)

Pekan kertomuksessa fyysinen läheisyys liittyy yksinomaan seksuaalisuuteen. Hän kokee itsensä seksuaalisesti turhautuneeksi suhteessaan.

"Huomasin, että mun avioliitossa ei sitten oikein seksuaalisuus pelannu...mun kannalta katsottuna (suhdetta olisi voinut jatkaa), jos hän olisi ollut seksuaalisempi."

(Pekka)

Seksi on miehille keskeisin tapa ja kanava osoittaa, saada ja jakaa intiimiyttä suhteessa. He kokevat saavuttavansa intiimin suhteen kumppaniinsa seksin kautta kun taas naisille seksi on puhumisella ja jakamisella intiimiksi tehdyn suhteen ilmenemismuoto. Naiset siis saavuttavat intiimiyden suhteessa puhumalla ja toteuttavat tätä seksuaalisuuden kautta. Miehet taas saavuttavat kokemuksen intiimiydestä seksuaalisuuden kautta. Siksi sen puuttuminen suhteessa saa miehet kokemaan yksinäisyyttä, jollaista naisten puheessa ei ole havaittavissa. (Riessman 1990, 46) Aineistossani Pekka toi vastaavasti esille toiveitaan seksuaalisuudesta ja sen puuttumisen voimakkaita vaikutuksista häneen ja suhteeseen. Voisiko miesten kokemaan yksinäisyyttä seksuaalisuhteen tyrehtyessä verrata naisten kokemaan yksinäisyyteen puolisoiden välisen keskustelusuhteen rakoillessa?

Juha toi esille myös kaipauksensa verbaaliseen läheisyyteen:

"Joskus sanoin et olis niin kiva ku toinen sanois et rakastaa tai välittää, mut se (vaimo) sano et mulla on niin heikko itseluottamus, mitä sää tommosta vaadit."

(Juha)

Tutkimuksissa on todettu, että kun henkilö suuntaa negatiivisia ilmauksia toiseen, tämä on taipuvainen vastaamaan samalla tavalla. Tämä johtaa molemminpuolisen vastenmielisyyden ja vihamielisyyden lisääntymiseen. Kummallista kyllä puoliset näyttävät uskovan, että heidän oma negatiivinen käyttäytymisensä on seurausta ulkoisista tekijöistä ja heidän kumppaninsa käytös taas heijastavan tämän sisäisiä tekijöitä kuten asenteita tai ikävää persoonallisuutta. Oleellisinta kuitenkin muutoksen kannalta on todeta negatiivisten tuntemusten ja palautteen syrjäyttävän aiemmat positiiviset tuntemukset puolisoa kohtaan. (Määttä 1997, 32)

6.6. Suhteessa esiintyneet kehityskriisit

Kriisit voidaan jakaa kahteen ryhmään: kehityskriiseihin ja tilannekriiseihin. Kehityskriisejä ovat elämänkulun muutostapahtumat, jotka jokainen aviopari, perhe ja yksilö joutuu käymään läpi (avioliiton solmiminen, lapsen syntymä). Tilannekriisejä ovat yllättävät, odottamattomat, usein jonkin ulkoisen tekijän liikkeelle panemat muutosvaiheet kuten sairaus tai työttömyys. (Ijäs 1984, 14-15) Seuraavaksi tarkastelen haastatteluaineistossa esille tulleita vaikeuksia parisuhteessa kehitys- ja tilannekriisien näkökulmasta.

6.6.1. Sitoutuminen, lasten syntymät ja vaimon töihin paluu

Haastatteluaineistossa ensimmäisenä kehityskriisinä esille nousi sen pohtiminen, tekikö henkilö oikean ratkaisun sitoutuessaan puolisoonsa. (kts. hälytysmerkit) Toisena kehityskriisin paikkana tarinoissa tulee esille lapsen syntymä. Hakulisen (1998) tutkimuksen mukaan puolisoitten yhteenkuuluvuus vähenee lapsen syntymän jälkeen. Näin tapahtuu erityisesti toisen lapsen syntymän jälkeen. Levy-Shiffin (1994) tekemän tutkimus tukee edellistä, sen mukaan puolisoitten välinen yksimielisyys ja tyytyväisyys parisuhteeseen heikkenee sekä naisilla että miehillä lapsen syntymän myötä. Heatonin (1990) tekemä tutkimus taas antaa päinvastaista tietoa. sen mukaan lapsen syntymä johtaa yhä vakaampaan parisuhteeseen. (Juntunen & Kratz 1997, 16)

Lapsen syntymän jälkeistä aviotyytyväisyyttä ennustaa kuitenkin isän osallistuminen ja yhdessäolo vauvan kanssa. Juntumaan ja Kratzin (1997) tutkimus osoitti, että mitä enemmän isä osallistui vauvan hoitoon, sitä vähäisempää oli aviotyytyväisyyden heikkeneminen. He huomauttavat kuitenkin, että tämä voi selittyä osaksi myös sillä, että isän suurempi osallistuminen mahdollisesti lisäsi puolisoitten yksimielisyyttä perheen toiminnasta ja vastuun jakamisesta. Lisäksi isän osallistuminen vauvan hoitoon lisää puolisoitten yhteistä aikaa ja helpottaa äidin työtaakkaa sekä lisää isän ymmärtämystä äidin jaksamista kohtaan.

Lapsen syntymä tulee esille myös omassa haastatteluaineistossani kriisinä. Lapsen syntymän aiheuttama muutos ei kuitenkaan ollut positiivinen parisuhteen kannalta eikä lähentänyt kumppaneita keskenään. Yhdessä tapauksessa, Helenan kertomuksessa, lapsen hankinta tulee esille jopa yrityksenä ratkaista aikaisempia parisuhteen ongelmia. Helena kuvitteli lapsen hankkimisen rauhoittavan Heikkiä, jonka elämää hallitsivat ryyppykaudet.

Pekan kertomuksessa lapsen tulo perheeseen tulee esille kertojan omana kriisinä. Lapsen tulo perheeseen aktivoi hänessä hänen oman vaikea isä-poika suhteensa, jonka johdosta hän kokee olleensa hyvin masentunut tuona aikana.

Kaijan kertomus todentaa väitettä, jonka mukaan väkivalta perheessä puhkeaa usein naisen raskauden tai lapsen syntymän jälkeen.

"Toisen lapsen syntymän jälkeen sitte kävi käsiks, lyömään, alkoi todelliset vaikeudet sitte."

(Kaija)

Lapsen syntymä voi olla kriisi myös siksi, että kokee päätöksen ja lasten hankkimisen olevan kumppanin unelmien toteuttamista eikä omien.

"Mä en olis edes välttämättä halunnut toista lasta, nyt en luopuis mistään hinnasta, niin mun vaimo halus toisen lapsen ja me siinä niinku toteutettiin hänen unelmaa, hän oli ollut ainoa lapsi."

(Pekka)

Kolmantena kehityskriiseihin lukeutuvana kriisin paikkana aineistossani tuli esille naisen paluu työelämään. Myös tämä on tyypillinen perheen kriisin paikka (Hakulinen 1998). Tämä kriisi tuli esille kuitenkin vain Annan tarinassa ja siinäkin hänen halunaan palata työelämään, jonka mies tyrmäsi. Tosin tämä konflikti puolisoitten välillä muutti Annan mukaan perusteellisesti ja pysyvästi suhteen laatua.

6.7. Tilannekriisit

Tilannekriiseihin voidaan lukea kuuluviksi haastatteluaineistossa esille nousseet alkoholin väärinkäyttö, uskottomuus, puolison hallintapyrkimykset ja perheväkivalta. Nämä eivät ole suoranaisesti ulkoisen tekijän liikkeelle laittamia tapahtumia kuten sairaus ja työttömyys. Mutta myöskään nämä yllättävät tapahtumat eivät ole kertojan kokeman mukaan olleet heidän hallittavissaan. Toisinaan oireileva puoliso saattaa kuitenkin syyttää kumppaniaan ongelmiansa alkulähteeksi ja näin syyttää tätä omasta käyttäytymisestään. Kumppani ei kuitenkaan ole vastuussa oireilevan puolison käyttäytymisestä. (Hellsten 1994, 105)

Yllättävillä tapahtumilla tarkoitan asioita, jotka tulivat haastateltavalle täytenä yllätyksenä tai odottamattomina. Jokainen haastateltavani kertoo tapahtumista, jotka liikuttivat suhdetta negatiiviseen suuntaan. Tapahtumiin liittyvät asiat koskivat joko puolison luonnetta tai hänen käyttäytymistään. Tarinat koostuvat usein pienistä samantapaisista tapahtumista muutaman suuren tapahtuman sijaan. Kertomukset painottuvat negatiivisiin tapahtumiin, koska tutkimuksen aihepiirinä on kariutunut suhde, siihen johtaneet tapahtumat ja asiat.

Anna kertoi miehen tarpeen hallita perheen asioita yksin tulleen hänelle täytenä yllätyksenä. Hän osannut varautua tähän eikä hän myöskään löytänyt keinoja muuttaakseen asiaa vaan koki olevansa voimaton tämän suhteen.

" Oletin, että kaikista asioista voi sopia, mutta sitte yhtäkkiä, aika piankin, mun mieheni alkoi hallita kaikkia asioita."

(Anna)

Eräs laajalle levinnyt käytäntö tilanteessa, jossa nainen on jäänyt palkkatyöstä kotiin, on miehen palkastaan naiselle antama talousraha. Naiselle annettava talousraha kattaa talouteen kuuluvat menot, loput palkasta mies pitää itsellään käyttäen sen omiin menoihinsa.. Naisen taas pitää säästää talousrahoista tai erikseen pyytää rahaa omia menojaan varten. Näin naisen riippuvuutta ja alisteista asemaa pidetään yllä. (Barret & McIntoch , 67)

Naisten kertomukset sisältävät tapahtumia, joissa he joutuvat pelkäämään ja kohtaamaan väkivaltaa. Tapahtumia on jokaisen kertomuksessa useampia. Yksikään näistä suhteista ei loppunut ensimmäiseen väkivallanpurkaukseen tai edes toiseen. Kaikiin näistä liittyy myös puolison lisääntynyt päihteiden väärinkäyttö. Tämä voitaisiin lukea huomaamattomiin muutoksiin, sillä väärinkäyttö lisääntyi hitaasti, sen huomaaminen tai tajuaminen tapahtuu vasta jonkin ajan kuluttua. Päihteiden väärinkäyttö tuodaan kuitenkin esille nimenomaa tapahtumien yhteydessä. Väkivaltaa sisältävien tapahtumien aikaansaama muutos oli pelon sisäistyminen. Jännittämisestä tuli osa arkea.

"Kun me päästiin ulos (kylästä) niin se sylki mua kasvoille ja sano "senkin huora"..mä en voinu ymmärtää..se tuli ihan yllätyksenä, ei hän koskaan ennen ollu..ei noin räikeesti, se oli ensimmäinen, se löi mua kasvoille ja mä itkin niin..."

(Helena)

Väkivalta ei ole aineistossa kuitenkaan täysin sidottu naisten kertomuksiin, sillä myös yhdessä miehen (Pekka) tarinassa puolison väkivallan aiheuttamat kriisitilanteet tulevat esille.

"Se meni siihen pisteeseen, että mulla oli aina kassi pakattuna auton takana et ei tarvinnu lähteä ja mä jouduin kerran lähtemään. Hän (vaimo) oli semmonen et hän juovuspäissään kävi käsiks ja mä sit lähdin pois."

(Pekka)

Tilannekriisinä kertomuksista nousi esille myös kolmannen osapuolen ilmaantuminen suhteeseen. Aineistossani viidessä suhteessa oli jossakin vaiheessa mukana kolmas osapuoli. Mielenkiintoista on kolmannen osapuolen erilainen merkitys miehille ja naisille. Haastattelemilleni miehille vaimon liiton ulkopuolinen suhde on uhka ja järkytys. Naisille miehen liiton ulkopuolinen suhde taas on helpotus.

"Mä niinku napsahdin et kun kerta mieles tekee mennä ni mene sit vieraisiin mut muista käyttää kortsua. Sitte se tuli taas puolen päivän aikaa seuraavana päivänä ja kehui et nyt hän sitte meni. Se väitti mulle et se oli suomalainen, mut jäi sitte valheesta kiinni, se oli näitä tummia kavereita. Mua loukkas eniten se et se lähti seuraavanakin viikonloppuna ja meni samoille jatkoille näitten jätkien luo. Mä painoin niin paljo töitä kun mä vaan jaksoin. Tein pitkää päivää... sain unohdettua nää hänen syrjähyppynsä."

(Tuomas)

"Sillon kun hän sitte kertoi että hänellä on suhde sellaiseen nuorempaan naiseen, olin helpottunut että nyt on joku joka pitää hänestä huolta ja minä voin lähteä. Enkä ollut vihainen vaan se antoi mulle enemmän rauhaa."

(Maija)

Mielenkiintoista on se, että Riessman (1990, 32-34, 48) sai omassa tutkimuksessaan aivan päinvastaisia tuloksia. Hänen aineistossaan naiset suhtautuivat hyvin vakavasti miehen uskottomuuteen. Tämä nähtiin hyvin usein käännekohtana, joka johti eroon ja oli sen suurin syy. Riessman tulkitsee tämän johtuvan naisten ajattelutavasta, jonka mukaan rakkautta ja seksiä ei voi erottaa toisistaan. Lisäksi luottamuksen menetys, joka on suhteen peruskiviä, oli peruuttamaton. Omassa aineistossani suurin kolaus luottamukselle on varmasti naisilla ollut heidän fyysisen koskemattomuutensa menetys. Käsitys rakkaudesta on todennäköisesti saanut jo tässä kohtaa ristiriitaisen

merkityksen. Uskottomuus saattaa tähän verrattuna tuntua pieneltä luottamuksenhorjuttajalta. Miehet taas suhtautuivat Riessmanin aineistossa kevyesti vaimon uskottomuuteen. He mainitsivat siitä ohimennen eivätkä pitäneet sitä pääsyynä eroon vaan tuovat esille asioita, jotka johtivat uskottomuuteen ja pitävät näitä pikemminkin eron syinä.

Tilannekriisit aiheuttivat tarinoissa jonkinlaisen luottamuksen katoamisen. Tapahtumien yhteydessä menetetty luottamus tulee esille kertomuksissa erityisesti kolmannen osapuolen ilmaantuessa suhteeseen, fyysisestä koskemattomuutta luokattaessa, mutta myös arkisempien asioiden yhteydessä.

"Aluksi Paula puhu mulle kaikki mitä tapahtumat kun se meni, ketä siellä oli ja missä käytiin, mut sit se alko pikku hiljaa muuttuu ja sitte tuli tää, se oli piste, et valehdeltiin jo missä oli oltu...Sit sovittiin et kerran kuukaudessa maksimissaan (vaimo käy tanssimassa) ja sit jos sovitaan et viideltä kotiin niin sit tullaan viideltä kotiin. Sit seuraavalla viikolla se lähti ja sovittiin et valomerkin jälkeen suoraan kotiin. Mulla oli työpäivä seuraava päivä (matkatöissä), se tuli joskus kahden aikaa päivällä kotiin. Täydessä kännissä."

(Tuomas)

6.8. Huomaamattomat muutokset

Muutos parisuhteessa saattaa tapahtua huomaamattomasti. Ehkä tätä kuvaa parhaiten uskomus, jonka mukaan pariskunnat kasvavat erilleen. Tällöin ei oikein osata selittää, mitä suhteelle tapahtui. Sitä verhoaa yhtä mystinen kohtalon usko kuin rakastumistakin. Kuin kohtalo ajaisi ihmiset yhteen ja eroon. Kuten olen jo aiemmin tuonut esille, käsitys kohtalosta ei kuitenkaan sovi modernin teorian ihmiskuvaan. Moderni yksilö on omaa elämänsä tietoisesti ohjaava yksilö. Toisaalta kohtaloon uskomisen antaa tässä selityksen sille, mitä elämässä tapahtui. Tilanteissa, joissa on vaikea löytää järjellistä syytä, tapahtumille etsitään irrationaalisia syitä. Pääasia, että tapahtuma saadaan itselle ymmärrettäväksi. (Jallinoja 1997, 121-123) Kohtaloajatus on kuitenkin harhaanjohtava ja itsessään kohtalokas, sillä se nakertaa elämänuskoa ja halua työskennellä ristiriitojen ratkaisemiseksi. (Ijäs 1984, 13) Seuraavaksi tuon esille haastateltavien puheesta joitakin helposti huomaamattomiksi jääviä muutoksia parisuhteessa sekä kohtalopuhetta.

"Oltiin niin vieraannuttu. Ei niinku niitä yhteisiä hetkiä ollu. Käytiin töissä ja hoidettiin lapsia. Ehkä se konkreettinen ajan puute, ehkä ei oltu tarpeeksi rakastuneita sillo aikanaan kun menttiin naimisiin ja sit kasvettiin erilleen."

(Juha)

Juha etsii selitystä sille, miksi suhde alkoi mennä huonosti, monelta taholta. Vieraantuminen on modernin ajan kliseenomainen selitys suhteen päättymiselle. Ajan puute tai perheen jäsenten toiminnan eriytyminen kodin ulkopuolelle on myös eräs nyky-yhteiskunnan perheelle aiheuttama ongelma. (Sipilä 1989, 125)

Miehet näkevät jälkikäteen osasyllisinä puolisoitten väliseen erilleen kasvuun kumppanin ystävät, jotka alkoivat joko houkutella tätä perheen ulkopuolisiin aktiviteetteihin tai veivät muuten niin paljon tämän aikaa, että perhe ja puoliso jäivät ystävän varjoon.

"Jennille rupes tulee kaikki tyttökaveritkin hirveen tärkeiks."

(Juha)

"Sit alko hirvee bailauskausi hänellä. Sen paras kaveri, jolla oli vapaa suhde, ne oli sopinu et kumpikin saa mennä niinku tykkää, vieraissaki. Nii sit Paula sano mulle et eiks olis ihanaa jos meilläki olis semmone (suhde)."

(Tuomas)

Sekä Juha että Tuomas kokivat menettäneensä asemansa vaimon ystäville tai oman asemasta heikenneen ystävien takia vaimon elämässä. Miehet ovat usein naisia riippuvaisempia puolisoistaan henkisesti ja kaipaavat tämän henkistä tukea. Vaimo on usein miehen ensisijainen ellei ainoa uskottu. Mikäli vaimo ei ole käytettävissä tai suuntaa huomionsa muualla, kokee mies ettei hänellä ole ketään. Tämän takia miehet haluavat usein parisuhteen olevan myös vaimolle ensisijainen, suljettu, yksityinen. (Riessman 1990, 42-43)

Pikkuhiljaa tai lähes huomaamattomat muutoksen merkit tulevat esille miesten tarinoissa. Muutokset tarkoittavat yhdessä vietetyn ajan vähenemistä, toisen poissaolosta nauttimista, puolisoitten huomion suuntautumista ystäviin tai perheen ulkopuolelle. Myös odotukset, joita erityisesti miehet kokivat kohtaavansa muuttivat suhdetta tai siinä koettua tyytyväisyyttä (kts. negatiivinen palaute). Lisäksi esille tulivat miehiin kohdistetut roolipaineet.

"Sillon kun esikoinen synti mulle oikein syötettiin sitä kuvaa että sun täytyy olla sellainen moderni koti-isä. Mulla oli jonkin verran harrastuksia ja mun annettiin ymmärtää että mun pitää olla vielä enempi kotona, vielä enempi perheenisä."

(Pekka)

Modernin teorian kannalta on mielenkiintoista tässä kohtaa tuoda esille miten

Pekka jatkaa roolipaineista olla perheenisä, sillä lausahdus voitaisiin lisätä modernin teorian mukaisen yksilön kultaiseen käytöskirjaan.

"Mutta mä huomasin, että se (iltapäivisin lasten kanssa kotona oleminen) ei oo mun henkiselälle hyvinvoinnille hyväksi. Että mä olisin niinku liikaa. Mun piti saada tehdä niitä omia, harrastukset ja nii.."

(Pekka)

Naisten elämässä ja suhteissa tapahtunut huomaamaton muutos oli sitä, että puoliso lähti toiselle paikkakunnalle ja yhteinen aika väheni (Anna) tai puoliso vetäytyi omiin oloihin (Kaija) tai katosi kokonaan omille teilleen hetkittäin (Helena).

Kaikkien haastateltavieni kohdalla hiljainen muutos tarkoitti myös kommunikaation vähenemistä, sekä puhumisen että kuuntelemisen. Puhumisen harvenemista ei tuoda suoraan esille, mutta kerrottaessa ongelmista ja kysyessäni puhuttiinko niistä keskenään vastaus oli useimmiten kieltävä. Puhumattomuus ja ongelmien ratkaisemattomuus on todennäköisesti ollut yksi suuri huomaamaton ongelma ja muutoksen aiheuttaja.

Vain Matti haastateltavista tuo esille suhdetyön juuri huomaamattoman muutoksen torjumiskeinona. Jallinojan (1997, 139) mukaan suhdetyökin voidaan nähdä merkinä siitä, että aviosuhde on muuttumassa puhtaaksi suhteeksi. Suhdetyö, joka tarkoittaa lähinnä tarkoituksellista puhumista ja kommunikointia puolisoitten välillä, saa myös puhtaan suhteen piirteitä siinä mielessä ettei kommunikointi tapahdu vain suhteen hoito tarkoituksessa vaan myös sen monitorointi tarkoituksessa. Tämä tarkoittaa sitä, että suhde on alituisessa tarkkailussa ja se voi päättyä, jos sen arvioinnissa tullaan kielteisiin tuloksiin.

6.9. Parisuhteen merkityksen muuttuminen

Parisuhteen merkitys yksilölle muuttuu suhteen itsensä muuttuessa. Muutos kytketään usein tunteiden kuolemiseen eteenkin naisten puheessa. Kun tunteet kuolevat sen jälkeen ollaan valmiita päästämään suhteesta irti ja sen merkitys katoaa. Toisaalta vaikka aineistoni naisten parisuhde on ollut tuhoisa ja väkivaltainen vuosia, olemassa olevat tunteet ovat tehneet siitä merkityksellisen ja jatkamisen arvoisen. Tämä tukee modernin teorian näkemystä tunteista suhteen kantavana voimana ja kun tunteet loppuvat niin loppuu suhdekin. Tosin näissä tapauksissa suhde on ollut jopa fyysisesti vaaraksi toiselle puolisolle, eikä tästä vaarasta ole kyetty hakeutumaan pois ennen tunteiden aiheuttaman riippuvuuden loppumista. Tunteiden loputtua ei olla enää valmiita kärsimään huonoa kohtelua ja väkivaltaa. Modernin teoria pätee siis riippuvuudesta ja fyysisestä väkivallasta kärsineisiin naispuolisiin haastateltaviini.

Myös miehet tuovat puheessaan esille tunteiden häviämisen, mutta suhteen merkityksen muuttumista selitetään kuitenkin enemmän konkreettisten tapahtumien avulla.

"Hän (vaimo) kerto mulle että on ihastunut yhteen työkaveriinsa...tilanne rauhattu ni sen jälkeen mä huomasin ettei mun avioliitossa oikein seksuaalisuus pelannu. Sit mä ajattelin et mitäs tässä, kyl mäkin osaan. Ehkä se oli semmonen pettymys että miksen sitten minäkin...mä en tiedä tarkkaan mitä siinä tapahtu mut luottamus meni, mä tulin hirveen mustasukkaseks ..tilanne meni siihen että mulla oli lupa tehdä mitä vaan niin mä käytin sitä sitten sumeilematta hyväkseni."

(Pekka)

Aina tunteet eivät kuitenkaan ole suoraviivaisesti yhteydessä suhteen merkityksen häviämiseen ja siitä luopumiseen.

"Ne tunteet ei ollu sit kuitenkaan vielä kuollu?"

"Ei, ei ne oo vieläkään kuollu! Erokin kun tuli ja mä potkin Paulan pihalle, syy ei ollu yhtään siinä ettenkö mä olis enää tykänny siitä. Rakastanu mä en sitä enää, koska rakastamiseen liittyy luottamus. Rakastanu mä en enää, tykkäsin, tykkään vieläki kun hullu puurosta...kun tietää sen et tää on sekä mulle et lapsille paras vaihtoehto."

(Tuomas)

Mieshaastateltavani liittivät suhteen merkityksen muuttumisen usein luottamuksen katoamiseen. Voisi ajatella että myös naisten suhteista oli kadonnut luottamus, luottamus fyysiseen koskemattomuuteen, mutta he eivät kuitenkaan tuoneet tätä suoraan esille haastatteluissa.

Suhteen merkityksen muuttumista voi tarkastella myös sitoutumisen valossa. Sitoutuminen kertoo suhteen merkitsevän paljon, koska siihen ollaan valmiita sitoutumaan. Mielenkiintoista oli se, miten useat haastateltavat vastasivat suhteessa olleen sitoutumista. Kaikki suhteet kuitenkin päättyivät, sitoutumisen on täytynyt jossain kohtaa loppua. Milloin sitoutuminen loppui ja minne se katosi?

"Kyllä johonki pisteeseen saakka. Siihen tuli sitte sellasia säröjä että ajattelin et en mä ole enää sitoutunut."

(Pekka)

6.10. Toinen yritys

Kaikki tapahtumat eivät kuitenkaan vaikuttaneet suhteeseen negatiivisesti. Osa negatiivisistakin tapahtumista pysäytti puoliset ja sai heidät tekemään päätöksen uudesta yrityksestä suhteen parantamiseksi. Toinen yritys saattoi sisältää sopimuksien tekoa (Tuomas) turvakodista kotiin palaamista (Kaija, Helena ja Maija), asumuserosta yhteen palaamista (Helena) tai jopa isojakin ratkaisuja kuten talon oston (Pekka).

"Kuvittelin että kun laitetaan kulissit kuntoon niin sit kaikki paranee, mut ei näin käynyt."

(Pekka)

Kaikki suhteet kuitenkin palasivat juuri siihen pisteeseen, mistä toista yritystä oli lähdetty tekemään. Väkivalta palasi, ulkopuolisia suhteita ilmaantui, alkoholinkäyttö jatkui, poissaolot ja valehtelu palasivat kuvioihin. Muutos ei siis ollut täysin yksisuuntaista vaan se oli heiluriliikettä. Olisiko mahdollista, että toisen yrityksen epäonnistuminen sai kertojat vakavasti miettimään suhdettaan ja lopulta antoi kuin luvan harkita eroa todellisena ja varteenotettavana vaihtoehtona?

7. ...JONKA TULOKSENA TAJUSIN

7.1. ...että elämä ei voi jatkua näin

Suurimman todellisen muutoksen suhteessa on aiheuttanut haastateltavien oman elämän arviointi ja "jonkin tärkeän tajuaminen". Tällaista puhetta esiintyy aineistossa paljon. Tajuamispuheen kautta annetaan kuulijan ymmärtää, että kertoja on vielä suhteessa ollessaan äkillisesti "tajunnut" joitakin elämänsä ja suhteensa kannalta tärkeitä ja oleellisia seikkoja. Näiden "tajuamisten" perusteella hän on vakavasti alkanut miettiä eroa. "Tajuamisilla" myös perustellaan eron järjestyttä. On kuitenkin mahdotonta sanoa, ovatko nämä "tajuamiset" tapahtuneet suhteessa, vai onko kertoja konstruoinut ne itselleen vasta eron jälkeen tehdäkseen ratkaisustaan erota itselleen rationaalisen päätöksen. Mikäli "tajuaminen" on tapahtunut suhteessa, modernin teorian mukainen suhteen ja itsensä jatkuva monitorointi todentuu tässä puheessa.

Helena "tajuaminen" tapahtui hänen puntaroidessa hänen ja kumppaninsa yhteistä elämää. Helena toi esille yrittäneensä kaikkea yhteiselämän parantamiseksi. Väsymys tilanteen parantumattomuuteen painoi. Aiempi yrittäminen antoi luvan luovuttaa, "tajuaminen" toi luvan olla jaksamatta, miettiä muita vaihtoehtoja.

"Mä näin että vaikka mä yritän ja yritän ja me ollaan oltu sosiaalisairaalassa ja hän on ollu monissa katkaisuhoidoissa ja meillä oli terapeutti kotona, on ollu ystäviä, on ollu kaikki mahdollinen ja mulle on ammattiauttaja sanonu että et sä pysty sitä miestä laittaa kuriin. Tilanne ollu vielä pahempi tai ainakin yhtä paha kun mistä lähettiin liikkeelle. Siinä vaiheessa mä pystyin kattoo taaksepäin sitä. Tätä mylläkkää tää oli koko ajan ollu. Että ei tätä voi jatkaa."

(Helena)

Tuomaksen "tajuaminen" liittyy kumppanin persoonaan ja hänen mukaansa sen kehittymättömyyteen. Tämän kautta Tuomas hahmottaa myös tilanteen muuttumattomuuden ja toivottomuuden.

"Mä tajusin et eihän tää ihminen oo kehittyny. Se kirje minkä hän kirjoitti, et niitä oli kaheksan vuotta tullu ja niissä on ihan samat jutut sillo kun nytkin. Ihan samoja juttuja. Ja sitä alko funtsia et tätä oli jatkunu kohta kymmenen vuotta."

(Tuomas)

Carl Rogersin mukaan ihminen ei aina tiedosta, mikä on kohti kasvua, mikä regressiota, mutta kun se selviää hänelle, valitsee hän aina kasvun (Atkinson 1993, 454). Samalla tavalla myös haastateltavat antavat ymmärtää valinneensa kasvunmahdollisuuden tiedostettuaan tilanteen pysähtyneisyyden.

"Tajuamiset" vievät suhdetta isolla harppauksella kohti niiden loppua. Niiden avulla tehdään tilipäätöstä suhteesta. Ikäänkuin annetaan itselle lupa lakata yrittämästä ja luopua suhteesta.

Haastateltavien kohdalla "tajuamisten" kuvaaminen tarkoittaa kuitenkin vain pintatason muutoksia parisuhteessa. Muutokset voidaan jakaa syvätason ja pintatason muutoksiin. Syvätason muutokset ovat "sanattomia", joissa parisuhteen säännöt samoin kuin minää koskevat säännöt rakentuvat uudelleen. Pintatason muutokset taas sisältävät tietoisien käyttäytymismallien ja minäkuvan, uskomusten ja ajatusten muutoksia. Nämä muutokset tapahtuvat kognitiivisen kontrollin kautta. Tällöin ihminen voi yleensä kuvata ja esittää selityksiä muutokselle. (Toskala 1995, 355) Askeleita kohti syvätason muutoksia haastateltavani ovat ottaneet purkamalla parisuhteen sääntöjä ja rakentamalla minää koskevia sääntöjä uudelleen. Nämä taas ovat tapahtuneet myöhemmin suhteesta luopumisen ja sen käsittelyn kautta. Kukaan ei halua toistamiseen samanlaiseen suhteeseen ja toimia siinä toimimallaan tavalla.

7.2. ...olimme liian erilaisia

Puolisoiden joko koettiin muuttuneet toisistaan erilaisiksi tai kumppanien todettiin alunperinkin olleen liian erilaisia, sen tajuaminen tapahtui kuitenkin pääasiassa vasta suhteen kariuduttua. Puhe erilaisuudesta on keskeinen elementti, jonka kautta haastateltavat etsivät ymmärrystä suhteen kariutumiseksi sekä vahvistusta omalle eropäätökselleen.

Pekka kertoo jälkikäteen hänen ja puolison olleen jo alunperinkin liian erilaisia. Sitä ei vain aluksi huomattu, koska hän ajattelee etteivät he tunteneet vielä silloin tarpeeksi hyvin huomatakseen tätä perustavanlaista erilaisuutta. Sen lisäksi hän ajattelee myös ajan ja kummankin persoonallisen kehityksen vieneen heitä erisuuntiin.

"Me oltiin sitten loppuen lopuksi niin erilaisia, ei tunnettu toisiamme. Ja ihminen muuttuu eri tahtiin ja ne muutokset yleensä täytyy hyväksyä toisessa. Me

muututtiin eri tahtiin...Koska hän on niin erilainen tietyllä sektorilla (seksuaalisuus) että se ei voi toimia, vaikka yrittäis mitä. Eli hän olis joutunu tekemään itselleen henkistä väkivaltaa, jotta se (suhde) olis parantunut."

(Pekka)

Tuomas tuo esille elämänarvojen samanlaisuuden tärkeyttä onnistuneen suhteen pohjalla.

"Me oltiin niin väärät ihmiset keskenään, jo alunperinki...Meidän suurin virhe oli, jos ajatellaan, no kaks ihanaa lasta saatiin aikaan, niin meidän elämän arvot on kuitenkin niin erilaiset."

(Tuomas)

Juha on ainoa, joka ajattelee itsessä olevan jotakin muuttamisen arvoista. Hän ei keskity huomiotaan puolison sopimiseen juuri hänelle vaan miettii omia arvojaan, joita nyt haluaa muuttaa.

"Ehkä sitä nyt osaa ajatella (seuraavasta suhteesta) et sovitaanko me yhteen ku sillo ajatteli niinko vääriä asioita, ulkoisia, että nyt osaa ajatella niitä sisäisiä."

(Juha)

Tutkimukset (Määttä 1995, Utne ym. 1984) ovat osoittaneet homogamian olevan keskeinen kumppanin valinnan kriteeri ja korreloivan positiivisesti suhteessa koettua onnellisuutta. Samanlaisuus ja pysyvyys muodostuvat kuitenkin vaikeaksi yhtälöksi parisuhteen kohdalla, sillä ihmiset muuttuvat ajan kuluessa. Mitä nuorempi ihminen, sitä todennäköisemmin hänen arvonsa, uskomuksensa ja tavoitteensa muuttuvat vuosien myötä. (Määttä 1997, 30)

Jallinoja (1997, 185) tuo esille omassa tutkimuksessaan, että avioliitto solmitaan "sen oikean kanssa" ja "se oikea" tarkoittaa "samanlaista kuin minä". Tällöin kun arvomaailma osoittautuu samaksi sitoutumisen päätöstä ei enää lykätä. Ihmisillä on Jallinojan mukaan käsitys, että samankaltaisuus luo hyvän pohjan suhteelle. Niinpä toimivassa aviosuhteessa elävät tuovat esille puolisoitten samanlaisuutta puheessaan. Jos tämän puheen rinnastaa aineistooni, jossa haastateltavat tuovat esille kumppanin erilaisuutta, voisi päätellä, että huomatessaan kumppanin olevan "erilainen kuin minä", on se yhtä hyvä syy purkaa liitto kuin alunperin perustelut kumppanin samanlaisuudesta ovat olleet peruste suhteen solmimiseen. Mikäli samanlaisuuden uskotaan luovan hyvän pohjan toimivalle suhteelle ja se on

peruste sitoutumiseen, romuttaa erilaisuuden kokeminen uskon tähän ja on yhtä pätevä syy eroamiseen.

Mielenkiintoista on se, että haastateltavien viitatessa puolison negatiivisiin, itsestä eroaviin puoliin, vedotaan usein myös puolison sukulaisiin.

Maija tulkitsee puolisonsa väkivaltaisuuden tulevan lapsuuden perheestä opitusta mallista.

" Ja hänellä se (väkivaltaisuus) on kotoa opittu malli, hänen isänsä oli ihan samanlainen."

(Maija)

Tuomas ajattelee puolionsa turhamaisuuden olevan tulevan tämän kasvatuksesta. Näin hän puheessaan osoittaa puolison arvomaailman olevan huonompi kuin hänen omansa.

"Koko ajan Paulalla oli tarve tämmöseen ulkokultaisuuteen, kaikki piti näyttää ulospäin paremmalta kun onkaan...Mut sen näkee hänen kasvatuksesta, se on ollu semmonen. Mulla taas on tää tärkein (näyttää sydäntä), mitä täällä on."

(Tuomas)

Matti tulkitsee vaimon käyttäytymismallien ja estyneisyyden suvulle ominaisista periytyvistä piirteistä lähtöisin. Tällöin ei osoiteta vain vaimon käytöstä ei toivottavaksi vaan hänen periytynyt persoonallisuutensa.

"Siinä on aika pitkälle semmonen, että se on suvulle ominaista (hallitseminen ja tunteiden osoittamisen vaikeus)."

(Matti)

7.3. ...tämän suhteen väsyttäneen minut täysin

Eräs yleisemmistä syistä parisuhteen epäonnistumiselle on kyllästyminen. Se, että parisuhteesta on kadonnut uutuuden viehätys ja yllätyksellisyys. Siitä on tullut rutiininomaista. Yhteisten aktiviteettien määrän voidaan katsoa pitävän yllä yhteistä mielenkiintoa ja tuovan suhteeseen jotakin uutta ja yhdistävää. Suhteeseensa tyytymättömät pariskunnat taas kokevat lasten olevan ainoa yhdessäolon syy. (Määttä 1997, 30-31)

Kukaan haastateltavistani ei miettinyt suhdettaan kyllästymisen kannalta. Naisten puheessa suhteen pohtiminen tuli esille ennemminkin väsymyspuheena. Väsymyksenä tilanteeseen, jännitykseen ja väkivallan pelkoon. Kyllästyminen kohdistuu silloin suhteessa olevaan jatkuvaan jännitteeseen. Tällöin väsymyksen voi rinnastaa kyllästymiseen. Epävarmuuteen, jännittämiseen ja arvaamattomuuteen kyllästymisenä, jonka tuloksena täytyy alkaa miettimään elämän tarjoamia vaihtoehtoja. Miesten kohdalla asioiden punnitseminen lähtee väsymyksestä tilanteeseen kotona ja raskainta siinä oli eroon liittyvä päätöksenteko: "Se arpominen otti tosiaan voimille" (Pekka). Elämä voisi olla muutakin kuin sitä mitä on.

"Elämä tuntu olevan muualla mukavaa ja elämässä vois olla muutakin kun tätä."

(Pekka)

Kun elämä alkaa tuntua eletyiltä siinä suhteessa, on mahdollisuutena ratkaista tilanne etsimällä uusi kumppani tarkoituksena uudistaa omaa elämää. Tässä toteutuu myös modernin teorian esittämä nykyihmisen vitsaus ajatuksesta "jos sittenkin löytyisi parempi". Tämä ajatus esiintyy haastatteluaineistossani kuitenkin vain yhdessä haastattelussa.

"Ja mä rupesin miettimään, että ei jumalauta, etten mä loppu elämäni aio, halua tommosen ihmisen kanssa viettää. Ei hän vastaa mun odotuksia naisesta, vaimosta ja että jossain on vielä mulle parempi, sopivampi ihminen olemassa."

(Pekka)

Hämäläinen (1987, 17) kommentoi asiaa seuraavasti. "Haaveillessaan jonkun toisen olevan sopivampi unohtaa helposti, että parisuhteen toinen osapuoli olen aina minä, oli se toinen kuka tahansa. Jos minulla menee huonosti tässä suhteessa, mikä sen takaa, ettei menisi siinä toisessakin. Itseen kun ei pääse pakoon. Oma pahuus ja keskeneräisyys kun tупpaavat näkyä suhteessa kuin toisessakin."

Väsyminen ja turhautuminen kotona vallitsevaan pysähtyneeseen ja painostavaan ilmapiiriin tulee esille Matti puheessa. Ero heitetään ilmaan yhtenä vaihtoehtona, mutta siitä ei kuitenkaan vakavasti puhuta.

"Siinä oli semmosia kriisejä, että sanottiin, et okei pannaan jako kahtia. Se lähti siitä että olin lautamiehenä, että kun oot siellä virastossa niin ota sieltä se paperi niin saadaan ero alulle."

"Mikä sen puheen aiheutti?"

"En oikeen muista.. Mulla oli aika pitkälle kuitenkin turhautuminen. Ettei koko hommalla ollu mitään kantimia enää. Mulla oli eväät loppu."

(Matti)

Lapset yhdessä olon ainoana syynä tulee myös esille aineistossa.

"Mä ajattelin et se (ero) tulee viimeistään kun lapset muuttaa kotoa. Et sit meillä ei oo mitään yhteistä yhdessä elämiseen. Ne ehkä sillee pitiki yhdessä."

(Juha)

Yhteenvetona tottumisesta parisuhdetta muuttavana tekijänä voisi sanoa, että parisuhde alkaa muuttumaan kun mikään siinä ei enää muutukaan. Mikäli yhtenä parisuhteen kantavana voima on uutuuden viehätys ja yllätyksellisyys kuten teoria antaa ymmärtää, muuttumattomuus muuttaa suhdetta negatiivisesti. Liika muutos ja muuttumattomuus molemmat ovat pahasta parisuhteelle. Mikä olisi sopivaa muutosta? Ehkä muutoksen määrä ei ole parisuhteessa oleellista vaan se, että uusia perustuksia luodaan yhdessä (Kiiänmaa, 1998b).

Modernin teorian mukainen ajatus, että ihmiset katkaisevat suhteensa nopeasti niiden lakattua tuottamasta heille mielihyvää tai kun suhde rutinoituu, ei toteennu haastatteluaineistossani sellaisenaan. Haastatteluaineistoni naiset kestivät väkivaltaisia suhteita vuosia ja olisi rohkeata tulkita sitä niin että tämä kohtelu tuotti heille mielihyvää. Haastateltavieni suhteet eivät päättyneet siihen että ne lakkasivat sisältämästä jännitystä ja yllätyksellisyyttä. Ne eivät myöskään päättyneet silloin kun suhde lakkasi tuottamasta välitöntä mielihyvää.

8. ...ETTÄ EROKO AINOA VAIHTOEHTO

Aineistossani kakki suhteet olivat joutuneet käymään läpi erilaisia kriisivaiheita ja -tekijöitä. Yksikään näistä suhteista ei loppunut ensimmäiseen kriisiin vaan suhteessa oli jo aiemmin kohdattu vaikeuksia. Näiden vaikeuksien voittamiseksi oli yritetty erilaisia toimintatapoja ja ratkaisukeinoja. Menneistä vaikeuksista oli selvittykin tai ainakin nämä vaikeudet oli onnistuttu lakaisemaan maton alle,

tästä todisteena suhteen jatkuminen vaikeuksista huolimatta tai niiden jälkeenkin. Jossain matkan varrella suhde ajautui kuitenkin niin suureen kriisiin, että vanhat ratkaisukeinot eivät enää riittäneet takaamaan sen jatkuvuutta. Mikä oli muuttunut? Olivatko vaikeudet niin paljon suurempia? Olivatko vaikeudet niin erilaisia kuin ennen ettei niihin löydetty ratkaisua? Vai tuliko mitta yksinkertaisesti täyteen samojen vaikeuksien kanssa painiessa kerrasta toiseen?

Eroprosessia käsitellessäni tarkoitukseni ei ole keskittyä viralliseen eroprosessiin huoltajussopimuksineen ja osituksineen vaan eroon henkilökohtaisena tunneprosessina. Haluan tuoda esille eroprosessin pituuden, milloin haastateltavani miettivät ensi kerran eroa, millaisessa tilanteessa se tapahtui. Mitä vaihtoehtoja he miettivät. Oliko erossa suunnitelmallisuutta. Mikä sai tekemään päätöksen. Käsittelen myös haastateltavieni kokemusta omista vaikuttamismahdollisuuksista tilanteeseen ja päätökseen. Lopuksi kuvaan vielä konkreettista ero tapahtumaa, yhteisestä kodista pois muuttoa.

8.1. Aiemmat selviytymiskeinot

Seuraavaksi tarkastelen aikaisempia selviytymiskeinoja ja ongelmanratkaisuyrityksiä. Tämän jälkeen yritän löytää tarinoista suhteen taitekohtaa, jossa vanhat ratkaisuyritykset eivät enää toimi ja ero tulee yhtenä vaihtoehtona ilmaan.

"Miten näistä (vaikeuksista) oli aikaisemmin selvitty, mikä nyt oli muuttunut?"

"Siin oli ehkä kaks puolta. Ne suhteet mitkä mulla oli, oli ihan puhtaasti seksiä. Sitte mä tavallaan löysin sellasia suhteita, jotka kävi myös henkisestä suhteesta, koska sitä henkisyttä ei enää ollu kotona. Ja sitte toisaalta mä hoksasin että mun käyttäytymismalli on tässä suhteessa, tulee aina olemaan, aivan varmasti samanlainen ja mä tunsin ettei se ole mulle hyväksi. Mä halusin muuttaa sitä, mutta tämän ihmisen (vaimon) kanssa eläen se ei ole mahdollista."

(Pekka)

Modernin teorian yksilö saa tässä äänen. Jälleen Pekka (kts. huomaamattomat muutokset) tuo esille melko itsekään ajatuksen, ettei suhde ole hyväksi hänelle. Toimimaton suhde suorastaan pakottaa hänet liiton ulkopuolisiin suhteisiin, koska se ei tarjoa hänelle sitä, mitä hän suhteelta tarvitsee. Tässä

tapauksessa vaimon aktiivisempaa seksuaalista käyttäytymistä ja henkisyttä suhteessa. Puheessaan hän ei kuitenkaan itse ota vastuuta suhteen toimimattomuudesta tai omasta mahdollisuudestaan joustaa vaan tuo esille vain sen ettei se palvele hänen tarpeitaan. Mielenkiintoista on myös puhe halusta muuttua, mutta kokemus että kumppani estää tämän muutoksen. Pekka ei ole valmis muuttamaan omaa käytöstään, jotta vaimon olisi helpompi olla suhteessa, mutta silti hän puhuu muutoksen halusta. Halu muuttua ei vain päde tässä parisuhteessa vaan jossain toisessa suhteessa kyllä. Tällöinkin vastuu muutoksen epäonnistumisesta tai mahdottomuudesta vieritetään kumppanin niskoille.

Melko erilaisen kuvan selviytymiskeinoista antaa Juha, joka kertoo kaikin keinoin yrittäneensä tehdä vaimoaan onnelliseksi. Ensimmäisellä kerralla kun ero tuli yhdeksi vaihtoehdoksi Juha sai puhuttua niin, että vaimo suostui vielä jatkamaan suhdetta, toisella kerralla Juha yritti hakea ulkopuolista apua perheneuvolasta. Tämän epäonnistuttua hän yritti toteuttaa kaikkia vaimonsa toiveita.

"Ja sit mä sain puhuttua niinko et jatkettiin. Sit toisen kerran mä soitin tonne perheneuvolaan. Mää olisin halunu lähteä keskustelemaan, mut siellä oli kesälomat päällä ja sit talvella ei ollu enää semmosta mahdollisuutta. Se (vaimo) oli niin kyllästynyt siihen mejän yhteiselämään et sillä pakkomielle päästä pois tästä. Se pelkäs että hänet puhutaan ympäri siellä...Mä sit rupesin semmoseen et mä tein kakki, mitä pyydettiin. Yritin välttää kaikin keinoin riitatilanteita, ettei niitä tulis. Sit se meni jälestä päin ajatellen niin hurjaks, et mä melkein juoksin niiko jossain talutusnuorassa. Mää vaan tein niinko kaikkee hirveesti ja hankin perheelle kaikkee mitä pyydettiin."

(Juha)

Naiset tuovat esille tarinoissaan ratkaisukeinojen sijaista ehkä enemmän selviytymiskeinojaan. Ratkaisukeinoina on saatettu käyttää kontakteja viranomaisiin, turvakoteihin, perheneuvolaan tms. mutta nämä kontaktit ja avun hankinta on tyrehtynyt yhden kerran jälkeen. Ratkaisukeinojen suhteen muut, Helenaa lukuunottamatta vaikuttavat voimattomilta ja kykenemättömiltä. Selviytymisessä ovat auttaneet joustaminen, kärsivällisyys ja sisu. Yhtenä mielenkiintoisena elementtinä selviytymisessä on kuitenkin puolison puolustelu ja jälkien peittely. Ehkä tämä on omien kasvojen säilyttämisen takia. Eihän ole mukavaa myöntää itselle tai ulkopuolisille "että mieheni onkin sitten tuollainen, väkivaltainen ja sairaalloisen mustasukkanen." (Maija) Lisäksi selviytymiseen

kietoutuu hoivaaminen ja huoli puolison hyvinvoinnista. Tarinat ovat uhrautumisella sävyttyneitä vaikka uhrautumista ei sanota ääneen.

"Aina olin huolissani siitä miten mieheni pärjää. Sitä minä olenkin ajatellut, että kyllä minä liian sinnikäs olen ollut, moni olisi antanut periksi helpomminkin. Mutta sitten hän oli, se kai kuuluu kuvaa, hän oli aina niin katuvaanainen. Hän aina pyyteli anteeksi, itekseen hän monta kertaa sanoi että hänen pitäisi varmaan mennä hoitoon. Mä en sitä sillai osanu sanoa. Kerranhan me käytiin perheneuvolassa ja mun mieheni sanoi ettei sitten toista kertaa tule ja hänestä tuntui että hänet tuomittiin heti vaikka mun mielestä meitä kohdeltiin ihan samalla tavalla...Minä olen saanut sellaisen kasvatuksen kuin varmaan suurin osa ikäisistäni, että kovin helpolla ei periksi anneta ja voi myöntää epäonnistuvansa. Lisäksi minun suvussani kukaan ei ole eronut. Ja sitten ei nämä ole sellaisia asioita joista voi tai haluaisi puhua. Mieheni sanoi sen kerran jälkeen kun olin mennyt Mobileen, että nyt olen häpäissyt hänet ja meidän perheen kun olen puhunut perheen asioista ulkopuolisille. Ei niistä voinut kellekään puhua. Minä vaan joustin ja sovittelin ja peittelin mieheni jälkiä, mitä hän luokkasi muita ja riehui muidenkin edessä...Minä puolustin miestäni."

(Maija)

Jallinojan (1997, 179-180) mukaan uhrautuminen on mahdollista individualisoida niin ettei se tunnu uhrautumiselta. Tällöin uhrautuminen selitetään itselle valintana, jonka kertoja on tehnyt.

Selviytymiskeinona voi tulkita myös naisten (Helena, Maija ja Kaija) kotoa lähdöt ennen todellista eroa. Tilanne kotona on tullut niin vaikeaksi, että naiset ovat joutuneet pakenemaan turvakotiin, Mobileen tai ystävien luokse. Ratkaisuyrityksenä näitä tekoja voidaan pitää sillä perusteella, että he ovat kuitenkin vielä palaneet takaisin miehensä luo ja yhteiseen kotiin.

"Menin naapuriin yöksi. Seuraavana päivänä lähdin etsii turvakotii...Mutta ajattelin, että jos se siitä vielä paranee niin tulen takaisin yhteiseen pesään."

(Kaija)

Helena kertoo myös lukuisista muista ratkaisuyrityksistä kuten lapsen hankkiminen, paikkakuntien vaihdot, eri työpaikkojen hankkimiset, jatkuva itsensä kouluttaminen, a-klinikalla käynnit, sosiaalisairaalan hoitojaksot ja perhetyö kotona. Mikään näistä ei kuitenkaan tuonut ratkaisua suhteen ja elämän paranemiseksi.

8.2. Mikä piti vielä suhteessa vaikeuksista huolimatta

Vaikeuksista huolimatta jokin kuitenkin piti haastateltaviani suhteessaan ennen lopullista päätöstä erota. Miesten puhe liittyy tässä kohtaa lapsiin ja huoleen heistä. Naisten puhe taas liittyy tunteisiin ja jälleen huoleen puolisoista.

Tuomaksen puheessa tulee esille epävarmuus käytännön asioista selviytymisestä. Vaikka Tuomas oli jo pitkään ollut perheessä se, joka vietti lasten kanssa eniten aikaa, arjen askareista selviäminen kuitenkin arvelutti häntä.

"Lapset! Epävarmuus siitä, että pärjääkö mä lasten kanssa. Mulla ei ollu päivänkään epäselvyyttä ettenkö mä jäisi lasten kanssa."

(Tuomas)

Matti taas ei halunut vanhempien erokriisin sekoittavan lapselle tärkeää elämänvaihetta, ylioppilaskirjoituksia.

"Se oli lähinnä lasten takia, toinen oli kirjoittamassa ja asu vielä kotona. Et silloin ajattelin et se ei sotkis sitä."

(Matti)

Naisten puhetta sävyttävät tunteet puolisoa kohtaan ja taka-alalla elävä toivonkipinä siitä, että asiat vielä korjaantuisivat.

"Mikä vielä sitten piti sut siinä suhteessa?"

"Se, että oli vielä tunteita."

(Maija)

Helenan toivoa ja uskoa suhteen paranemiseen piti yllä se, että puoliso alkoi huomioimaan häntä, parantamaan käytöstään ja vakuuttelemaan elämän muuttumisesta kun huomasi Helenan voimien loppuvan.

"Mikä sai sut vielä pysymään siinä suhteessa?"

"Mä tykkäsin vielä Heikistä ja ajattelin et jospa se tästä... se et se aina rupes sit korjaamaan (käytöstään) ku näki etten mä enää jaksanu."

(Helena)

Kaija palasi turvakodista takaisin yhteiseen kotiin, vaikka hänellä oli jo itsellään epäilyksiä paluun järkevyydestä. Syynä miehen luokse kotiin palaamiseen hän sanoo huolen miehensä selviämisestä. Lisäksi Kaija tulkitsi miehen tekevän käden ojennuksen suhteen parantamiseksi tekemällä tilaa hänelle huoneensa lattialle.

"Kaduin että tulin takaisin. Monet sano, että kun tiedät millaista se on, älä enää. Mutta kun se mies oli niin avuton ja hätäinen, teki jopa tilaa siihen hänen huoneeseen, että mäkin olisin mahtunu siihe."

(Kaija)

8.3. Ero vaihtoehdoksi

Avioero on nykyaikaisen avioliiton tuotos. Kun avioliiton perustana ovat rakkaus ja parisuhde, avioero perustuu rakkauden ja parisuhteen päättämiseen. Rakkauden muuttuminen ja päättäminen saattavat olla vaikeita ja pitkäaikaisiakin prosesseja. Mitä keskeisemmällä sijalla rakkaussuhde ja siihen liittynyt elämä on ollut, sitä vaikeampaa on suhteen lopettaminen. (Makkonen 1991b, 30)

Mitään aihetta ei ole uskoa, että eroratkaisuja tehtäisiin kevytmielisesti. Todennäköistä on, että sitoutumisesta kumppaniin ja perheeseen pidetään kiinni siihen saakka kun asioiden ja ongelmien monimutkaisuus ei enää tarjoa muuta vaihtoehtoa. (Nummenmaa 1995, 360) Milloin ja millaisissa tilanteissa ero tuli sitten ensikertaa mieleen yhtenä ratkaisuvaihtoehtona? Millaisia vaihtoehtoja eron kynnyksellä mietittiin? Liittyikö eroon suunnitelmallisuutta?

8.3.1 Ensikerran ajatus erosta

Haastateltavieni kohdalla eron ei voi sanoa olleen impulsiivinen ratkaisu vaan he kertovat erosta tarkoin harkittuna, pitkän ajan kuluessa kypsyneenä ratkaisuna. Tällä halutaan ehkä vakuuttaa kuulija siitä, että kertoja yritti kaikkensa ja viimeiseen asti pitääkseen liittonsa koossa. Tällöin erosta tulee hyväksyttävämpi sekä kertojalle itselleen että kuulijalle. Kerronta sisältää myös moraalisen aspektin, joka maalaa kuvan "kunnollisesta", perhesuuntautuneesta ja sitkeästi parhaansa tehneestä kertojasta. Useimmille haastateltavilleni ero tuli ensi kertaa mieleen noin kolme- neljä vuotta ennen kuin lopullinen eron

johtanut päätös syntyi. Päätös kypsyi lopulta edellä mainitun väsymispuheen ja "tajuamisten" kautta.

Ero tulee ensi kerran esille aineistossani erilaisten tilanteiden ja olosuhteiden yhteydessä. Usein siihen tarvitaan jokin kolmas osapuoli joka saa ajatuksen esille. Tämä kolmas osapuoli voi olla puolison liiton ulkopuolinen suhde, jolloin eron uhka tulee esille pelkona. Kolmas osapuoli voi tulla myös kertojan elämään tarjoten ulospääsyä hankalaksi käyneestä parisuhteesta ja tuoden eroajatuksen mukanaan. Kolmas osapuoli voi olla myöskin ystävä, jonka kanssa kertoja käy läpi tuntemuksiaan, pohtii tilannettaan ja saa kenties tukea ajatukselle erota. Kiianmaan (1998a) mukaan eropäätös syntyy harvoin yksin ollessa. Ihminen tarvitsee sen tehdäkseen tukea ja hyväksyntää joltakin taholta.

Pekka kertoo joutuneensa ensi kertaa ajattelemaan eroa hänen vaimonsa ollessa suhteessa toiseen mieheen. Tällöin ajatus erosta herätti pelkoa ja "miten mulle sitten käy" -ajatuksia. Itse hän alkoi miettiä eroa ratkaisuna noin kolme vuotta ennen varsinaista eroaan. Hän oli silloin suhteessa toiseen naiseen ja tämä seurustelu suhde sai hänet huomaamaan ettei aviosuhde ole sitä, mitä hän elämältään haluaa.

Myös Matti kertoo eron "roikkuneen ilmassa" pitkän aikaa, noin kolme-neljä vuotta ennen. Matti punnitsi suhdettaan puhumalla siitä hyvälle työkaverilleen sekä siskolleen. Molemmat näistä antoivat ajan kuluessa hänen ymmärtää, että hän on puhunut ja miettinyt asiaa kyllin pitkään ja sille voisi jo tehdä jotakin. Näin Matti pystyi ystävien kautta peilaamaan tunteitaan ja valmistamaan itseään eroon sekä saamaan tukea ja hyväksyntää ajatuksilleen. Vetoamalla muiden ihmisten tukeen Matti antaa kuulijalle kuvan, että hän yritti jatkaa suhdetaan viimeiseen asti, jopa pidempään kuin oli järkevää ja siksi muutkin ihmiset kehottivat häntä jo luovuttamaan. Näin ollen eropäätös on hyväksyttävä ja kertoja edelleen "kunnollinen ja tunnollinen".

8.3.2 Eron väistämättömyys

Matin kerronta tuo esille myös toisen mielenkiintoisen kerronnan kautta välittyneen viestin. Koska Matti vakuuttaa kuulijan omista ponnistuksistaan ja kärsivällisyydestään liiton pelastamiseksi välittää hän tätä kautta myös viestin eron väistämättömyydestä, siitä ettei hänellä ollut mahdollisuutta vaikuttaa asioihin sen enempää. Jallinojan (1997, 131-132) mukaan tämä väistämättömyys ja siihen liittyvä arvaamattomuus tekee avioerosta aikamme

kauhukertomuksen. Siitä puhutaan väistämättömyytenä tai pakkona, elämän karuna tosiasiana, joka ei ole henkilöiden itsensä hallinnassa eikä kukaan voi ajatella olevansa turvassa siltä. Ero järkeillään usein ainoaksi valittavissa olevaksi vaihtoehdoksi, joka ei kuitenkaan ole toivottu tai tavoiteltu vaihtoehto. Ero ei ole vaihtoehto ollenkaan, se on olosuhteiden aiheuttama pakkoratkaisu.

"Nyt kun mä katoisin niin tätä mylläkkää tää oli koko ajan ollu . Ei tätä voi jatkaa. on ihan idioottimaista. Että oli pakko tehdä näin."

(Helena)

Kun erosta tulee pakko, ei sille nähdä mitään vaihtoehtoja. Kysyessäni haastateltaviltani, mitä vaihtoehtoja he miettivät eron rinnalla, kukaan ei nähnyt muita vaihtoehtoja. Maija sanoo lyhyesti ettei ollut mitään vaihtoehtoja, joita olisi voinut miettiä. Pekka kertoo tienneensä ettei suhteesta tule enää mitään, joten suhteen jatkaminen ei ollut valittavana oleva vaihtoehto. Kertojat eivät eritelleet vaihtoehtoja tai selittäneet, miksi heidän mielestään ei ollut muita vaihtoehtoja. Se piti osata lukea kerronnasta, tapahtumista. Periaatteessa vaihtoehtoja oli siis vain kaksi: jatkaa suhdetta tai lopettaa se. Koska useimmissa tapauksissa suhdetta oli jatkettu jo kauan vaikeuksista huolimatta ja sitä oli yritetty eri tavoin parantaa siinä onnistumatta, oli jäljellä vain vaihtoehto erota.

8.3.3 Valmistautumista

Kun ero alkoi uhkaavasti vaikuttamaan ainoalta ja todennäköiseltä vaihtoehdolta, kertovat haastateltavani alkaneensa valmistella itseään sitä varten. Eron liittyvistä asioista alettiin ottamaan selvää sekä viranomaistaholta että ystäväpiiristä. Anna kertoo saaneensa eniten voimaa avioeroprosessiinsa tiedosta, jota hän sai viranomaisilta. Hän alkoi ottamaan selvää oikeuksistaan, avioeron juridisesta puolesta sekä hätävarjelun liioittelusta pelätessään miehensä väkivaltaisuutta. Pekka taas kertoo ottaneensa yhteyttä vanhaan tuttavaan joka erosi ja "luotailleensa" tämän henkistä tilaa tällä hetkellä. Näin Pekka haki uskoa siihen, että avioerosta voi selvitä ja sen jälkeinen elämä voi olla ihan hyvää.

"Kun mun hyvä ystävä erosi muutamia vuosia sitten niin hänen esimerkki rohkaisi mua ja joku muukin tuttava erosi ja mä juttelin siitä, että miltä heistä nyt tuntuu ja vähän luotailin sitä, että mikä on se henkinen tila eron jälkeen, onko musta siihen ja onko elämää vielä avioeron jälkeen. Pitkään puntaroin sitä ja soitin kerran yhdelle ystäväälle ja kysyin, että mitä sille nyt kuuluu kun se on ollu

seitsemän vuotta eronneena ja ihan hyvin sillä meni. Että tavallaan etukäteen pitkään työstin sitä."

(Pekka)

Avioeron työstäminen on siis alkanut haastateltavillani paljon ennen varsinaista eroa. Ehkä siksi he ovat erotilanteessa vahvemmillä kuin puolisonsa, jotka tulevat jätetyksi ja alkavat työstämään eroa vasta silloin. Haastateltavat toivat esille tiedon rauhoittavan merkityksen. Kun tietää mitä on odotettavissa, on saanut aikaa valmistautua siihen, ei tulevaisuus tunnu niin pelottavalle ja tyhjälle.

8.4. Päätös

Lopullisesta päätöksestä erota haastateltavat kertovat tajuamis- ja väsymyspuheen siivittämänä. Usein kerrontaan päätöksen syntymisestä liittyy kuitenkin myös jokin tapahtuma, jota voitaisiin kutsua taitekohdaksi. Tapahtuma, joka laukaisi pinnan alla kyteneen ajatuksen erosta ja johti lopullisen eroprosessin. Toisille tapahtuma saattoi olla erimielisyyden aikana tokaistu ehdotus eroamisesta, joka kuin vahingossa johtikin todellisiin toimenpiteisiin. Näissä tapauksissa eroprosessia aletaan kyllä viemään eteenpäin, mutta se tapahtuu hitaasti. Ero aloitetaan eropaperien täytöllä. Pariskunta asuu usein vielä pitkänkin aikaa yhdessä ja erosta kerrotaan ilman dramatiikkaa. Fyysinen ero, yhteisestä kodista pois muutto, tapahtuu sopivan tilaisuuden tullen asunnon löydyttyä. Joillekin päätös oli uhkaavan tilanteen aikaansaama. Tällöin kertomukset saavat dramaattisia piirteitä väkivaltaisista välikohtauksista, joiden jälkeen tapahtuu välitön fyysinen ero. Vasta tämän jälkeen haetaan eropaperit.

Matti kertoo, miten hänen varsinainen avioeroprosessinsa lähti liikkeelle riidan yhteydestä. Kertomuksesta saa käsityksen, että vaimo puolihuolimattomasti riidan yhteydessä esitti eropapereiden hankkimista, jonka Matti kuitenkin toteutti.

"Kun sä aloit miettii sitä (eroa) niin toitko sä sen tavallaan julki, sun vaimonkin tietoon?"

"Siinä aika loppuvaiheessa, en pitkältä ajalta. Siinä oli semmoisia kriisejä että sanottiin, että okei, pannaan jako kahtia. Se lähti niin, että oli lautamiehenä, että kun oot siellä virastossa niin ota sieltä se paperi niin saadaan ero alulle.. Siinä mä sitten toin ne paperit ja me täytettiin ne ja lähetettiin, mutta sitte ne

soitti perään, että niistä oli jäänyt joku osote tai sellanen. Ja mä ajattelin että mun ex-vaimo oli tehnyt sen tahallaan, että tää on joku sellanen koe tai testi mulle, että meenkö niin pitkälle, miten mä reagoisin, mutta mä jätin sen paperin.. Se oli syksyllä kun mä laitoin paperit sisään ja helmikuusta mä muutin asumaan mun tyttären huoneeseen."

(Matti)

Pekka kertoo avioeronsa lähteneen liikkeelle samantapaisesti vaimon huolimattomasta sanomisesta. Hän itse oli kuitenkin itse jo pitkään miettinyt, miten saisi ilmaista halunsa erota, mutta ei vielä ollut löytänyt sen ilmaisemiseksi oikeaa tapaa tai hetkeä. Vaimon tokaisu ikään kuin pelasti hänet täältä vaivalta. Ehkä myös se, että puoliso on se, joka tuo asian esille, lieventää toisen osapuolen syyllisyyden tunnetta ja antaa oikeutuksen hakea eroa. Ilmeisesti Pekan vaimo ei kuitenkaan ollut tosissaan ehdottaessaan eroa eikä voinut kuvitella puolisonsa todella laittavan sitä alulle tämän lausahduksen tuloksena.

"Sitte siinä meni viikko kun mietin koko ajan, että sanonko, sanonko nyt.. Hän otti sen puheeks ja sanoin et olipa hyvä, että otit puheeksi ettei mun tarvinnut sitä sanoa. Ja hän kysyi, ootko tosissas ja sanoin, et oon, mulla on vuokra-asunto varattuna. No sit hän tietysti soitti, et ei hän ollut tosissaan ja mä et ai jaa, no mä kuitenkin oon."

(Pekka)

Helena nimeää suhteensa taitekohdaksi tapahtuman, jonka jälkeen hän ei enää uskaltanut palata yhteiseen kotiin ja päätti, että tämän jälkeen miehen on selvittävä omillaan, hän ei enää tätä pysty auttamaan.

"Se tilanne laukes sillai sitte, että me oltiin lähdössä käymään jossain. Lapset oli rattaissa ja Heikki tuli meitä vastaan mäessä ja se alko repii lapsia mun käsistä, että lapsia et vie mihinkään, hän vie ne pois, takasin sisälle. Siinä vaiheessa sillä oli jo puukko aina povitaskussa. Sisko kävi soittamaan poliisit ja lähin sitte kuitenkin siihen kodin lähelle. Heikki tuli ulos ja sano et tuu sisälle siitä. Mä tiesin et poliisit oli tulossa ja pelasin ajan kanssa et viedään nää rattaat varastoon ja jotenkin sain kassin köytettyä kiinni siihen, että ompas tää nyt hankala ja en saa sitä irti. Sitten se puukolla löi nyörit poikki, et nyt saat irti ja rupes repii mua hiuksista ja paitaki repes. Että sisälle siitä nyt. kiros hirveesti. Siinä samassa oli poliisit ja näki että sillä on puukko kourassa ja veivät sen samantien mukaansa." (Helena)

Helenan kerrontatapa muistuttaa Riessmanin (1990, 75,80-95) määrittelemää tarinan kerrontaa, jossa kertomus koostuu episodeista. Tämän kerrontatavan avulla tapahtumat eletään uudelleen kuulijan kanssa. Tapahtumat sisältävät voimakkaan tunnelatauksen, selvän sanoman ja moraalisen viestin, joka käsittelee valtaa ja alistamista.

8.4.1 Suunnitelmallisuus

Eroon ja erityisesti muuttamiseen yhteisestä kodista pois liittyy suunnitelmallisuutta, joka liittyy ajoitukseen. Kun päätös erosta oli sisäisesti saavutettu, eivät haastateltavat kuitenkaan rynnänneet välittömästi laittamaan sitä vireille. Joissakin tapauksissa ero pyrittiin ajoittamaan niin, että siitä olisi mahdollisimman vähän haittaa perheen muille osapuolille kuten lapsille. Tämä käy ilmi Matin kertomuksesta, joka halusi eropäätöksen jälkeen vielä asua kotona ja siirtää siitä kertomista lapsille, koska pelkäsi tiedon sotkevan nuorimman lapsen ylioppilaskirjoitukset.

"Toinen (lapsista) oli kirjoittamassa ja asu vielä kotona. Et silon ajattelin et se (ero) sotkis sitä. Sen verran mietin sitä. Et molemmat on kuitenkin sen koulunsa saanut loppuun ettei se sitä enää häirinnyt. Ettei vois sanoa ainakaan, et koulu meni huonosti tai kirjoitukset tai vastaavaa. Vedätin sitä sit, plus sitte se, et ite oli ajautunut sellaiseen olotilan ettei ihan selkeesti jaksanu."

(Matti)

Naisten kertomuksissa yhteisestä kodista pois muuttaminen suunniteltiin erityisen huolella, sillä pelättiin miehen väkivaltaista reaktiota siihen. Aina varovaisten suunnitelmien loppuun saattaminen ei ollut mahdollista kuten edellisestä Helenan lainauksesta on havaittavissa. Usein naisten oli kuitenkin salassa ensin hankittava asunto jonne lähteä, muutto täytyi järjestää miehen tietämättä ja poissa ollessa ja avioeropaperit piti piilottaa, mikäli oli ne hankkinut.

8.5. Tavarat eri osoitteisiin

Kuten jo aikaisemmin mainitsin osa haastateltavistani kertoo yhteisestä kodista poismuutosta ilman dramatiikkaa. Tällöin kerronta muistuttaa Riessmanin (1990,98-102) määrittelemää habituaalista narratiota, jossa asioiden kerrotaan tasaisesti etenevän kohti loppuaan. Kerronta ei sisällä tunteenpurkauksia vaan

sen avulla luodaan kuva pysähtyneestä tilasta, suhteesta, joka eräänä päivänä hiljaisesti viedään loppuunsa.

"Mikä sai sut tekemään päätöksen lähteä juuri silloin Helatorstaina?"

"Se, että siinä vaiheessa nää mun tuttavat ehdottivat, että heillä olis mökki, kevät oli jo niin pitkällä, että sinne voisi sit jo muuttaa. Ja mä sanoin , et voisit tehdä sen. mä en tainnu edes sanoa siitä mitään, lähin vaan. Hän taisi olla töissä ja mä aamulla vaan jätin lapun pöydälle et oon lähtenyt ja kampeet kasaan."

(Matti)

Maija taas keräsi pikku hiljaa rohkeutta irrottautua suhteesta. Hän kertoo, miten hän ei voinut avoimesti tuoda kotona julki ajatuksiaan erota saati aikomustaan muuttaa pois yhteisestä kodista. Hän muutti mieheltään salaa tämän ollessa töissä. Maija kertoo vartavasten ostaneensa asunnon, jotta pysyisi päätöksessään erota eikä palaisi enää miehensä luo. Hän oli jo kerran aiemmin lähtenyt yhteisestä kodista, mutta palanut miehensä luo tämän vakuutettua hänet toisenlaisesta elämästä ja muutoksesta. Maija kertoo suunnitelleensa suhteesta irrottautumisen ja muuton huolella, kuin olisi osaksi suojellut itseään itseltä.

Helenan kertomus taas on esimerkki suunnitelmista, jotka eivät ehtineet toteutua vaan kotoa muuttaminen tapahtui yllättäen. Edellä esitetyn Helenan kertoman välikohtauksen jälkeen, jossa mies halusi viedä hänet väkisin kotiin, Helena ei enää uskaltanut palata pysyvästi kotiin. Seuraavan yön hän kertoi nukkuneensa yhteisessä kodissa, koska tiesi miehen olevat putkassa seuraavaan aamuun asti. Aamulla hän pakkasi omat ja lasten tavarat ja lähti turvakotiin. Turvakodista hän suoritti loppuun opintonsa. Valmistuttuaan hän muutti toiselle paikkakunnalle eikä vuosiin antanut Heikin tietää, missä he oleskelivät.

9. SILTI ELÄMÄ JATKUU

Vaikka haastateltavani kokivat eron jonkinlaisena katastrofina, jonka kulkuun he eivät voineet vaikuttaa, tulee siitä voimakkaasti individualisuutta herättävä tapahtuma. Puheessa yksilöityminen on mahdollista vain puolison poissaollessa. Näin ollen äärimmilleen viedyn individualistisen puheen sosiaalisena reunaehtona on yksin eläminen. Avioeron myötä koettu

vapautuminen puolisosta panee liikkeelle yksilöitymisen, joka rakentuu kolmesta vaiheesta, vapaudesta, itsensä löytämisestä ja aikuiseksi kasvamisesta. (Jallinoja 1997, 152-154)

9.1. Vapautus sidoksesta

Yksilöityminen on mahdollista tuoda parhaiten esille puhuttaessa liiton jälkeisestä ajasta suhteessa liiton aikaiseen elämään. Tällöin haastateltavat puhuvat eron jälkeisestä tilanteesta sillä tavalla myönteisesti, että kuulija tulkitsee tilanteen olleen juuri päinvastainen liiton aikana. (Jallinoja 1997, 152-153)

"Mikä on elämässä muuttunut?"

"Koen et mä oon henkisesti vapaa. Mä en oo kellekään tilivelvollinen tekemisistäni ellen halua. Normaalit tekemiset, kun taloudenpito ja tämmöset, niin mä nautin niistä nyt."

(Pekka)

Tällaisen puheen avulla yksilöitymisen esteeksi osoitetaan aviosuhde. Suhde toiseen ja liitto tämän kanssa on vieraannuttanut kertojan itsestään. Suhteen katkettua ilon aiheeksi tulee vapauden tunne, omien halujen ja unelmien toteuttaminen. Jallinoja (1997, 153-156) Vapauden tunne voi liittyä hyvin monenlaisiin asioihin. Miesten puheessa vapaus tulee esille puheena arkiaskareista, miten niiden tekeminen tuntuu mukavalta nyt, kun ne saa tehdä omasta tahdosta ja omassa tahdissa. Toisinaan miehet liittävät vapauden tansseissa käyntiin, irtosuhteisiin ja näin melko äärimmäiseen vapauden elämämuotoon. Naisten puheessa vapaus tulee esille pelon ja jännittämisen loppumisena sekä miehen mielialojen mukaan elämisestä vapautumisena. Sukupuoleen katsomatta haastateltavat tuovat esille sen, että "vasta sitten (eron jälkeen) elämä muuttui normaaliksi, sellaiseksi kun sen olis alunperinki kuulunut olla." (Helena)

Jallinojan (1997, 156-157) mukaan vapautumiskokemuksessa oleellista ei ole se mitä henkilö tekee, vaan se, että hän voi kokea tekevänsä sen omasta tahdosta. "Kun ihmiset lakkaavat tekemästä jokapäiväisiä välttämättömiä askareita säännöllisesti ja ryhtyvät suorittamaan niitä silloin kun tuntuu, heissä syntyy tunne, että he ovat ryhtyneet toimiin oma-aloitteisesti ja täysin vapaasta tahdosta. Vasta silloin he tuntevat olevansa itsenäisiä yksilöitä." Tämä oman

tahdon voimakas kokeminen kestää kuitenkin vain hetken. Sen rinnalle tulee kaksi vaativaa kehityskulkua, itsensä löytäminen ja aikuiseksi kypsyminen. Jallinojan mukaan tämä siirtymä on siirtymä hedonistisesta individualismista rationaaliseen individualismiin.

Riessman (1990,163-176, 184-198) ei käsittele avioeron jälkeistä elämää niinkään vapauden näkökulmasta vaan positiivisten saavutusten näkökulmasta. Hänenkin aineistonsa toi esille Jallinojan tutkimuksen kanssa yhteneviä asioita kuten miesten kokeman vapautumisen velvollisuuksista ja vapauden käyttäen aikansa omiin harrastuksiin ja itselleen. Tutkimus toi esille myös naisten kokeman vapauden miehen omistuksesta, kokemuksen täydemmästä identiteetistä. Tutkimus antaa kuitenkin lisänä näkökulman hyvin konkreettisiin elämässä eron myötä muuttuviin asioihin. Esille nostetaan mm. naisten kokema ilo itsenäisestä selviytymisestä. Naiset kokivat onnistumista ja selviytymisen iloa oppiessaan korjaamaan asioita kotona, jotka perinteisesti kuuluivat miehelle. Vastaavasti miehet kokivat selviytymisen iloa kotitöistä. Naiset kokivat mielihyvää suuremmasta päätäntävällästä, vaikka taloudellisesti heillä oli nyt vähemmän resursseja käytössään. Työelämään astuminen tai opintojen aloittaminen kasvatti heidän itsetuntoaan. Riessmanin tutkimuksen mukaan eron myötä naiset kuoriutuivat koteloistaan. Miehet taas muuttuivat sosiaalisimmiksi etsiytyessään uudenlaisiin suhteisiin ja luomalla uuden suhteen lapsiinsa.

Turtiaisen (1998, 2) mukaan myös suomalaisille naisille oma minä on tullut tärkeäksi. Hänen mukaansa miehille oma itse on aina ollut tärkeä ja yhteiskunta on hyväksynyt tämän, vasta nyt tämä on hyväksyttyä myös naisille. Oma haastatteluaineistoni piirsi kuitenkin edelleen uhrautuvan ja epäitsekään kuvan suomalaisesta naisesta. Juntusen ja Kratzin (1997, 9) tutkimus tuo esille myös suomalaisten naisten kokevan riippumattomuutta ja uutta kyvykkyyttä vastatessaan yksinhuoltajuuden haasteisiin. Vastaavia asioita ei tullut esille omassa aineistossani. Tämä ehkä siksi, että naishaastateltavani kertovat kantaneensa vastuun perheestä ja osallistuneensa perheen elättämiseen jo liiton aikana. Siksi onkin syytä muistaa, että Riessmanin tutkimus on tehty Pohjois-Amerikkalaisen väestön keskuudessa ja yhteiskuntarakenteellisten erojen vuoksi sen antamat tulokset eivät ole suoraan yhdenmukaistettavissa suomalaisiin. Suomessa naisten työssäkäynti ja kouluttautuminen on yleistä, tasa-arvo sekä taloudellisissa että kodin roolijakoon liittyvissä asioissa on suurempaa. Riessmanin tutkimuksen keskeinen ja merkittävä sanoma on kuitenkin laajentaa positiivista näkökulmaa eroon.

9.2. Itsensä löytäminen ja aikuiseksi kasvaminen

Mikäli parisuhteessa ihmiset menettivät yhteyden todelliseen minäänsä, laukaisee ero ja sitä seurannut yksinolo ja sen mahdollistama vapaus kiihkeän minuuden etsinnän. (Jallinoja 1997, 157-1589) Hoppen (1981, 38) mukaan itsestä vieraantuminen on laajalle levinnyt ilmiö länsimaisessa yhteiskunnassa. Hänen mukaansa kaikki elävät enemmän tai vähemmän vieraantuneina itsestään. Vieraantuminen alkaa riittämättömyyden kokemuksesta, jolloin omat tunteet, toiveet, kuvitelmat ja fyysiset tuntemukset jäävät itseltä piiloon. Mikäli kaiken kiireen ja rutinien keskellä ihminen vieraantuu itsestä, voisiko ajatella eron olevan tilanne, joka pakottaa ihmisen pysähtymään? Tällöin yksinolo pakottaa kohtaamaan ja tiedostamaan piiloon jääneet tuntemukset ja ahdistuksen kautta ihminen kokee näin löytävänsä todelliset tunteensa, itsensä.

Yllättävää oman tutkimukseni kannalta oli se, että vain miehet toivat esille tämän itsensä etsimis- ja aikuiseksi kasvamisprosessin. Miehet kertovat itsensä etsimisestä omien tunteiden tutkiskelun kautta. Moni sanoo omien tunteiden kohtaamisen ja niiden miettimisen olleen täysin uusi ja siksi rankka prosessi.

"Sanotaanko, että tää oli sellanen kokemus, että tän jälkeen on varmasti hyvin harvoja asioita, joista ei selviäisi. Tässä on joutunut tutkiskelemaan omia tunteitaan ja sitä avioelämää ja monia asioita hyvin monelta kantilta ja moneen otteeseen. Että kyllä, jos joku voi sanoa tästä joku päivä selvinneensä ja pystyy rakentamaan uuden parisuhteen, niin..se on kova jätkä."

(Pekka)

Erokriisi saa aikaan kasvamisprosessin (Jallinoja 1997, 159). Se pakottaa henkilön analysoimaan itseään, koska kukaan ei halua tehdä samaa virhettä uudelleen (Riessman 1990, 198). Naiset viittaavat kasvuprosessiin sanomalla, etteivät enää koskaan lähde alistavaan tai väkivaltaiseen suhteeseen. Miehet taas ovat oivaltaneet suhdetyön ja puhumisen merkityksen. Haastattelussa he analysoivat perusteellisesti, mitä suhteelle tapahtui ja tämän kautta järkeistävät eronsa. Asioiden ymmärtäminen on avain kasvuun ja samojen virheiden välttämiseen. Naiset taas antavat tapahtumien puhua puolestaan. He jättävät vastuun liiton epäonnistumisesta puolisolalle, kasvu on heille suhteesta irrottautumisen oppimista ja vastaavaan tilanteeseen joutumisen välttämistä.

Tämän kasvuprosessin tuloksena parisuhde saa erilaisen merkityksen, jota seuraavaksi käsittele.

9.3. Parisuhteen merkitys eron jälkeen

Lähes kaikille haastateltavilleni parisuhteen merkitys on muuttunut kariutuneen suhteen jälkeen. Parisuhteen yleinen merkitys itselle on kuitenkin säilynyt sillä se on sidottu identiteettiin. Useimmat haastateltavistani pitävät edelleen itseään perhesuuntautuneena ja kokevat tämän piirteen olevan osa omaa persoonallisuutta. Rakkaus ja identiteetti ovat siis jollain tapaa kietoutuneet toisiinsa kuten Beck ja Beck-Gernsheim (1995, 1-7) väittävät. Ehkä rakkaus on tapa löytää itsensä ja kohdat toinen. Tapa olla ja elää täyttä elämää. Toisaalta haastateltavat kokivat perhesuuntautuneisuutensa ennemminkin luonteenpiirteenä kuin toimintana.

Kariutuneen suhteen jälkeenkin parisuhteella oli merkitys jokaisen elämässä. Kolmella haastateltavallani oli jo uusi suhde, kaksi haastateltavaa toivoi uutta suhdetta ja suhtautui avoimin mielin siihen mahdollisuuteen että voisivat vielä elää parisuhteessa. Mielenkiintoista oli kuitenkin se, että kolme neljästä nashaastateltavasta suhtautui uuden suhteen mahdollisuuteen hyvin varovaisesti. Kuin he eivät enää rohkenisi toivoa sitä.

"Toivotko toista parisuhdetta tai voisitko edes ajatella sellaista elämääsi?"

"Kyllähän sitä tietysti.. jos löytäisi vielä ystävän vanhojen päivien iloksi."

(Kaija)

Maija ei haaveile uudesta suhteesta vaikkei täysin ajatusta torjukaan ja Anna taas sanoo olevansa fatalisti. Hän toivoisi löytävänsä saman henkisen ihmisen, mutta ajattelee että, jos sellaista ei ole enää varattu hänen elämänsä sitten on elettävä näin.

Virheistään oppineina haastateltavat kertovat nyt tietävänsä paremmin, millaisen suhteen haluavat ja millanen kumppanin tulisi olla. Toisen tilaisuuden on oltava edellistä parempi (Jallinoja 1997, 163).

"Uskon mää silti, että voi vielä löytyä sellanen sopivakin ihmine. Ny mää tiedän ainaki millanen sen pitäis olla ja ehkä nyt sitä osaa ajatella, et sovitaanko me

todella yhteen kun sillo ajatteli väärää asioita, ulkosia. Että nyt osaa ajatella niitä sisäisiä."

(Juha)

Haastateltavat eivät siis ole menettäneet uskoaan vastakkaiseen sukupuoleen eron myötä eikä ero myöskään ole vakuuttanut heitä yksinelämisen autuudesta vapauden kokemuksista huolimatta. Haastateltavat kertovat jälkikäteen olleensa tyytyväisiä eropäätökseensä, vaikkakin se toi mukanaan hankalan kasvuprosessin. Tämän kasvuprosessin tuloksena heidän maailmansa ikäänkuin kirkastui, he löysivät yhteyden kadotettuun minäänsä ja ovat nyt valmiimpia kohti uusia seikkailuja, määrätietoisina ja aikuisempina. Näin onnistumisen mahdollisuudetkin ovat entistä suuremmat.

9.4. Katse kohti tulevaisuutta

Kun ero on jollakin tavalla tehty itselle ymmärrettäväksi ja saatu mahtumaan omaan maailmankuvaan, alkaa tulevaisuudessakin hämmöttämään valoa. Toisilla tämä on vielä pientä valon kajastusta ja varovaista uuden maailman tarkkailua.

"Millaisena näit siinä kohtaa (erotessa) tulevaisuuden?"

"Maailma on auki. Pääsin sellaisesta ahdistuksesta ja pahasta olost ja pinteestä pois. Mutta toi tunne ei tietenkään oo pysyvä. Nyt on varaa kattoo, et mitä elämällä on ja maailmalla on mulle tarjottavaa. Sillä hetkellä (eron) tuntui niin, mut sit kun mennään marraskuun iltoihin niin tunsikin kuitenkin epäonnistuneensa, yks parisuhde oli mennyt, ja lapsia oli ikävä. Se on aaltoliikettä ihan niinku mielialat yleensä.. Tämän hetkine olotila on semmosta kelluskelua ja odottelua. Ei niinku uskalla ryhtyä mihinkään vakavampaan."

(Pekka)

Toisille ero avasi oven uuteen elämään.

"Nyt on tosi hyvin asiat, kyllä se (ero) oli oikea ratkaisu...Syksyllä menin taas Lappiin ja Lappi on kohtalokas paikka. Lähin kaverin kanssa ja tapasin semmosen eronneen kanssa ensimmäisenä iltana ja ensimmäinen tanssi ja siellä se nyt kämpillä odottaa, että millon menen kotiin. Ja viime talvena menttiin kihloihin sitte siellä Lapissa. Sillälaila on mennyt tosi upeesti."

(Matti)

Vaikka uusi elämän tuuli ei heti tarttuisikaan paidan kulmasta kiinni, usko siihen on silti vahvassa.

"Miten näet tulevaisuuden?"

"Ihan positiivisesti. Mä oon kun kissa, joka putoaa aina jaloilleen. Asiat on aina järjestynyt. Tietysti kun masentuu niin on ylämäkeä ja alamäkeä, mut nyt ne on jo loivempia."

(Tuomas)

Jokainen haastateltava on löytänyt jonkin keinon tehdä erosta itselle ymmärrettävä. Vaikka matka erosta toipumiseen on pitkä ja kuoppainen, täynnä ylä- ja alamäkiä, kevenee askel jokaisen mäen jälkeen. Elämä vie eteenpäin. Parempaan elämään. Tukena matkalla ovat suurimmalla osalla olleet ystävät, joihin on voinut nojata omia jalkoja heikottaessa. Tapahtumille on löydetty merkitys ja paikka omassa elämässä. Ne osataan jälkikäteen nähdä kasvunpaikkoina ja mahdollisuutena kehittyä. Helen Kellera lainatakseni: "kun yksi onnen ovi sulkeutuu, toinen aukeaa".

10. KUNNES RAKKAUS VÄLILTÄMME LOPPUU?

Kaiken tämän jälkeen on aika vetää langat yhteen. Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä siihen, miten ihmiset tekevät kertomuksissaan parisuhteen päättymisen ja liittyvät ratkaisut itselle ja toisille ymmärrettäviksi ja hyväksyttäväksi. Toisaalta myös tarkastella sitä, mitä parisuhteille oikein tapahtuu ajan saatossa. Lisäksi työn tarkoituksena oli asettaa aikalaiskuva vertailuun ajan todellisten tarinoiden kanssa.

Haastateltavani eivät tarkasti erottele puhetta perheestä ja parisuhteesta. Kysyessäni parisuhteen merkitystä heille, he vastaavat perheen olevan heille tärkeä. Perhe kattaa sekä parisuhteen että muut perhesuhteet, näissä perheissä perhekäsitys rajoittuu puolisoon ja lapsiin. Toisessa yhteydessä kuitenkin perheen ja parisuhteen erottelu tulee esille. Päätöksentekoa vaikeutti se, että oltiin valmiita luopumaan puolisoista ja toimimattomasta parisuhteesta, mutta perheestä olisi haluttu pitää kiinni. Haastatteluaineistossa perhe ja parisuhde kietoutuvat toisiinsa puhuttaessa menneisyyttä kokonaisuudessaan koskevista asioista, mutta puhuttaessa ongelmista, vaikeuksista ja suhteen

päättymiseen johtaneista tapahtumista ja syistä, keskittyy puhe lähes yksinomaan käsittelemään parisuhdetta.

Parisuhteen päättymiseen täytyy aina löytää jokin syy, jotta se olisi ymmärrettävää ja siitä olisi mahdollista jatkaa eteenpäin. Suhteen päättymiseen johtaneita syitä kertojat lähtevät hakemaan suhteen alusta asti. Nämä tulkinnat vaihtelevat puolison persoonallisuudesta, sukulaisista aina suhteen varhaisiin tapahtumiin. Tällä tavalla kertoja luo kuvan siitä, että nyt jälkikäteen hän tiedostaa asioita, joita ei vielä suhteen alussa tiedostanut. Nyt hän on viisaampi ja ymmärtää, miksi suhde ei alunperinkään voinut onnistua. Tämä taas vahvistaa kertojan uskoa omaan kehitykseen, siihen, että hän kykenee nyt tekemään parempia ratkaisuja kumppanin valinnan suhteen.

Haastateltavieni oli helppo määritellä syitä parisuhteen rakoilulle ja lopulta päättymiselle. Näitä olivat tavallisemmin parisuhdeväkivalta, puolison alkoholin käyttö, läheisyyden puute, kommunikaatiovaikeudet, arvostuksen puute, puolison kontrolli, puolisojen erilleenkasvu sekä omien tarpeiden parempi tiedostaminen.

Verrattaessa miesten ja naisten syiden etsimispuhetta, nousi esille erityisesti kaksi yllättävää asiaa. Ensimmäinen oli se, että miehet peräänkuuluttivat ja kaipasivat suhteessa läheisyyttä ja kommunikointia kun taas naiset kertoivat tarinoita passiivisesti, ilman asioita, joita he olisivat suhteessa kaivanneet. Toinen merkittävä tulos tutkimuksessa on naisten ja miesten erilainen suhtautuminen liiton ulkopuolisiin suhteisiin. Miehet kertoivat naisen uskottomuudesta vakavana uhkana itselleen ja liitolle, naiset taas kertoivat miehen uskottomuudesta helpotuksena arkielämässä ja vapautuksena koko suhteesta. Näin ollen tiettyjen perinteisten arvojen voidaan ajatella yhä elävän vahvasti piilotettuna parisuhteessa. Tällä tarkoitan sitä, että miehet edelleen pitävät naista tietynlaisena omaisuutena, oman persoonallisuutensa jatkeena, jonka tuottama häpeä on kestämaton (Riessman 1990, 39). Naisten taas on vaikea päästä eroon syvälle sisäistetyistä hoivaroolista. He eivät raski jättää pahoinpitelevää puolisoaan ennen kuin tällä on uusi hoivaaja pitämässä huolta hänestä. (Husso 1997, 93)

Vaikka haastateltavat pystyivätkin nimeämään parisuhteen loppumiselle syitä ja näin tekemään tapahtuneen ymmärrettäväksi, jäi itse prosessin ylle leijumaan hämmennyksen verho. Miten tässä näin kävi? Miksei väärää suuntaa pystytty korjaamaan? Tämä ymmärtämättömyyden osa paikataan ja tehdään itselle

ymmärrettäväksi kohtalonuskon voimalla kuten Jallinoja (1997, 118-123) omassa aineistossaan on tuonut esille. Tällöin haastateltavat selittävät eron väistämättömänä, asiana, jolle ei ole vaihtoehtoja ja joka ei ole vältettävissä. Kohtalonusko palvelee kertomuksissa kahta tarkoitusta. Toisaalta kohtalonusko keventää kertojan vastuuta tapahtumista. Hän on yrittänyt kaikkensa eikä silti pystynyt uhmaamaan kohtaloa, estämään eroa. Toisaalta usko kohtaloon antaa toivoa paremmasta elämästä; näin asioiden kuului mennä, ehkä elämällä on jotakin muuta/joku tarjottavana minulle.

Eroa tehdään hyväksyttäväksi kertomalla päätöksenteon vaikeudesta, raskaudesta ja pitkästä mietinnästä. Erityisesti aineistoni miehet kertovat halunneensa pitää kiinni perheestä viimeiseen asti, vaikka olisivat olleet valmiita luopumaan parisuhteesta jo aiemmin. Naisten kertomuksissa vastaavaa ei tule esille. Tämä ehkä siksi, että lapset jäivät usein heille eron jälkeen ja eräänlainen perheyhteys säilyi erosta huolimatta.

Keskeisen merkityksen päätöksenteossa ja suhteen kohtalossa saavat tajuamispuhe sekä väsymyspuhe. Tajuamispuheen avulla tuodaan esille jokin merkittävä asia suhteen kannalta, jonka ymmärtämisen jälkeen kertojalla ei ole muuta vaihtoehtoa kuin ero ratkaisuna tilanteeseen. Tajuamispuheen kautta kertoja tuo esille myös omaa kehitystä ja kypsymistä ihmisenä. Väsymyspuhe tukee tajuamispuhetta. Se on erilaista miehillä ja naisilla. Naiset ovat väsyneitä ainaiseen jännittämiseen, pelkäämiseen ja elämän epävarmuuteen. Miehet taas ovat väsyneitä riittämättömyyden tunteeseen, roolipaineisiin ja pysähtyneeseen tilanteeseen ja epätyydyttävään parisuhteeseen. Väsymyspuheen kautta aineistosta on tulkittavissa, että miehet tekevät naisia aktiivisemmin töitä ratkaisun löytämiseksi suhteessa. Mikäli suhde ei heidän mielestään toimi, he hakevat aktiivisesti ratkaisua siihen ja väsyessään pysähtyneeseen tilanteeseen, lähtevät siitä naisia nopeammin. Tämä on mielenkiintoista sikäli, että Arja Kalenius-Hintikka (1997) on pro gradu työssään saanut juuri päinvastaisen tuloksen.

Fyysisestä erosta naiset kertovat pakotarinan muodossa, jossa he joutuvat salaa muuttamaan, turvallisuutensa puolesta peläten. Tämä herättää kuuntelijassa myötätuntoa ja tekee erosta hyväksyttävän jos ei jopa toivottavan. Miehet taas kertovat fyysisestä erosta kylmän tunteettomasti. Eron tyylys tehdään kuitenkin ymmärrettäväksi aikaisemmilla tuloksettomilla ponnisteluilla ja väsymyksellä.

Parisuhteen lopettaminen tehdään koko elämän kannalta oikeutetuksi ja ymmärrettäväksi puheella, joka korostaa elämänlaadun parantumista eron jälkeen. Ero oli siis oikea ratkaisu. Elämä on vienyt eteenpäin, kohti parempaa. Lisäksi erolla on ollut yksilön kehityksessä merkittävä ja positiivinen rooli. Erosta kerrotaan vapautumisena pakoista, rutiineista ja neuvotteluvollisuudesta. Tämän vapautumisen tuloksena kertoja on saanut ilman huonoa omaatuntoa keskittyä vain itseensä ja omien mielihalujen toteuttamiseen. Itseensä keskittyminen taas on antanut uudenlaisen mahdollisuuden itsensä löytämiseen. Erityisesti juuri itsensä löytämispuheen kautta eronneet tuovat esille omaa henkistä kasvuaan. Miehet kuvaavat tätä prosessia rankkana omien tunteiden kohtaamisena, jota ei aiemmin ole joutunut käymään läpi. Naisille itsensä löytämispuhe liittyy itsekunnioituksen palautumiseen ja yksin selviämiseen. Itsensä löytämispuhe toimii eräänlaisena siirtymänä, jonka avulla siirrytään uuteen elämään, luodaan uusi minä ja valmius uuteen suhteeseen. Yksinolo on merkittävä yksilöitymisen ehto. Yksilöitymispuhe päätetään puheella aikuiseksi kasvamisesta. Tällöin kertoja viimeistään vakuuttaa itsensä ja kuulijan eron positiivisesta merkityksestä omassa elämässään. Kertoja on eron kautta kasvanut vihdoin aikuiseksi, oppinut virheistään ja vasta nyt valmis kypsään ja toimivaan suhteeseen. Aikuiseksi kypsyminen on alustusta uuden elämänvaiheen aloittamiselle. Eron kipeys on käännetty kasvuksi.

Jallinojan (1994, 55-57) mukaan postmodernia perhettä kuvaa individualistinen perhemalli. Haastateltavani kuitenkin toivat poikkeuksetta esille omaa perhekeskeisyyttään sekä parisuhteen keskeistä merkitystä omassa elämässään. Kuitenkaan ratkaisujensa pohjalta haastateltavia ei voi kategorisoida yksinomaan individualistisen tai familistisen perhemallin edustajiksi. Näiden mallien tunnusomaiset piirteet sekoittuvat elämässä ja ovat tulkittavissa halutulta näkökannalta. Vaikka haastateltavat puhuivat familistisesti perheen tärkeyden ja merkityksen puolesta, näkivät he individualistisesti useamman rakastumisen ja perhemuodon olevan mahdollisia. Individualistisen perhemallin mukaan mielihyvän tavoittelu on keskeisessä asemassa yksilön elämässä, haastateltavien ratkaisut puhuvat tämän puolesta, mutta toisaalta he kertovat pitäneensä perheestä kiinni viimeiseen asti niin kauan kuin se oli mahdollista. Osa heistä eli vuosia mielihyvää tuottamattomissa, epätyytyttävissä suhteissa. Parisuhteesta lähtemisen voi siis tulkita joko individualistisen itsekkääksi ratkaisuksi tai rohkeudeksi lähteä tavoittelemaan sellaista elämää, jossa familistinen perhekäsitys on mahdollista toteuttaa.

Onko tarinoissa sitten havaittavissa Giddensin (1991, 88-89) esittämän puhtaan suhteen merkkejä. Puhtaan suhteen tunnusmerkkinä on romanttinen rakkaus, joka on suhteen päämotiivi. Rakkaus on oletettavasti ollut myös haastateltavieni päämotiivi suhteen aloittamiselle, jatkamiselle ja virallistamisellekin, vaikkakin tarinoissa kertojat hakevat syitä suhteen epäonnistumiselle sen alusta lähtien. Tämä lienee enemminkin osa sitä proressia, jolla ero tehdään itselle ymmärrettäväksi jälkikäteen kuin kuvaus todellisista tunteista suhteen alussa. Mitään ulkoisia pakotteita näille suhteille ei ainakaan ollut.

Haastateltavieni kertomukset vastaavat puhdasta suhdetta myös siltä osin, että niiden koossa pitävänä voimana voidaan ajatella olleen sitoutuminen ja suhteen elinikä on ollut kiinni päätöksestä. Tarinoita ei kuitenkaan voi tulkita niin yksioikoisesti, sillä nyky-yhteiskunnassahan jokainen parisuhde perustuu henkilökohtaiseen sitoutumiseen, koska avioliitot eivät ole järjestettyjä. Lisäksi jokaisella on mahdollisuus erota haluamallaan hetkellä. Silti näin ei tapahdu. Liitosta ei lähdetä samalla hetkellä kuin se lakkaa tuottamasta mielihyvää eikä eropäätös synny helposti ja nopeasti. Puhdasta suhdetta lähestytään myös siitä näkökulmasta, että suhteet kestävät vain niin kauan kuin tunteet kestävät. Naisten kertomuksissa tämä asia tulee selvästi esille. He ovat voineet pitkäänkin elää väkivaltaisessa suhteessa, mutta omien sanojensa mukaan pystyivät tekemään lähtöpäätöksen vasta kun tunteet puolisoa kohtaan ovat kuolleet. Tätäkään ei tule tulkita niin yksiviivaisesti, sillä naisia ei ole suhteessa pitänyt yksinomaan rakkaus vaan myös huoli toisen selviämisestä sekä pelko omasta selviämisestä että pelko puolison reaktiosta eroon.

Puhtaan suhteen mukaan rakkaus on aitoa ainoastaan ollessaan vapaata. Tällöin sitä ei voi säädellä yhteiskunnallisesti eikä sopeuttaa sääntöihin tai määräyksiin. (Jallinoja 1997, 142) Haastateltavien kertomuksissa suhde ei vastaa puhdasta suhdetta näiltä osin. Ensinnäkin kaikki haastateltavani yhtä lukuunottamatta, halusivat virallistaa suhteensa yhteiskunnan puitteissa menemällä naimisiin. Lisäksi avioliitto instituutiona pitkitti joidenkin haastateltavieni parisuhteen lopettamista ja päätöksen tekoa, koska edelleen joissakin suvuissa avioero on harvinainen ja paheksuttava tapahtuma.

Puhtaan suhteen tulemistä hallitsevaksi vesittää myöskin se, että edelleen haastateltavat toivoivat kohdalleen pitkää ja kestävästä suhdetta, johon sitoudutaan ja jonka eteen ollaan valmiita tekemään töitä edellisestä kerrasta viisaampina. Puhdas suhde vaatii myös täydellistä vapauden antamista ja

saamista molemmilta osapuolilta. Tämä tuskin tulisi kovinkaan monessa suhteessa toimimaan, sillä kolmansien osapuolien ilmaantuminen suhteisiin ravistutti voimakkaasti niiden perustaa. Parisuhteen ytimenä pidetään kuitenkin luottamusta, intiimiyttä ja tietynlaista rajoittunutta vapautta, jonka sitoutuminen tuo.

Moderni koitos siitä, voisiko yksilö sittenkin löytää paremman ja oikeamman kumppanin itselleen (Jallinoja 1997, 138), tulee esille aineistossani. Tämänkin voi tulkita kahdella tavalla. Sen voi nähdä loputtomana ihmissuhteiden kuluttamisena, vaarana kiinnittyä mihin vain tai addiktiona (Giddens 1992, 58). Toisaalta ajattelun voi tulkita rohkeutena tavoitella itselleen parempaa elämää ja tyydyttävämpää parisuhdetta.

Beck ja Beck-Gernsheim (1995, 48-51) näkevät rakkauden ja identiteetin kietoutuneen toisiinsa modernissa maailmassa niin, että parisuhde on vastaus oman identiteetin etsinnälle. Omassa ja Jallinojan (1997) aineistossa vaikuttaisi kuitenkin niin, että ero koetaan ennemminkin mahdollisuutena identiteetin etsimiselle ja löytämiselle.

Tutkimukseni ei siis yksiselitteisesti tue tai vastusta yhteiskuntatieteilijöiden luomaa ajan ihmis- ja elämäkuvaa. Haastateltavani tekivät eroaan ymmärrettäväksi kiinnittämällä itsensä perinteiseen perhearvoja kunnioittavaan familistiseen perhekäsitykseen, mutta silti heidän ratkaisuihinsa on havaittavissa myös individualistiselle ajattelulle ominaisia piirteitä. Lisäksi on syytä muistaa, että kertojat kertovat tarinaansa aina omasta näkökulmastaan, omaksi edukseen, tehden oman käytöksensä ja ratkaisunsa ymmärrettäviksi ja hyväksyttäväksi. tarinat voisivat olla hyvin erilaisia, mikäli suurin osa haastateltavista olisi ollut jätettyjä osapuolia tai jätetyt osapuolet olisivat saaneet olla mukana rakentamassa tarinaa.

Tutkimusta olisi mielenkiintoista laajentaa juuri jätettyjen osapuolten kuulemiseen. Olivathan kuultavina nyt ne, jotka saivat olla päätöksen tekijöitä suhteen loppumisessa. Jätettyjen tarinat saattaisivat avata uuden näkökulman individualismiin. Mielenkiintoista olisi myös pystyä rakentamaan tarinat molempien osapuolten voimalla. Käytännössä tämä voi kuitenkin olla hankalaa. Tutkimusta voisi myöskin täydentää kiinnittämällä enemmän huomiota odotuksiin. Siihen, mitä haastateltavat odottivat suhteelta ja mitkä odotukset eivät suhteessa toteutuneet. Tämä osaltaan kertoisi paljon aikamme ihmisestä,

hänen odotuksistaan ja vaatimuksistaan kumppanille sekä niiden toteutumismahdollisuuksista.

Tämän opinnäytetyön puitteissa oli mahdollista tarkastella vain muutamia tapoja tehdä parisuhteen loppumista ymmärrettäväksi. Kuitenkin tarinat osoittivat, miten tärkeää on ymmärtää se, mitä omassa elämässä tapahtuu, saada asioihin tolkkua ja säilyttää elämänhallinnan tunne itsellä. Tilaa jätetään myös uskalle kohtaloon, se luo jonkinlaista turvallisuutta ja toivoa tulevaan. Parisuhde on siis edelleen iso ja merkittävä asia ihmisille eikä vaihtokamaa. Elämältä ei etsitä kumppania vuoristokiipeilyyn vaan ennen kaikkea itsensä mallista ja oloista tavallista ihmistä. Elämän ratkaisuja ei nähdä itsekkäinä ja individualistisina vaan elämän sanelemina. Ihmisen luontainen pyrkimys kohti kasvua ajaa häntä eteenpäin. Ja mitä tärkeämpää elämässä voi olla kuin pyrkimys onnelliseen elämään.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti 1995: Laadullinen tutkimus. Vastapaino. Jyväskylä.
- Atkinson Rita L., Atkinson Richard C., Smith Edward E. & Bem Darye J. 1993: Introduction to Psychology. Eleventh edition. College Publisher. Harcourt Brace.
- Barrett, Michelle & McIntoch Mary 1982: The Anti-Social Family. Verso. London.
- Bauman, Zygmunt 1993: Postmodern ethics. Padstow. Blackwell.
- Bauman, Zygmunt 1996: Postmodernin lumo. Vastapaino. Jyväskylä.
- Bauman, Zygmunt 1997: Sosiologinen ajattelu. Vastapaino. Tampere.
- Beck, Ulrich 1990: Riskiyhteiskunnan vastamyryt. Organisoitu vastuuttomuus. Vastapaino. Tampere.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth 1995: The Normal Chaos of Love. Polity Press. Cambridge.
- Beck, Ulrich, Giddens, Anthony & Lash, Scott 1995: Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio. Vastapaino. Tampere.
- Children`s Administration Training Academy 1997: Training manual 2. Washington State. Seattle.
- Fisher, Bruce 1993: Jälleenrakennus. Kun suhteesi päättyy. Keuruuprint Oy. Keuruu.
- Giddens, Anthony 1992: Transformation of Intimacy. Sexual, Love & Eroticism in Modern Societies. Polity Press. Cambridge.
- Giddens, Anthony 1991: Modernity and self-identity. Self and Society in the Late Modern Age. Polity Press. Cambridge.
- Grönfors, Matti 1982: Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. WSOY:n graaffiset laitokset. Juva.

Hakulinen, Tuovi 1998: keskusteluohjelmassa Bänks! 8.6.1998. TV 4.

Hellsten Tommy 1994: Virtahepo olohuoneessa. Läheisriippuvuus ja sisäisen lapsen kohtaaminen. 15 painos. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997: Tutki ja kirjoita. 3. painos. Tammer-Paino Oy. Tampere.

Holsten, James & Gubrium, Jaber 1995: The Active Interwiev. Thousand Oaks. California.

Hoppe, Gunter 1981: Tunneside avioliitossa. Gummerus. Jyväskylä.

Husso Marita 1997: Heikkouden hetkiäparisuhdeväkivallassa. Teoksessa Jokinen, Eeva (toim.) Ruumiin siteet. Kirjoituksia eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Vastapaino. Tampere.

Husso Marita 1994: Parisuhdeväkivalta ja pahoinpidely ruumis. Teoksessa Heinämaa, Sara & Näre, Sari (toim.) Pahan tyttäret. Sukupuolitettu pelko, viha ja valta. Oy Gaudeamus Ab. Tammerpaino Oy.

Hyvärinen, Matti 1998: Teoksessa Hyvärinen, Matti, Peltonen, Eeva & Vikko, Anne (toim.) Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa. Vastapaino. Tampere.

Hämäläinen, Pekka 1987: Perhe, pahin ja paras. Näkökulmia tavallisen perheen tavallisiin ongelmiin. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Ijäs, Kirsti 1984: Perhe. Ihmissuhteiden kypsyysskoe. Kirjapaja. Jyväskylä.

Jallinoja, Riitta 1997: Moderni säädyllyisyys. Aviosuhteen vapaudet ja sidokset. Gaudeamus. Tammerpaino Oy. Tampere.

Jallinoja, Riitta 1991: Moderni elämä. Ajankuva ja käytäntö. Länsisuomi Oy. Rauma.

Jallinoja, Riitta 1984: Perhekäsityksistä perhettä koskeviin ratkaisuihin. Teoksessa E. Haavio-Mannila, R. Jallinoja & H. Strandell: Perhe, työ ja tunteet. Ristiriitoja ja ratkaisuja. WSOY. Juva.

Jallinoja, Riitta 1998: Muutoksen sosiologia. (Toim. Elina Saksala) Gummerus kirjapaino. Jyväskylä.

Jokinen, Eeva 1991: Naisen Odysseia individualismiin. Jyväskylä Yliopiston julkaisuja. Jyväskylä.

Julkunen, Raija 1998: Yksilöllistymisen hinta. Keski-suomalainen 12.7.1998.

Juntumaa, Birgitta & Rauno 1984: Rakkaussuhde. Kirjayhtymä. Helsinki.

Juntumaa, Jaana-Kaisa & Kratz, Sari 1997: Perhe tutkimuksen puristuksessa. Jyväskylän Yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja no:6. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.

Kalenius-Hintikka, Arja 1998: Keski-ikäisen miehen kokemuksia avioeroprosessista. Pro gradu tutkielma/Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Jyväskylän yliopisto.

Kaskisaari, Marja 1995: Lesbokirja. Vieras, minä ja moderni. Vastapaino. Tampere.

Kiianmaa, Kari 1998a: Asiantuntijahaastattelu 19.3.1998. Jyväskylän Perheneuvola.

Kiianmaa, Kari 1998b: Keskusteluohjelma Bänks! 8.6.1998. TV 4.

Komulainen Katri 1998: Naisten naissuhteet. Teoksessa Matti Hyvärinen, Eeva Peltonen & Anni Vilkkonen (toim.) Liikkuvat erot. Sukupuoli elämäkertatutkimuksessa. Vastapaino. Tampere.

Lähteenmaa, Jaana & Siurala, Lasse 1991: Nuoret ja muutos. Tilastokeskuksen tutkimuksia 177. Helsinki.

Makkonen, Mikko 1991a: Avioeroauttamisen keinot. Avioeroauttajien työstä ja sen kehittämismahdollisuuksista. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Makkonen, Mikko 1991b: Edessä avioero -tietoa eroa suunnitteleville. Mannerheimin Lastensuojeluliitto. Gummerus kirjapaino Oy. Jyväskylä.

Marin, Marjatta 1994: Perhe ja moraalit: vuosisata perhekeskustelua. Teoksessa Virkki, Juha (toim.) Ydinperheistä yksilöityviin perheisiin. WSOY. Juva.

Määttä, Kaarina 1997: Miten rakkaussuhde säilyy. Teoreettista tarkastelua 3 osa. Lapin yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja no:23. Lapin Yliopisto. Rovaniemi.

Nummenmaa, Tapio 1995: Perheen affektijärjestelmä. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhonen & H. Lyytinen (toim.) Kehitys kontekstissaan. WSOY:n graafiset laitokset. Porvoo.

Peräkylä, Anssi 1990: Kuoleman monet kasvot. Identiteettien tuottaminen kuolevan potilaan hoidossa. Vastapaino. Tampere.

Pierson, Christopher 1991: Beyond the Welfare State. The new political economy of welfare. Polity Press. Cambridge.

Plummer, Ken 1990: Documents of Life. An introduction to problems and literature of a humanistic method. London Unwin Hyman. London.

Pohjola, Anneli 1994: Elämän valttikortit. Nuoren aikuisen elämänselämä toimeentulotukea vaativien tilanteiden varjossa. Lapin Yliopisto. Rovaniemi.

Riessman, Catherine Kohler 1990: Divorce talk. Women and men make sense of personal relationships. Rutgers University Press. London.

Salavuo, Kari 1994: Suomalaisen perheen nykyisyys ja tulevaisuus. Teoksessa Niin pitkä on matka. Turun arkkihiippakunnan vuosikirja 1994. Turku.

Sipilä, Jorma 1989: Sosiaalityön jäljillä. Painokaari. Helsinki.

Tolkki-Nikkonen, Mirja 1990: Parisuhde, perhesuhde, olosuhde. Mikä pitää avioliiton koossa 15 vuoden jälkeen. Painokaari Oy. Helsinki.

Toskala, Antero 1995: Ihmisen muutosprosessit aikuisiällä -konstruktivinen näkökulma. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korhonen & H. Lyytinen: Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. WSOY:n graafiset laitokset. Porvoo.

Turtiainen, Heli 1998: Miksi yhä vain avioon? Teoksessa K. Pohjola (toim.) Neljä artikkelia perheestä. Jyväskylän Yliopiston perhetutkimusyksikön julkaisuja no:8. Jyväskylän yliopistopaino. Jyväskylä.